

Dziesiąte Sprawozdanie Dyrekcyi

c. k. II. Wyższej Szkoły
Realnej w Krakowie
za rok 1914.

TREŚĆ :

I. La Chanson de Roland. Geneza staro-
francuskiej epopei. Napisał Dr. J.
Reinhold.

II. Część urzędowa przez dyrektora zakładu.

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.
ODBITO W Drukarni Eug. i Dr. KAZ. KOZIAŃSKICH W KRAKOWIE.
1914.

8257.

Dziesiąte Sprawozdanie Dyrekcyi

c. k. II. Wyższej Szkoły
Realnej w Krakowie
za rok 1914.

+++++

TREŚĆ :

I. La Chanson de Roland. Geneza staro-
francuskiej epopei. Napisał Dr. J.
Reinhold.

II. Część urzędowa przez dyrektora zakładu.

+++++

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.
ODBITO W Drukarni Eug. i Dr. KAZ. KOZIAŃSKICH W KRAKOWIE.
1914.

LA CHANSON DE ROLAND.

GENEZA STAROFRANCUSKIEJ EPOPEI.

Starofrancuską epopeję otwiera rapsod rycerski, poemat, opiewający w patetycznych wierszach klęskę Franków pod Roncevaux, gdzie legł bohater Roland, a wraz z nim paladynowie Karola Wielkiego.

Zapoznajmy się z treścią utworu :

Jesteśmy w Hiszpanii, gdzie Karol Wielki już od siedmiu lat wojuje. Widzimy go z siwą brodą w ogrodzie siedzącego na złotem krzesle, otoczonego dwunastoma parami Francyi, czyli paladynami. Radzą co począć. Zdobyli cały kraj, pobili wszystkie wojska, z wyjątkiem Marsiliesa, króla Saragosa, który jednakże, nie śmiejąc stawić czoła Karolowi, przysyła poselstwo z prośbą, aby ustąpił z Hiszpanii i obiecując, że sam przybędzie do Akwizgranu, aby hołd złożyć i chrzest przyjąć. Roland, jeden z parów, radzi odrzucić te propozycye. Ganelon, inny z parów, radzi je przyjąć, na co też zgadza się król. Chodzi o to, kto zostanie wysłany jako pełnomocnik do podstępnych, wiarołomnych Saracenów. Roland ofiaruje się sam, lecz Karol obawia się jego popędliwości, wtedy Roland proponuje Ganelona, na co się rada cesarska zgodziła. Jeden tylko Ganelon zawrzał gniewem i zemstę w duszy poprzysiągł Rolandowi za to niebezpieczne posłannictwo.

Ganelon staje w Saragosa, daje się przekupić Saracenowi i układa się z nim: gdy Karol, ujęty darami saraceńskiego króla, z wojskiem przez Pyreneje przejdzie, Marsilies napadnie na tylną straż w górach zostawioną. Będzie rzeczą Ganelona, aby Rolanda przy tylnej straży zostawić i zgubę mu przez to gotować niechybną.

Stało się, jak przewidywał. Karol już z gór zeszedł na równinę Akwitanii, Rolandowi powierzając straż tylną. Nie zbyt spokojny o jego los, a bardzo swego synowca miłujący, dał mu sławny róg Olifant, którego głos dawał się słyszeć na wielkiej odległości, polecając mu, aby zadał w róg, gdy mu niebezpieczeństwo grozić będzie.

Roland na czele tylnej straży pilnuje drogi. Saraceni nadsciągają bocznemi drogami. Byli tam królowie całej Hiszpanii. Ich niezliczone zastępy zewsząd otaczają garstkę chrześcijańskich rycerzy. Olivier, przyjaciel Rolanda, radzi mu, aby zadał w róg ale Roland nadto jest hardy, aby to uczynił, Olivier radzi i prosi raz drugi, Roland odmawia, nie chce bowiem, aby o nim, jako o lęklwym, żartobliwe pieśni śpiewano. Olivier prosi raz trzeci, i grozi, że mu siostry swej Aude nie odda za żonę. Roland trwa w uporze. Że w tej walce zwyciężyć nie mogą, rzecz widoczna, więc się gotują na śmierć. Arcybiskup Turpin, jeden z dwunastu parów, daje im rozgrzeszenie pod warunkiem, że dobrze rąbać będą Saracenów.

Rozpoczyna się bój; chrześcijańscy rycerze zabijają tysiące, lecz nowe tysiące następują. Paladynowie otrzymują coraz cięższe razy, giną jeden po drugim. Wreszcie na Rolanda kolej przychodzi. Walczy tak, że całe zastępy giną wobec niego, inni uchodzą, ale i on upływem krwi wycieńczony, czuje, że nadchodzi i jego ostatnia godzina. Teraz dopiero zadał w Olifanta, a sam położył się na wzgórzu, twarzą do wrogów, aby w śmierci pilnować powierzonej mu straży. Gdy do umierającego zbliżył się Saracen, aby mu zabrać Olifanta, Roland tym samym rogiem roztrzaskał mu czaszkę.

Usłyszał Karol głos rogu, przecucie klęski stanęło mu od razu przed oczyma, rozkazał odwrót, przyspieszył pochód, ale na to, aby zobaczyć trupy mężnych swoich paladynów i pomścić ich śmierć na Saracenach.

II.

Czy „Chanson de Roland” jest ludowego pochodzenia?

Zdawałoby się na pierwszy rzut oka, że to pytanie zbyteczne, kwestya dawno rozstrzygnięta.

Otwierając piewsze lepsze dzieło, traktujące o poezji i jej początkach, znajdujemy zwykle podział epopei na pierwotne, czyli ludowego pochodzenia, i na artystyczne, czyli uczonego pochodzenia, z obszernymi definicjami jednej i drugiej kategorii z wyliczeniem cech wspólnych i uwydatnieniem zasadniczych różnic, przedewszystkiem w sposobie powstawania tych dwóch rodzajów epopei tak, jak gdyby to były w istocie dwa całkiem odrębne typy poezji epickiej.

Przedmiotem pierwotnych epopei bywają, zdaniem teoretyków, podania narodu, opiewane przez pieśniarzy ludowych wśród ludu i dla niego. Poematy takie powstają w ciągu długich okresów, najczęściej burzliwych i pełnych zamętu w przeciwieństwie do artystycznych, które przypadają na czasy wysokiej kultury i są kreacjami jednego poety. W owych epopejach ludowych poszczególne wypadki dziejowe, opiewane każdy w osobnej pieśni, nie miały zrazu nic wspólnego, oprócz podobieństwa imienia jakiegoś bohatera. Pod wpływem niedokładnie jeszcze przez naukę wyświetlonych czynników owe pieśni łączyły się ze sobą, stapiały się i tworzyły większe całości,¹⁾ którym nadajemy miano epopei.

Powyżej skreślone zapatrywania na genezę pierwotnej epopei, powtarzające się z nieznacznymi zmianami w każdym dziele, stały się liczmanami, nad których wartością i prawdziwością już się nie zastanawiamy. Tak są dla nas pewne.

Czy nie jesteśmy przekonani, że pierwszym objawem rodzącej się w walce z mało-azyatyckimi ludami samowiedzy helleńskiego narodu były poszczególne pieśni, opiewające gniew Achillesów, dumę Agamemnonów, chytrość Odysseów, „bezrozum” Ajaksów, i że w ślad za chwalebnymi czynami greckich drużyn, mknących na zdobycie nowych krain ku przeciwnym brzegom morza jońskiego, tworzyły się wojenne pieśni, przekazywane z pokolenia na pokolenie przez wędrownych aoidów — których symbolicznym wcieleniem stał się nawpół mityczny Homer — aż do tej chwili, gdy wszystkie raspoďte, mniej lub wię-

¹⁾ Tak n. p. tłómaczył epopeję francuską G. Paris. Zob. jego *Histoire poétique de Charlemagne*. Paris 1864.

cej od siebie niezależne¹⁾), zlały się w jedną całość symfoniczną i wydały dwa twory precudnej harmonii, znane pod nazwą „*Iliady i Odysei*”?

Zapytani o inne przykłady epopei ludowej, wymieniamy bez namysłu: *Mahabharatę*, *Ramayane*, *Niedolę Nibelungów*, *Kudrun*, *Edde* i t. d., przeciwstawiając im jako płody uczone: *Eneidę*, *Jerozolimę wyzwoloną*, *Luzyady*, *Pana Tadeusza* i wiele innych utworów mniej lub więcej znanych poetów czy to starożytnych jak Lukana, Statiusa, czy nowożytnych jak Dantego, Ariosta, Miltona, etc. których dzieła uważamy za coś zasadniczo odrębnego od owych archaicznych kreacyi, będących objawem „samorođnej twórczości ludowej”.

A już z murów szkolnych wynosimy jakiś mimowolny podziw dla onych zabytków, co, wylągłszy się w tajemniczej mgłę zamierzchłych czasów, w zaraniu cywilizacyi czy w epoce przełomowej niektórych ludów, stanowią koronę i dumę ich piśmienictwa. Zazdrościmy tym szczęśliwym, którzy taki twór posiadają i napróżno szukamy go u siebie, Ale czy są rzeczywiście czemś odrębnem? Czy epopeje germańskie lub skandynawskie są w istocie tworem ludowym a nie artystycznym? Na czem opiera się nasze mniemanie?

Wiemy od Tacyty, że dawni wojownicy germańscy szli w bój z pieśnią na ustach i że czyny ich wodzów opiewali skaldowie. Stąd rychły wniosek że *Nibelungi* powstały w czasach wędrówki ludów, po najeździe hord mongolskich pod wodzą Attyli, który tak ważną odgrywa rolę w niemieckim poemacie i po strasznej klęsce Burgundów, jednym słowem niebawem po opisanych tam wypadkach. Poszczególne pieśni, podawane z ust do ust, złączyła pod koniec XII lub na początku XIII wieku mistrzowska ręka nieznanego bliżej poety w ponurą całość, pełną grozy tragicznej²⁾.

¹⁾ Wręcz przeciwnie stanowisko zajął wśród uczonych jedynie Ulrich von Wilamowitz (*Die griechische und lateinische Literatur*, str. 9, in. w zbiorowym wyd. *Die Kultur der Gegenwart*, Abt. VIII) i Victor Bérard: *Les Phéniciens et l'Odyssée*, Paris 1901, t. 2.

²⁾ Obok tego istnieją dwie inne hipotezy: starsza, która mitologią tłómaczyła Pieśni o Nibelungach; młodsza, która z baśni je wywodzi. Zob. R. C. Boer. *Untersuchungen über den Ursprung und die Entwicklung der Nibelungensage*. Halle 1906/7, t. 2.

Normanowie, idąc na podbój Anglii, podczas bitwy pod Hastings, podniecali swoją odwagę, śpiewając pieśni o Rolandzie. Tak zapewniamy nas kronikarze z XII. wieku. Któż tedy mógłby wątpić, że to były pieśni, powstałe nazajutrz po klęsce pod Roncevaux, wśród samej armii Karola Wielkiego, na widok klęski i pod jej wrażeniem; pieśni, z których później, bo dopiero pod koniec XI w., utworzył się ów sławny poemat, najstarszy w literaturze staro-francuskiej, znany p. n. „*La chanson de Roland*“.

Lecz na tem nie koniec. Początkami swoimi sięga epika staro-francuska czasów odleglejszych, bo epoki frankońskiej. Oto wrodzona Germanom zdolność epicka, wniesiona do Galii przez Franków, wydała szereg poematów epicko-lirycznych i pieśni rycerskich, których przedmiotem były dzieje dynastii Merowingów. Kiedy blask cesarskiej korony Karola Wielkiego zaćmił chwałę jego poprzedników, wszystkie znamienite czyny przodków i następców, opiewane w osobnych pieśniach, przeszły na niego i współczesnych mu wojowników a do tej sławnej przeszłości dołączyła się chwała jego własnych czynów, jego wypraw i podbojów, które zapłodniły wyobraźnię ludowych śpiewaków.

III,

„Nałogi i nawyki działają nieraz równie silnie w nauce jak w życiu codziennem. Teorye i systematy naukowe, w porze właściwej na świat przychodzące, przyjmują się odrazu tak łatwo i zakorzeniają tak głęboko, iż najoczywistsze dowody i najświetniejsze odkrycia nieraz są długo wobec nich bezsilne”¹⁾). Tak pisał przed kilku laty jeden z najbardziej niezależnych naszych ludoznawców, jeden z niewielu, prawdziwie naukowo pojmujących stosunek twórczości ludowej do artystycznej, a jego słowa zastosować można śmiało do poglądów, panujących jeszcze obecnie wśród uczonych na pochodzenie epopei staro francuskiej.

Osiemnaste stulecie uwolniło nas od wielu zabobonów, dziełtnaste stworzyło szereg nowych w nauce, w mitologii, w ludo-

¹⁾ Zob. art. W. Klingera *Do wpływów starożytności na folklor*. Lud. 1909, str. 20).

znawstwie, w literaturze. Romantyzm, jako prąd literacki, zakończył swoje panowanie około połowy ubiegłego wieku w całej Europie, ale teorie o pochodzeniu poezji, powstałe pod jego wpływem, rozpanoszyły się głównie dopiero w drugiej połowie i trwają z nieznacznymi wyjątkami do dnia dzisiejszego. A jednak to są tylko zabobony, mające nad sobą markę uczoną. Zabobonem — trudno inaczej nazwać — jest podstawowe założenie, że bogata poezja truwerów jest kontynuacją niezachowanej epiki frankońskiej, lub że artystyczne utwory trubadurów są refleksem zaginionej liryki ludowej.

Zabobonem również nazwać należy twierdzenie jednego z naszych folklorystów, iż „przepaść między literaturą starożytną a średniowieczną jest nie do zapelnienia”..

Im dalej posuwają się badania nad początkami poezji, im głębiej wnikamy w atmosferę średnich wieków, im gruntowniej rozważamy warunki, wśród których rozwijał się, epos rycerski, dramat liryka lub nowela owej epoki, tem wyraźniej odkrywają się węzły i ogniwa łączące świat chrześcijański z rzymskim, tem jaśniej zarysowuje się związek literatury średniowiecznej z literaturą klasyczną, a co najważniejsze, tem zrozumialsze stają się nam początki poezji dzisiejszych narodów europejskich, która nie wyskakuje jak zbrojna Minerwa z głowy Zeusa, ani nie wytryskuje z „odwiecznej krynicy ludowej”, rozpoczynając na nowo wszystko, co już przedtem zrobili Grecy i Rzymianie; lecz oparta o tradycje wielkiej poprzedniczki, przejmując od niej tematy i motywy, formy i technikę wierszową, język i obrazowanie poetyckie, przyswaja sobie dorobek tysiącoletniej kultury starożytnej i dopasowuje go z naiwnością dziecka do zmienionych warunków, do potrzeb i ideałów swojej epoki¹⁾. Epika staro-francuska, licząca przeszło setkę „pieśni dziejowych” (*chansons de geste*), na których czele stoi wspinały rapsod, pełen patetycznej siły i tragizmu, poemat o Rolandzie o jego klęsce i śmierci pod Roncevaux, należy do najbardziej interesujących i zagadkowych zjawisk średniowiecznej literatury. Interesujący przez to, że od niego rozpoczyna się naprawdę literatura narodowa romańskich

¹⁾ Zob. studia Taverniera, dotyczące się „Chanson de Roland” i Wergiliusza, oraz E. Faral’a, *Le roman courtois*, Paris 1913.

ludów, a zagadkowy przez to, ponieważ do ostatnich lat niewiadomo było skąd się wziął, jaka jego geneza, jakie przyczyny, że w XI wieku zakwitła we Francyi poezya epicka, mająca za bohaterów ludzi którzy od trzech wieków i więcej spali snem „sprawiedliwych i zapomnianych”.

Jak początki niemal wszystkich rodzajów literackich średniowiecznego piśmiennictwa w językach narodowych, tak i początki epopei starofrancuskiej, oglądane przez barwny pryzmat folklorystycznych poglądów, ginęły w zamierzchłej przeszłości i spowite tajemniczą mgłą romantycznych teorii, usuwały się z pod wszelkiej kontroli najbystrzejszych badaczy dzięki wszczepionej nam od epoki Herdera i braci Grimmów zasady, że twórczość ludowa jest ostateczną krynicą natchnień poetyckich, skałą Mojżesza na pustyni, z której bije wieczne źródło i rodzą się coraz to inne gatunki lub pomysły literackie jak... grzyby po deszczu.

Na pytanie, jakie były początki epopei, pojawiającej się pod koniec XI wieku we Francyi, by stamtąd roznieść sławę bohaterów i obrońców krzyża w walce z Saracenami, odpowiadano różnie: epopeja ta jest pochodzenia prowansalskiego, celtyckiego, frankońskiego, germańsko-romańskiego. Chwiejne zapatrywania uczonych ujął w systemat florencki profesor P. Rajna w dziele wielkiej erudycyi i przechylił szalę na korzyść germańskiego pochodzenia, sformułowawszy swoją hipotezę śmiało i stanowczo: epopeja francuska jest córką epopei frankońskiej.

A czy frankowie nieokrzescani barbarzyńcy, którzy najechali Galię pod koniec piątego wieku i, zawładnąwszy prowincją rzymską, sami się rozplynęli wśród romańskiej ludności, czy mieli epopeję bohaterską? Rozumie się! Wszak miały ją wszystkie szczepy germańskie. A gdzie dowody? Są. Oto, jak się już powiedziało, Tacyt utrzymuje, że Germanowie sławili w swoich pieśniach „bogów i założycieli rodów”, co w zręcznej interpretacji badaczy znaczy, że mieli „epopeję genealogiczną! To jedno świadectwo. A drugie, siedm wieków późniejsze. Oto nadworny poeta Ludwika Pobożnego przypomina, że sławę jego przodków: Karola W., Pepinów, Teodoryków, opiewają powszechnie znane pieśni. Co to za pieśni? Może liryczne ody? Może łacińskie hexametry, które kwitły tak bujnie na dworze pierwszych Karolingów,

w szkołach przez Karola Wielkiego, na nowo do życia powołanych? O tem nie mówi nadworny panegirysta. Ale skąpe jego słowa wystarczyły, by widzieć las bohaterskich poematów, przekazywanych z pokolenia na pokolenie, od legendarnego Mero-weusza, Chlodiona, Klotara, poprzez czasy Ansegiusza, Pepinów, Karolów i Ludwików aż do XI wieku, kiedy to spontaniczna twórczość epoki ludowej miała ustać, a rozpoczęła się epoka „uczonej inwentaryzacji”, t. j. spisywania dotychczas ustnie tylko wygłaszanych poematów.

Co opiewały te poematy bohaterskie, skomponowane po frankońsku, potem po romańsku, wreszcie po francusku? W ich braku — nie dochował się bowiem z tej epoki (od VI. do XI w.) najmniejszy strzępek — w braku tekstów i świadectw, czyż nie stała otworem droga do ówczesnych kronikarzy? Od czegoż Grzegorz z Tours, Fredegar, „Liber historiae” anonima? Ich łacińskie opowiadania o wojnach, poselstwach, wyprawach po żony, ucztach, zaślubinach, wygnaniach i różnych figlach książąt z dynastji merowińskiej, czy nie są streszczeniami poematów ludowych. Wprawdzie nigdzie tego nie mówią, wprawdzie dla nieuprzedzonych widoczną jest rzeczą że ci średniowieczni kronikarze łacińscy wzorują się, o ile mogą, na rzymskich pisarzach, żywiąc się erudycją i retoryką, przejmując się nawet ich naiwnem upodobaniem do „etymologizowania”, (gdy n. p. Meroweuszy, założyciela merowińskiej dynastji, wywodzą z morskiego potworu: mer, mare). Ale dla badaczy, z góry przekonanych o konieczności istnienia frankońskiej epopei, jako poprzedniczki francuskiej, każde opowiadanie kronikarskie o żywszem nieco zabarwieniu poetyckiem było pobudką do rekonstruowania zaginionych rzekomo poematów ludowych, tak jak gdyby kronikarzowi średniowiecznemu, piszącemu po łacinie nie wolno było zgola mieć własnej fantazji i żywego stylu.

I stanął wspaniały gmach zrekonstruowanych „pieśni bohaterskich”, imponujący na zewnątrz śmiałością i erudycją, a oparty na podstawach tak kruchych, jak ów olbrzymi posąg o glinianych nogach, który przyśnił się Nebukadnezarowi. Był to bowiem tylko sen uczonych, złudny *miraż*, za którym kroczyło całe jedno pokolenie badaczy, jakby zahipnotyzowane. Pod wpływem swoich mistrzów i prof. Bédier, któremu dziś przy-

padł w udziale zaszczyt unicestwienia tej fantasmagoryi pseudonaukowej, pisał w sposób następujący: „Epopcja francuska zrodziła się z krwawego chaosu tworzącego się feudalizmu, była dziełem nie facecyonistów publicznych, ale wojowników, kielkując, czy to podczas wielkich walk przeciw Saksonom, gdy grzmiał młot Karola, czy to wcześniej jeszcze, by opiewać chwałę Chilperyków, Chlodowików; albo też wyrastając w pewnych czasach naszej historii, gdy w namiotach frankońskich naczelników podczas uczt harfa przechodziła z rąk do rąk.

Od Germanów tacytowych aż po Turola, przypuszczalnego „redaktora” czy twórcy pieśni o Rolandzie, niema żadnej przerwy w ciągłości, lecz dziedzictwo nieprzerwane, które przekazuje legendy, siła, która je przystosowuje, łączy, przeobraża, przemieniając Karola Martela na Wielkiego, Chlodowika na Floovanta, Alberyka na Oberona”... W przechowanych poematach mamy ostatnie ich echa, ale wydobądźmy dyament z pod oprawy „rozłożmy te przeróbki, rozbijmy sztucznie przez żonglerów stworzone cykle, odrzućmy późniejsze dodatki, a oto jakby pod dotknięciem czarodziejskiej różdżki okaże nam się pierwotny fresk. Oto pojawi się przed nami pieśń taka, jaka zrodziła się w dniach, gdy wojownik, idąc na bój, czuł się osobą epicką poezyi i sądził, że już podczas bitwy słyszy pieśń obelżywą lub chwalebłą, którą potomność o nim wyśpiewa”.

Trzeba było lat dziesięciu, aby autor powyższych słów, otrząsnąwszy się z pod wpływu panujących teorii, mógł stanąć na włanym gruncie i dać nam jedynie prawdopodobne, epoką i ówczesnymi stosunkami uzasadnione wyjaśnienie genezy starofrancuskiej epopei, które jest najważniejszem „zdarzeniem” w zakresie romanistyki ostatnich lat kilku i stanowi, jak trafnie je nazwał sędziwy profesor florencki P. Rajna, prawdziwą „rewolucję” w dotychczasowych poglądach na problemat pochońia średniowiecznych *chansons de geste*.

Wprawdzie i w poprzedzającej Bédiera epoce nie brakło sceptyków¹⁾, którzy, zostawiając na uboczu epopeje helleniskie

¹⁾ Należał do nich prof. Becker, zob. jego liczne recenzje w *Litteraturblatt für germanische und romanische Philologie*. U nas ś. p. prof. Kawczyński zwalczał tę teorię. Zob. jego *Essai comparatif sur l'origine et l'histoire des Rythmes*. Paris 1889.

i staro-niemieckie, nie wierzyli ani w ludowe pochodzenie, ani w powolne tworzenie się starofrancuskich poematów, ani w istnienie frankońskich podań na ziemi galijskiej, (P. Meyer) ani w powolne zrastanie się odrębnych pieśni w obszerne utwory, ale nieliczne ich głosy ginęły wśród akordów zgodnego chóru najwybitniejszych powag na polu filologii germańskiej i romańskiej. Wielki zastęp badaczy, kroczących śladami mistrzów, zachowywał się odpornie i niedowierzająco wobec argumentów i miazdzącej, co prawda, ale negatywnej krytyki owych, jakby ich daniem zwano, „heretyków”

Bo jakżeż nie godzić się na tak wspaniały system, wykończony do najdrobniejszych szczegółów, a wygodny do najwyższego stopnia, bo tłumaczący zarówno hiszpańskie *Romance o Cydzie* jak perskie *Szach-Nameh*, zarówno serbskie *dumy o Łazarzu* jak fińską *Kalewalę*, zarówno *Wyprawę Igora* jak pieśni o *Rolandzie*, zarówno *Ramajanę* jak *Gudrunę*, *Mahabharatę* jak *Iliadę*. Wszystko to powstało wśród ludu i przez lud, którego zdolność wrodzona, jak się zdaje, opiewania bohaterów, potęguje się pod wrażeniem zwycięstw lub klęsk, a bujna jego wyobraźnia podnosi najdrobniejsze wypadki do olbrzymich rozmiarów i odziewa je poetyczną szatą wiązanego słowa, które płynie z ust pierwotnego człowieka jak kryszta owy potok, wytryskujący z niepozornej skały.

Od czasów Herdera i szkoły romantyków tak zrosliśmy się z temi pojęciami, tak w krew weszły te teorye, powołujące się na każdym kroku na twórczość ludową, na *Volksgeist*, *Volkssage*, że stały się nieodłącznym składnikiem naszego światopoglądu, aksjomatem, na którym jakby na niewzruszonej opoce, budujemy gmach naszych badań nad literaturą średniowieczną i stawiamy rusztowanie dalszych hipotez, nie próbując wytrzymałości fundamentów. A nie należy się temu dziwić.

Z jednej strony system prosty, jasny, odnoszący wszystko do jednej krynicy, „ducha ludowego”; z drugiej teorye, które go zwalczają, albo raczej, które, zostawiając mu na łup epopeje greckie i germańskie, chciałyby dla poematów staro-francuskich szukać innej genezy. Czyż warto się zatrzymać przy takiej „teorii wyjątków”, gdy można owe mniemane wyjątki także podciągnąć pod ogólne prawo?

IV.

A jednak w tym pięknym i na pozór trwałym systemie były poważne braki, budzące wątpliwość w umyśle nieuprzedzonego, to jest nieprześląkniętego owemi ideami, badacza. Bo oto, rzecz ciekawa, u tych narodów, które posiadały pierwotne pieśni bohaterskie, jak u Serbów, u Hiszpanów, owe pieśni nie zwały się w epopieję w ścisłym tego słowa znaczeniu; u tych zaś narodów, u których widzimy epopieję, jak u Greków, u Niemców u Francuzów, brak owych epicko-lirycznych pieśni, owych „kantylen”, jak je zowie G. Paris, z których miały powstać późniejsze poematy. Dopóki jednak przeciwnicy teorii Grimów i Schlegla zadowalняли się negatywną krytyką, wykazywaniem trudności lub braków w tradycyjalnym tłumaczeniu powstawania pierwotnych epopiej, dopóty głos ich był głosem wołającego na puszczy. Obecnie jednak z kilku naraz stron uczyniono poważny wyłom w romantycznym pojmowaniu pierwotnej pcezyi.

Z temi usiłowaniami, które zmieniają pogląd na pochodzenie starofrancuskich „chansons de geste”, a w następstwie pociągną za sobą także rewizyę poglądów na germańskie i helleńskie epopieję, — nie mówiąc już o wątpliwościach, jakie dawniej podniesiono w kwestyi ludowego pochodzenia skandynawskiej *Eddy*¹⁾, warto się zapoznać ze względu na ich doniosłość.

Badania prof. Bédiera wykazują, że element historyczny we wszystkich starofrancuskich „pieśniach dziejowych”, do których należy „Chanson de Roland” pokrywa się z tem, co opowiadano w kilkunastu klasztorach o tych bohaterach. Niektórych z nich czczono jako świętych. Co więcej, szereg klasztorów (w liczbie 28) chlubi się posiadaniem w swoich murach czy to grobu czy to relikwii tego lub owego z bohaterów, opiewanych przez poetów w „chansons de geste”. Szereg innych klasztorów (przeszło 20) utrwała i propaguje owe „pieśni” i legendy. W „chansons de geste” znajdujemy liczne inne miejscowości, sławne czy to wspomnieniami przeszłości, czy współczesnymi wypadkami. Jeżeli wszystkie owe nazwy, dające się zidentyfikować, ugrupujemy na mapie, to łatwo stwierdzić, że leżą wzdłuż kilku znanych dróg

¹⁾ S. Bugge, *Studien über die Entstehung der nordischen Götter- und Heldensagen*. München 1889.

pielgrzymich, prowadzących do miejsc świętych, a mianowicie do Compostello w Hiszpanii (kult św. Jakóba.) do Genui (jako portu po drodze do Ziemi św.), do Rzymu i do Kolonii. Wzdłuż tych dróg rozsiane są liczne miejscowości odpustowe, opactwa, klasztory, schroniska dla pielgrzymów. W poematach występuje znajomość tych dróg z dokładnością autopsyi, natomiast o krajach, leżących nieco dalej, (a więc Hiszpania za Compostello, Niemcy za Kolonią, Italia poza drogą do Genui i Rzymu), o ile mówi się o nich w „chansons de geste”, to ogólnikowo. Między opactwami a „pieśniami dziejowymi” istnieje ponadto i ten związek, że mnisi wchodzą w stosunki z „pieśniarzami ludowymi” (t. z. „żonglerami”, po franc. jongleurs, ioculatores), że w miejscach odpustowych, w pobliżu kościołów odbywają się popisy pieśniarzy, że żonglerzy udają się na zimę do klasztorów, wreszcie, że mnisi przerabiają i tworzą „pieśni dziejowe”. Dochowały się także liczne życiorysy (vitae) i legendy łacińskie, będące tworem mnichów, a wslawiające tych samych bohaterów, co „chansons de geste”. Owe łacińskie vitae powołują się na „pieśni”, a znowu autorowie „pieśni dziejowych” odsyłają do kronik i legend łacińskich, przechowywanych w klasztorach. Oprócz legend i życiorysów znajduje się szereg rzekomych dyplomów, mających świadczyć o zapisach i przywilejach, udzielonych różnym opactwom i klasztorom przez Karola W. Jako świadkowie figurują na nich paladynowie. Otóż te dyplomy, sfalszowane oczywiście, zaczynają się dopiero od końca XI. w. i ciągną się do połowy XIII w., to jest, schodzą się z epoką początków, rozwoju i upadku „chansons de geste”. Duch, który panuje w starofrancuskiej epopei, to duch rycersko-religiny, duch walki chrześcijan z Saracenami. Otóż należy przypomnieć, że cały wiek XI. to epoka wypraw krzyżowych francuskich rycerzy przeciw Muzułmanom Hiszpanii, a cały wiek XII. to czas wojen krzyżowych w Ziemi Św. Tak więc „chansons de geste” nabierają dziwnego oświecenia, jeżeli spojrzymy na nie jako na twory wieku XI. i XII.

V.

Jakież wnioski wysnuć nam należy z tego faktu. Epopeje starofrancuskie uchodzą: po pierwsze za twór ludowy, po drugie

za kontynuację epopei germańskiej, wniesionej przez Franków do Galii. W tym duchu pisał jeszcze temu lat pięć w najnowszej historii literatury ludów romańskich Henryk Morf, profesor berlińskiego uniwersytetu „epos francuski zdaje się, spoczywa na gruzach milknącej poezji germańskiej... pobudka do utworzenia romańskiej epiki wyszła od Germanów; stworzył ją epicki duch młodocianego ludu”¹⁾. I rzeczywiście: bezimiennność autorów, jednostajność postaci, odlanych jakby z jednego kawałka brązu monotonia stylu, prostota obyczajów i brak wyrafinowania, nadają im wszelkie pozory ludowej t. j. zbiorowej twórczości mas. Ale tylko pozory. Badane pod mikroskopijnym szkłem starannej analizy okazują się tworam tak samo artystycznymi, jak nimi są epopeje znanych poetów. Różnice są tylko w stopniu artystycznego uświadomienia ich twórców, w ilości nie w jakości. To też gdy wyzwolona z dotychczasowych przesądów krytyka wzięła je pod ostrze swego skalpela, wyszło na jaw, że przez sto lat blisko patrzymy na tę chrześcijańską nawskróś epikę staro-francuską przez zabarwione romantyzmem okulary, które widzą ludowość tam, gdzie jest klasztor, opactwo klerycy i łacina. W świetle gruntownych badań Bédiera czar, który nas mamił przez całe stulecie, rozwiewa się jak senne widzenie. Znika nieczem nie poświędzona epika frankońska, merowińska i jej rzekoma następczyni; karolińska. Znikają kantyleny i pieśni epicko-liryczne, współczesne wypadkom i w ich dziejowym znaczeniu biorące swój początek. Znikają rycerze i wojownicy otaczający się pieśniarzami w celu przekazania potomności chwały swoich czynów. Znika lud, jako czynnik tworzenia pierwotnej poezji epickiej, a na pierwsze miejsce wysuwa się ta warstwa, która w średnich wiekach była spadkobierczynią starożytnej kultury, warstwa, która tę przekazaną jej cywilizację rzymską w zaciszu klasztornej pielęgnowała i od zatury uchroniła. Tylko z klasztrów i szkół klasztornych mogła być wyjść w owych czasach pobudka do stworzenia literatury w językach narodowych i we wszystkich literaturach średniowiecznych początek jej dają klerycy. Bo to jedyna w owej

¹⁾ *Die Kultur der Gegenwart*. Teil I, Abt. XI. 1. *Die romanischen Literaturen* von Heinrich Morf. Leipzig 1909, str. 145.

epoce warstwa ludzi wykształconych, mogących czerpać z bogatej skarbnicy przeszłości, rzymskiej, choć nie rozumiejących jej pod względem estetycznym. Wiedzieliśmy już dawno, że dramat średniowieczny powstaje w kościele i dla kościoła. Badania W. Meyera, profesora w Gettyndze, wykazały niedawno, że łacińska poezja stroficzna, owe sekwencye i tropy, które uprawiano w klasztorze południowo-francuskim Jumièges, a które, stamtąd przedostawszy się do St. Gall, doczekały się niezwykłego rozkwitu, wywarły niesłychanie ważny i decydujący wpływ na rozwój form lirycznych w języku ludowym (zarówno prowansalskim i francuskim jak niemieckim¹). Obecnie studia Bédiera z kolei pokazują, że i epika starofrancuska powstała pod tymże, dominującym w średnich wiekach, wpływem. Nie nazajutrz po wielkich zwycięstwach czy klęskach, nie wśród rycerstwa, biorącego udział w tych walkach, nie jako samorodny wybuch uczuć, władających masami, w obliczu tragicznych czy heroicznych zapasów, powstają poematy rycerskie, owe „chansons de geste”, ale kilka wieków później, jako wyraz uczuć religijnych, wywołanych wyprawami krzyżowymi, najpierw do Hiszpanii a potem do Ziemi Świętej. Utwory te wślawiają pewne opactwa i miejsca odpustowe, biorąc element historyczny w tradycyi klasztornej. Rozwijają się one wzdłuż dróg pielgrzymich, pod egidą kleryków i dla nich interesów, od nich doznają żywego poparcia i ostatecznego zredagowania i zamierają razem z upadkiem ruchu pielgrzymiego pod koniec wieku XIII-go.

Na jedno jeszcze chciałbym tutaj zwrócić uwagę. Jest rzeczą pewną, że owe „chansons de geste” przerabiają i kolportują żonglerzy, to jest śpiewacy ludowi. A więc udział ludu jest przecież widoczny, jeżeli nie w samym tworzeniu epiki starofrancuskiej, to w jej ukształtowaniu. Zapewne. Tylko nasuwa się pytanie: ilu wśród tych przerabiaczy i żonglerów znajdowało się byłych kleryków? Autorem czy przerabiaczem pieśni o Rolandzie mógł być tylko człowiek ocytany w Piśmie Św. — niejedną tam bowiem widzimy reminiscencyę biblijną. Autor najstarszej przeróbki

¹) W. Meyer. *Fragmenta Eurana*. Festschrift zur Feier des hundertfünfzigjährigen Bestehens der K. Gesellschaft der Wissenschaft zu Göttingen, Berlin, 1901, str. 37 i n. oraz 166 i n.

poematu, opiewającego młodość Ogiera li Danois, sam nazywa się klerykiem. Klerykiem był także Bertrand de Bar sur Aube, który swoimi przeróbkami: *Girard de Vienne* i *Aimeri de Narbonne* przyczynił się najwięcej do cyklicznego ugrupowania starofrancuskich poematów. Na przekór więc zapalonym, a najczęściej bezkrytycznym, zwolennikom folkloru stwierdzić należy przy epopei francuskiej, że zachęta do jej utworzenia w języku ludowym wychodzi z łona jedynej w owych czasach u c z o n e j warstwy społeczeństwa, wyszkolonej na poezyi łacińskiej, i że wśród tejże warstwy znajduje ona najgorliwszych popleczników.

Duchowieństwo średniowieczne, okazuje się w nowym świetle. Rola jego w tworzeniu literatury w języku mas, będącej podstawą późniejszej samowiedzy narodowej, wychodzi na jaw w całej pełni przy jeszcze jednym rodzaju rzekomej poezyi ludowej. Klasztory i opactwa były we Francyi nie tylko siedzibą scholastycznej wiedzy, arką, zamkniętą na siedm pieczęci, pod któremi legła starożytna kultura, aż ją do życia powołał humanizm i renesans; nie, klasztory były tam także głównymi ośrodkami poezyi narodowej, opiekunami żonglerów, trubadurów i truwerów, ogniskami, z których nowe prądy rozchodziły się po całym kraju.

VI.

Skoro tedy studia Bédiera wykazały, że epopeja starofrancuska powstaje dopiero w XI. wieku i że tłómaczy się jedynie stosunkami naówczas panującymi, nie od rzeczy będzie zastanowić się tutaj nad ważną kwestyą, pominiętą zupełnie w jego pracy. A mianowicie: o ile epopeja francuska pod względem formalnym to jest: stylu, języka literackiego, techniki poetyckiej, obrazowania, używania pewnych ulubionych motywów i tematów zależy od tematów łacińskiej, przedewszystkiem tej, która kwitnęła na dworze Karola Wielkiego, a następnie od *Iliady* w przeróbce łacińskiej, *Eneidy*, *Tebaidy*, *Farsali*. Wszak te poematy były gorliwie czytowane w szkołach klasztornych, wszak trzy pierwsze już w połowie XII-go wieku doczekały się przeróbki na język francuski. Dotychczas chciało w łacińskiej epice, uprawianej na dworze Karola Wielkiego widzieć wpływ ludowej epopei.

Przytaczano na poparcie tej hipotezy pewne zwroty charakterystyczne, wspólne epice łacińskiej IX. wieku i francuskiej. Nie spostrzeżono się tylko, że te wyrażenia, zwroty, figury retoryczne są przez łacińskich poetów dworskich epoki Karola Wielkiego żywcem wzięte z rzymskiej epopei, a więc z Wirgiliusza, Statiusa, Lukana, Claudiana i t. p. Ponieważ nie może być mowy o tem, by starożytni zawdzięczali swoje ozdoby stylistyczne średniowiecznej francuzczyźnie, a ponieważ z drugiej strony odnajdujemy je poddostatkiem w poematach rycerskich, jedyny stąd wniosek logiczny, że autorowie „*chansons de geste*” znali epikę łacińską i że pierwsi poeci francuscy na niej studyowali swoją technikę.

Problemat ten nie ogranicza się jednak do epopei starofrancuskiej. Nie ulega wątpliwości, że śmiało, a tak niezwykle sukcesem uwieńczone, studia francuskiego profesora wywołują zwrot w dotychczasowem pojmowaniu najstarszych zabytków wszechświatowej epiki i w badaniach nad pochodzeniem epopei wogóle. Zwłaszcza odnosi się to do germańskiej i starogreckich epopei. Jak w przeczuciu tego, na kilka lat przed ukazaniem się pracy Bédiera, pisał jeden z najtęższych obecnie filologów niemieckich profesor berlińskiego uniwersytetu, badacz niezwykle śmiały i samodzielny Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff: „próby wyjaśnienia Iliady i Odyssei spontanicznie w rozwoju ludzkości występującą epiką ludową nie powiodły się. Niezmierne cennych analogii dostarcza nam jedynie epika romańska, szczególnie epos starofrancuski. Życzyć by należało, aby kiedyś znawca obu literatur przeprowadził paralele“. A cokolwiek dalej: „trudno zrozumieć to szaleństwo, które widzi poezję ludową tutaj (w Iliadzie i Odyssei), gdzie wszystko jest sztuką, gdzie stanowi poetów odpowiada nie lud jako publika, lecz znów stan królów i możnowładców, którzy silniej już gardzić ludem nie mogli, niż to czyni Homer. Odysseja wskazuje przecież, dla kogo poeci poematy swoje tworzyli”¹⁾.

Jeżeli o ludowem pochodzeniu Iliady i Odyssei w ten sposób wyraża się tak poważny uczony, to cóż powiedzieć można

¹⁾ *Die Kultur der Gegenwart*. Teil I. Abt. VIII. *Die griechische und lateinische Litteratur* Berlin 1907.

o ludowości *Niedoli Niebelungów* lub *Gudruny* czy też *Eddy*. Ile same jądro podania zawdzięcza mitologii starożytnej, której pierwiastki przechowywały się niewątpliwie w tradycyi szczepów germańskich, stykających się z Rzymianami od pierwszego wieku i wchłaniających w siebie pierwiastki kultury wyżej stojącego narodu? Ile ostateczna redakcyja *Pieśni o Niebelungach* w tej postaci w jakiej ją posiadamy obecnie z początków XIII-go w. zawdzięcza pod względem wiersza, rytmiki, obrazowania i poszczególnych motywów, epice starofrancuskiej, starszej od niej conajmniej o sto kilkadziesiąt lat? Zwłaszcza o ile cykl poematów lotaryńskich ze swojemi bratobójczemi walkami między członkami jednej rodziny wpływał na poetyckie zabarwienie niemieckiej poezyi czy też naodwrot. Jakim jest stosunek tych dwóch pokrewnych podań? Wszystkie te pytania domagają się wyjaśnienia, są bowiem prawie nietknięte w filologii romańskiej.

Wartość teoryi, Bédiera polega więc, jak widzimy, nie tylko na tem, że tłómaczy nam genezę epopei starofrancuskiej, ale na jej żywotności odnośnie do innych kwestyi. To też dziwić się nie będziemy, że epokowe jej znaczenie podkreślają uczeni zagraniczni, że profesor wiedeńskiej wszechnicy Ph. Aug. Becker nazywa ją najważniejszem „wydarzeniem” ostatnich lat na polu badań nad epiką, i że nie mniej pochlebnie wyraża się o niej Suchier, prof. w Halle, choć ona rujnuje szereg jego studyów. Wobec ważności tej kwestyi, warto przypomnieć, że jeżeli Bédierowi powiodło się namacalnie, że tak powiem, wykazać bezpośredni związek średniowiecznej epiki francuskiej ze sferami klasztornemi, a więc, uczonemi, to zasługa sformułowania tej zasady na daleko szerszych podstawach przypada zmarłemu przed kilku laty profesorowi filologii romańskiej na Wszechnicy Jagiellońskiej. Oto co czytamy w jego pracy francuskiej o *Rytmach i rymach*¹⁾: „Kolebką epopei chrześcijańskiej była Francya. Stworzyli ją ci, którzy mieli najwyższy interes i prawie obowiązek zastąpienia nią epopei pogańskiej i którzy byli dosyć wykształceni, aby temu podolać”. Jest to w zarodku cała teoria francuskiego badacza. Jeszcze wyraźniej rozpiisał się o kwestyach, które tutaj nas bliżej

¹⁾ Maximilien Kawczyński: *Essai comparatif sur l'origine et l'histoire des Rythmes*. Paris 1889, str. 24.

obchodzą, w późniejszych swych broszurach polemicznych. Pozwolę sobie przytoczyć ostateczną jego konkluzję: „Z tego przeglądu”, pisze tam, „widzimy, że we wszystkich rodzajach poezji starofrancuskiej mamy kleryków. Obok nich trzeba przyjąć znaczną liczbę takich, którzy szkół nie skończyli, poszli pomiędzy żonglerów i menestrelów. Nie byli klerykami, ale czegoś się w szkole klasztornej nauczyli. Są pomiędzy nimi ludzie utalentowani i pobożni, zwykle z teologią dobrze obeznani... Gdy zaś klerycy znali literaturę klasyczną, a wielu było kleryków pomiędzy starofrancuskimi autorami, przeto otrzymujemy w nich właśnie łącznik pomiędzy starożytnością i średniowieczem¹⁾).

W toczącej się od pół wieku walce dwóch szkół romantycznej i antyludowej, walce dwóch poglądów na genezę pierwotnej poezji, czy ona jest pochodzenia ludowego, czy artystycznego, czy jest dziełem bezimiennych mas, czy dziełem artystów, szala zwycięstwa zaczyna się przechylać na stronę tej ostatniej²⁾. Rola mas jako czynnika twórczego jest minimalna. Lud, jak dzisiaj, tak i dawniej, był biernym widzem lub słuchaczem, przejmującym od wyższych sfer bardzo powoli dorobek kulturalny i artystyczny, ale przechowującym go dłużej w stanie względnej prymitywności. U ludu znaleźć można zawsze obyczaje i zwyczaje, gadki i opowiadania, melodye i stroje, które niegdyś panowały u wyższych warstw lat kilkuset wstecz³⁾. To wydają nam się obecnie czemś archaicznym, prymitywnym. Stąd wniosek, błędny zupełnie, że to przeżytek epoki pierwotnej. Znalazłszy zaś analogiczny motyw u pisarza klasycznego, wyciągamy drugi wniosek, że to przejął od ludu. Tymczasem rzecz się ma odwrotnie. Opowiadania, gadki baśnie, rozpowszechnione wśród ludu, nie są dziełem tego ludu, ale utalentowanych pisarzy, od których przeszły one do ludu. Gdyby tak nie było, każdy naród miałby zupełnie inne baśnie, stosownie do epoki ich powstawania, położenia geograficznego kraju, warunków klimatycznych, wierzeń religijnych i t. d. Tymczasem

¹⁾ *Folklor a historia literatury*. Kraków 1903, str. 14.

²⁾ U nas reprezentował ten kierunek Ryszard Berwiński. Zob. jego *Studia o literaturze ludowej ze stanowiska historycznej i naukowej krytyki*. Poznań 1854, t. 2.

³⁾ Zob. studium dr. F. Konecznego p. t. *Konserwatyzm chłopski*. (Biblioteka Warszawska. 1903, t. III., str. 364—83 i 566—87).

od Samojedów do Kabylów, od Grenlandczyków do Kafrów i Hotentotów, nie mówiąc już o narodach aryjskich, jedne i te same baśnie znajdujemy obecnie na całej kuli ziemskiej. Lud zatem powtarza tylko to, co raz słyszał, co przejął i o czym się dowiedział od samych nauczycieli. Słusznie też któryś z historyków powiedział, że jeszcze i dziś lud jest umysłowo takim, jakim go wychowuje duchowieństwo. Inna rzecz, gdy chodzi o to, czy z nagromadzonej u ludu masy podań i baśni korzystają poeci i artyści. Tutaj niektórzy w swem bezwzględnem odrzucaniu wszelkiego wpływu za daleko idą, bo ludowe opowiadania (jak n. p. Sa-bały) dostarczają substratu poetom do artystycznego obrobienia. Za takie artystyczne obrobienie należy uważać n. p. baśnie Grimmów, co widocznem jest, gdy się je zestawia ze starszym od nich zbiorem baśni niemieckich Musäusa¹⁾. Grimmowie czerpali z opowiadań ludu niemieckiego, zapewne, ale te opowiadania w swoim pochodzeniu, w swej najistotniejszej treści, okazały się jako zawisłe od starszych opowiadań książkowych. Tak się stało z naszą powiastką, zapisaną przez Zamarskiego w *Podaniach i baśniach ludu na Mazowszu*. p. t. „Straszny potwór”. Było to tłumaczenie z niemieckiego, rozpowszechnione przez kalendarz dla ludu z r. 1827²⁾. Czyż na podobnej drodze nie rozpowszechniły się inne baśnie wśród ludu?

Rozpoczęliśmy od korony poezji: od epepei, a kończymy na skromnej baśni, nie bez przyczyny. Są badacze, którzy także epepeję uważają za „literackie obrobienie baśni ludowych, w których bohaterowie zamiast „Petit-Poucet” albo „Aschenpössel” noszą nazwisko: „Odysseus, Jazon, Perseus, Herakles, Sygurd, Roland, Cyd”³⁾. Otóż nie tylko w epepei, ale także w baśni można i, najczęściej, należy widzieć artystyczny twór jednostki, który od warstwy wykształconych zawędrował do ludu. Nie przesądzając jednak tej kwestyi ani tego, co nam przyniesie najbliższa przyszłość co do całokształtu twórczości ludowej, sądziłem, że nie będzie bez korzyści dla naszych młodych romanistów, jeszcze raz

¹⁾ M. Kawczyński, *Amor i Psyche w baśniach*. Kraków 1907, str. 57.

²⁾ Berwiński, op. cit. t. II., str. 98 i n.

³⁾ Antoni Lang. *Studia i wrażenia*. Warszawa 1900 str. 257. „Z dziedziny twórczości ludowej“.

zwrócić ich uwagę na szereg zagadnień, które się wylaniają na podstawie badań profesora paryskiego. Kwestye, poruszone w niniejszym szkicu: stosunek epiki starofrancuskiej do łacińskiej, germańskiej do starofrancuskiej, to kwestye prawie nietknięte. Gdyby w tym kierunku poprowadzono studia w seminaryach filologii romańskiej, toby niewątpliwie nie tylko „prace seminaryjne” ożywiły się, ale także nasza filologia romańska zajęłaby należne jej stanowiska w dokonywującym się obecnie przełomie zapartywań zarówno we Francyi jak i w Niemczech.¹⁾

Dr. J. H. Reinhold.

¹⁾ Zob. *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie* 1908. str. 65 i n., oraz 1913. str. 370 i n.

Część urzędowa.

1.

A) Grono nauczycielskie

przy końcu roku szkolnego 1913/14.

1. Bidziński Jan, radca Rządu, c. k. dyrektor w VI randze, delegat c. k. Rady szkolnej krajowej do wydziału szkoły przemysłowej uzupełniającej, uczył matematyki w kl. VII₅, tygodniowo godzin 5.
2. Bartczak Antoni, c. k. profesor w VIII randze zawiadowca biblioteki niemieckiej dla uczniów i gospodarz klasy IIIa, uczył języka niemieckiego w kl. Ib₆, IIIa₅ i VII₃; tygodniowo godzin 14.
3. Bogucki Adolf, c. k. profesor w VIII randze, zawiadowca gabinetu fizykalnego, gospodarz klasy Vb, uczył matematyki w kl. Vb₄, fizyki w kl. VIa₄, VIb₄, VII₄; tygodniowo godzin 16.
4. Bystrzycki Jan, c. k. profesor w VIII randze, gospodarz kl. VII, uczył języka polskiego w kl. IIIa₂, Va₄, VIa₃, VII₄, historii powszechnej w kl. IIIa₃; tygodniowo godzin 16.
5. Ks. Gołąb Julian, dr. teologii, c. k. rzeczywisty nauczyciel, zawiadowca Kasy pomocy koleżeńskej uczniów, uczył religii w kl. IIIb₂, IVa₂, IVb₂, Va₂, Vb₂, VI₂, VIIb₂, i VII₂ i miewał 2 egzorty dla młodzieży szkolnej; tygodniowo godzin 16 i 2 egzorty.

6. Gros Eugeniusz, c. k. rzeczywisty nauczyciel, zawiadowca zbiorów rysunkowych, uczył rysunków odręcznych w kl. IIIa₄, IIIb₄, IVa₃, IVb₃, VIa₂, VIb₂, VII₂; tygodniowo godzin 20.
7. Jaworski Aleksander, c. k. profesor w VIII randze, od 1/11 1913 do 1/2 1914 gospodarz klasy VIa, uczył w pierwszym półroczu i w drugim od 17 kwietnia do końca roku szk. języka francuskiego w kl. Va₃, Vb₃, VIa₃, VIb₃, VII₃; tygodniowo godzin 15.
8. Kłodziński Adam, dr. filozofii, c. k. profesor, był przez cały rok szkolny na urlopie.
9. Kołomłocki Tadeusz, radca szkolny, c. k. profesor w VII randze, gospodarz kl. I, uczył rysunków odręcznych w kl. I₄, IIa₄, IIb₄, Va₃, Vb₃, kaligrafii w kl. I₂; tyg. godz. 20.
10. Kozak Jan, dr. filozofii, c. k. profesor w VIII randze, zawiadowca gabinetu chemicznego, uczył chemii w kl. IVa₃, IVb₃, Va₂, Vb₂, VIa₂, VIb₂, tygodniowo godzin 14; nadto w 8 godzinach tygodniowo kierował laboratorium chem. dla uczniów klas Va, Vb, VIa, VIb, — razem godzin 22,
11. Pazdanowski Tadeusz, c. k. profesor w VIII randze, zawiadowca biblioteki polskiej dla uczniów i zbioru książek szkolnych pomocy koleżeńskiej uczniów; kierownik I pryw. gimn. żeńskiego w Krakowie, gospodarz klasy VIb, uczył języka polskiego w klasie Vb₄, VIb₃, tygodniowo godz. 7.
12. Pępkowski Karol, c. k. profesor, pomocnik dyrektora w czynnościach kancelaryjnych i administracyjnych, zawiadowca zbiorów geometrycznych, w drugim półroczu gospodarz klasy VIa, uczył przez cały rok matematyk i w kl. Va₄, VIb₄, oraz geometrii wykr. i rysunków geom. w kl. VIb₃, VII₂, nadto uczył geometrii w klasach IVa₂, IVb₂ od początku roku szk. do 1 listopada, oraz matematyki w kl. VIa₄, od 1. listopada; tygodniowo godzin 17.
13. Piżło Józef, c. k. profesor w VII randze, był przez cały rok szkolny na urlopie.
14. Reinhold Joachim, dr. filozofii, współpracownik Kom. filol. Akad. Um. w Krakowie, c. k. rzeczywisty nauczyciel, zawiadowca biblioteki dla nauczycieli i biblioteki francuskiej dla uczniów, w I półr. gosp. klasy IVb, uczył przez cały rok

- języka francuskiego w kl. IIIa₄, IIIB₄, IVa₃, IVb₃, nadto języka polskiego w kl. IVa₃, IVb₃ w pierwszym półroczu i języka francuskiego w drugim półroczu do 17 kwietnia; z końcem roku szkolnego godzin 14.
15. Tondera Franciszek, dr. filozofii, c. k. profesor w VII randze, zawiadowca gabinetu historii naturalnej, gospodarz klasy IIB, uczył matematyki w kl. IIB₃, historii naturalnej w kl. IIB₂, Va₂, Vb₂, VIa₂, VIB₂, VII₂, rysunków geometrycznych w kl. IIB₂; tygodniowo godzin 17.
 16. Bogacki Władysław, egzaminowany zastępca nauczyciela, uczył matematyki w kl. IIa₃, IIIa₃, IIIB₃, IVa₄ i rysunków geometrycznych w kl. IIa₂, IIIa₂, IIIB₂; tygodniowo godzin 19.
 17. Drewko Michał, zastępca nauczyciela, uczył przez cały rok szkolny języka polskiego w kl. IIB₄, IIIB₃, geografii w kl. I₂, IIIa₂, IIIB₂, IVb₂, historii powszechnej w kl. IIB₂, IIIB₂, IVb₂, nadto od 1 listopada geografii IIa₂, IIB₂; z końcem roku szkolnego godzin 25.
 18. Foelke Karol, egzaminowany zastępca nauczyciela, gospodarz klasy Va, uczył języka niemieckiego w kl. IIa₆, IIB₆, Va₄, Vb₄; tygodniowo godzin 20.
 19. Kordyl Stanisław, egzaminowany zastępca nauczyciela, zawiadowca zbiorów geograficzno-historycznych, gospodarz klasy IVa, uczył geografii w kl. IVa₂, Va₂, Vb₁, VIa₁, VIB₁, historii powszechnej w kl. IVa₂, Va₃, Vb₃, VIa₂, VIB₂, VII₄; tygodniowo godzin 22.
 20. Kucz Zygfryd, egzaminowany zastępca nauczyciela, w II półroczu gospodarz klasy IVb, do 1 listopada był asystentem do nauki rysunków geom. i uczył matematyki w kl. I₃, i IVb₄, od 1 listopada zast. naucz. i uczył matematyki w kl. I₃ i IVb₄, geometrii wykr. w kl. IVa₂, IVb₂, Va₃, Vb₃, VIa₃, tygodniowo godzin 20.
 21. Laberschek Feliks, dr. medycyny, egzaminowany zastępca nauczyciela, uczył gimnastyki w kl. I₂, IIa+b, III (a+b)₂, IVa₂, IVb₂, Va₂, Vb₂, VIa₂, VIB₂, VII₂; tygodniowo godzin 20.
 22. Ks. Meus Stanisław, zastępca nauczyciela, uczył religii w kl. I₂, IIB₂, IIa₂, IIIa₂; tygodniowo godzin 8.

23. Mileczanowski Henryk, dr. filozofii, egzaminowany zastępcą nauczyciela, gospodarz klasy IIb, uczył przez cały rok języka niemieckiego w kl. IIIb₅, IVa₄, IVb₄, VIa₃, VIIb₃, nadto w II półr. języka polskiego w kl. IVa₃, IVb₃ i z końcem roku szk. godzin 25.
24. Morełowski Maryan, dr. filozofii, zastępcą nauczyciela, był przez cały rok szkolny na urlopie.
25. Odrzywolski Maryan, dr. filozofii, egzaminowany zastępcą nauczyciela, gospodarz klasy IIa, uczył języka polskiego w kl. I₃, IIa₄, historii powszechnej w kl. I₂, IIa₂, historii naturalnej w kl. I₂, IIa₂, fizyki, IIIa₃, IIIb₃, IVa₂, IVb₂, tygodniowo godzin 25.
26. Schmelkes Samuel, dr. filozofii, egzaminowany zastępcą nauczyciela religii mojżeszowej, uczył religii mojżeszowej w 7 godzinach tygodniowo.

Asystenci.

1. Korpala Tadeusz, asystent zajęty na lekcjach rysunków odręcznych u prof. Kołomołockiego i Grosa (tygodniowo godzin 22).
2. Zapala Waleryan, asystent, zajęty na lekcjach rysunków geom. u prof. Pepkowskiego, Tondery i Kucza (tygodz. 18).

Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych :

1. Callier Oskar, emer. prof., uczył języka angielskiego w 2 godzinach tygodniowo.
2. Flaszka Tomasz, uczył śpiewu w 2 oddziałach, tygodniowo godzin 4.
3. Koch Władysław, udzielał stenografii w 2 oddziałach, tygodniowo godzin 4.

B) Służba szkolna.

Plizga Mikołaj, tercyan stały.
 Brachowski Kasper, sługa pomocniczy.
 Pomietło Wawrzyniec, sługa pomocniczy.

II.

Zmiany i ruch w gronie nauczycielskim w ciągu roku szkolnego 1913/14.

1. C. k. Rada szkolna krajowa reskryptem z dnia 26 kwietnia 1913 r. L. 14840/IV. przeniosła zastępcę katechety w c. k. gimnazjum III. w Krakowie ks. Stanisława Meusa w tym samym charakterze do tutejszego zakładu.
2. C. k. Rada szkolna krajowa reskryptem z d. 18 lipca 1913 r. L. 11959/IV uwalnia Juliusza Pola, asystenta przy nauce rysunków w tutejszym zakładzie od pełnienia tego obowiązku z końcem sierpnia 1913 i na jego miejsce porucza obowiązki asystenta od 1 września 1913 r. uczniowi krakowskiej c. k. Akademii sztuk pięknych Tadeuszowi Korpłowi. (Tadeusz Korpala przyrzeczenia służbowe złożył dnia 10 września 1913).
3. C. k. Rada szkolna krajowa rozp. z d. 20 sierpnia 1913 r. L. 12813/IV. nadała posadę rzeczywistego nauczyciela w c. k. gimnazjum w Wadowicach, z dniem 1 września 1913 r. zastępcy nauczyciela w tutejszym zakładzie Janowi Heczce.
4. C. k. Rada szkolna krajowa rozp. z d. 20 sierpnia 1913 r. L. 13321/IV nadała zastępcy nauczyciela w tutejszym zakładzie ks. Dr. Julianowi Gołabowi posadę nauczycielską w tutejszym zakładzie z dniem 1 września 1913. (Przysięgę służbową złożył dnia 10 września 1913).
5. C. k. Rada szkolna krajowa zamianowała zastępcami nauczycieli w tutejszym zakładzie :
Egzaminowanego kandydata stanu nauczycielskiego Władysława Bogackiego reskryptem z dnia 5/9 1913 L. 12909/IV. Kandydata stanu nauczycielskiego Michała Drewkę reskryptem z dnia 3/9 1913 L. 10133 IV. (Przysięgę służbową złożył dnia 14 września 1913).
- 6 C. k. Rada szkolna krajowa rozp. z dnia 25 października 1913 L. 2798/V uwolniła profesora Stefana Górkę z dn. 1 listopada 1913 od pełnienia obowiązków służbowych w tutejszym zakładzie, mianując go nauczycielem w c. k. państw. szkole przemysłowej w Krakowie.

7. C. k. Rada szkolna krajowa rozp. z dnia 9/9 1913 L. 13620/IV nadaje zastępcy nauczyciela w tutejszym zakładzie Karolowi Pępkowskiemu, posadę nauczycielską w c. k. szkole realnej w Jarosławiu z dniem 1 września 1913, przydzielając go równocześnie na rok szkolny 1913/14 do służby w tutejszym zakładzie, a rozporządzeniem z dnia 31/10 1913 L. 19679/IV przenosi go do tutejszego zakładu. Rozporządzeniem z dnia 28/10 1913 L. 19373/IV policza mu czas służby (od 26/5 1908 do 31/8 1913) spędzonej w charakterze egz. zast. nauczyciela i przyznaje mu rozp. z d. 14/11 1913 L. 20477/IV pierwszy dodatek pięcioletni, a rozporządzeniem z dnia 28/11 1913 L. 20907/IV zatwierdza go w zawodzie nauczycielskim i nadaje mu tytuł c. k. profesora (Przysięgę służbową złożył dnia 14 września 1913).
8. C. k. Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 15 listopada 1913 r. L. 20473 IV mianuje asystenta przy nauce geom. wyk. w tutejszym zakładzie Zygfryda Kucza zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie. (Przysięgę służbową złożył dnia 24 listopada 1913).
9. C. k. Rada szkolna krajowa rozp. z dnia 15/12 1913 L. 21990 mianuje kandydata stanu nauczycielskiego Waleryana Zapalę, asystentem przy nauce geom. wyk. w tutejszym zakładzie. (Przyrzeczenie służbowe złożył dnia 8 stycznia 1914).
10. C. k. Rada szkolna krajowa rozp. z dnia 13/12 1914 r. 3223/V. ustanawia dyrektora Jana Bidzińskiego swoim delegatem do Wydziału szkoły przemysłowej uzupełniającej na dalsze trzechlecie (1913 14—1915 16).
11. C. k. Rada szkolna krajowa rozp. z dnia 10 lipca 1913 L. 11743/IV zniża na rok szk. 1913/14 prof. Tadeuszowi Pazdanowskiemu wymiar godzin nauki do połowy, aby mógł pełnić obowiązki kierownika I. pryw. gimnazjum żeńskiego w Krakowie.
12. C. k. Rada szk. krajowa udzieliła urlopu: Profesorowi Dr. Adamowi Kłodzińskiemu na rok szk. 1913/14, rozp. z dnia 16 maja 1913 L. 8027/IV aby mu umożliwić wykonanie pracy naukowej.
Zastępcy nauczyciela Maryanowi Morelowskiemu na przeciąg całego roku szk. rozp. z dnia 13 lipca 1913 L. 10871/IV i dnia

- 19 stycznia 1914 L. 23372 1913 (dla poratowania zdrowia).
 Profesorowi Aleksandrowi Jaworskiemu na czas od 3 lutego 1914 r. do Wielkanocy, rozporządzeniem z dnia 18 lutego 1914 L. 2216/IV (dla poratowania zdrowia).
13. C. k. Rada szkolna krajowa przyznała drugi dodatek pięcioletni Dr. Janowi Kozakowi (30 czerwca 1913 L. 9504/IV, począwszy od 1 lipca 1913).
 14. C. k. Rada szkolna krajowa przyznała trzeci dodatek pięcioletni prof. Tadeuszowi Pazdanowskiemu (25 października 1913 L. 16842/IV, począwszy od dnia 1 września 1913),
 15. C. k. Rada szkolna krajowa przyznała piąty dodatek pięcioletni prof. Tadeuszowi Kołomłockiemu (rozp. z d. 25 października 1913 L. 19317/IV, począwszy od 1 czerwca 1912).
 16. Prezydum c. k. Rady szk. kraj. rozp. z dnia 20 sierpnia 1913 L. 358 pr. przyznaje profesorom tutejszego zakładu Antoniemu Barteżakowi i Dr. Janowi Kozakowi ósmą (VIII) klasę rangi, od dnia 1 października 1913.

-
17. Jego Ces. i Król. Apostolska Mość Najwyższem postanowieniem z dnia 29 maja b. r. raczył najmiłościwiej nadać: Tytuł radcy Rządu dyrektorowi Janowi Bidzińskiemu, oraz tytuł radcy szkolnego profesorowi Tadeuszowi Kołomłockiemu. (Prez. c. k. Rady szk. kraj d. 12/6 1914 L. 218/Pr.).

PLAN NAUKOWY

wydany rozporządzeniem c. k. Rady szk. kraj. z dnia 20 lipca 1909 r. L. 37.271 w myśl reskryptu c. k. Min. W. i O. z dnia 6 lipca 1909 r., L. 24.339.

A) Cel nauki i rozdział materiału nauki.

a) Cel nauki.

Nauka religii.

- a) w 4 klasach niższych. Poznanie najważniejszych prawd wiary i moralności kościoła katolickiego, treści ksiąg historycznych Starego i nowego Zakonu, tudzież ważniejszych obrzędów kościelnych;
- b) w 3 klasach wyższych. Nauka katolickiej wiary i moralności; główne ich źródła, najważniejsze zdarzenia, odnoszące się do rozwoju Kościoła tak wewnętrznego jak zewnętrznego.

Język polski.

- a) w 4 klasach niższych. Należyte czytanie i mówienie, gramatyczna pewność i poprawność w piśmie; gruntowna znajomość fleksyi i składni; wyrabianie dobrego smaku przez czytanie, uczenie się na pamięć i należyte wygłaszanie cenniejszych utworów wierszem i prozą. Poznanie wybitniejszych gatunków poezyi i prozy;

- b) w 3 klasach wyższych. Biegłość i stylistyczna poprawność w ustnem i piśmiennem władaniu językiem. Poznanie cenniejszych utworów literatury polskiej, jakoteż najważniejszych szczegółów z życia znakomitych pisarzy polskich. Czytanie cenniejszych i charakterystycznych ustępów z dzieł starożytnych autorów klasycznych w przekładach wzorowych.

Język niemiecki.

- a) w klasach niższych. Wprawa w wyrażaniu myśli w słowie i piśmie, w zakresie pojęć najbliższych. Znajomość odmian i składni ;
- b) w całej szkole realnej. Poprawność w wyrażeniu myśli w słowie i piśmie obok większej biegłości w zakresie właściwego przedmiotu nauki. Znajomość najbardziej kształcących utworów piśmiennictwa w XVIII i XIX wieku na podstawie lektury.

Język francuski.

Pewna wprawa w wyrażaniu myśli w mowie i piśmie w zakresie zwykłych stosunków towarzyskich ; uzdolnienie do samodzielnego czytania dzieł francuskich ; poznanie niektórych cenniejszych dzieł literatury francuskiej.

Geografia.

- a) w 4 klasach niższych. Na poglądzie polegające zasadnicze wiadomości o kształcie i wielkości ziemi, tudzież o ruchach pozornych słońca, w celu wyjaśnienia zmian w oświetleniu i ogrzaniu. Zrozumienie mapy. Ogólna znajomość powierzchni ziemi co do jej właściwości przyrodzonych, zaludnienia i państw ze szczególnem uwzględnieniem monarchii austro-węgierskiej.
- b) w klasach wyższych. Gruntowna znajomość geografii Europy. nabyta przez powtórzenie, uzupełnienie i pogłębienie geograficznych wiadomości z klas niższych, z silniejszym wydatnieniem przyczynowego związku zjawisk geograficznych. Dokładna znajomość stosunków geograficznych monarchii

austr.-węgierskiej, w szczególności jej naturalnych obszarów gospodarczych i czynników jej rozwoju. Kraje innych części świata tylko w ogólnych zarysach.

Matematyka.

Dokładna znajomość tak zwanej elementarnej matematyki, tudzież zrozumienie i zastosowanie pojęcia funkcyi.

Historia naturalna.

- a) w klasach niższych. Poznanie typowych przedstawicieli głównych grup świata zwierzęcego i roślinnego na podstawie bezpośredniej obserwacyi, jasnego opisowego przedstawienia łatwo uchwytnych stosunków morfologicznych z uwzględnieniem tych biologicznych związków między budową ciała a sposobem życia, które łatwo dadzą się wyjaśnić. Utorowanie drogi do zrozumienia systematycznego grupowania. Znajomość najważniejszych minerałów i kilka odmian skał, oparta na obserwacyi znamion łatwo dostrzegalnych.
- b) w klasach wyższych. Znajomość najważniejszych faktów, dotyczących budowy zewnętrznej i wewnętrznej, jakoteż zjawisk życia roślin i zwierząt, tudzież związku między budową ciała a sposobem życia. Naturalny układ roślin i zwierząt w zarysie. Somatologia i najważniejsze zasady fizjologii i higieny. Poznanie morfologicznych, fizycznych i chemicznych własności tych minerałów, które mają szczególne znaczenie w gospodarstwie domowem człowieka, albo jako istotne składniki najbardziej znanych gatunków skał. Znajomość zasadniczych zjawisk geologicznych.

Fizyka.

- a) w klasach niższych. Poznanie najprostszych zjawisk przyrody na podstawie obserwacyi przyrody i doświadczeń. Najważniejsze użytkowanie tych zjawisk w życiu praktycznem ;
- b) w klasach wyższych. Zrozumienie najważniejszych zjawisk i praw z zakresu fizyki, meteorologii i astronomii, tudzież

znajomości matematycznego formułowania praw zasadniczych.

Chemia.

Poznanie zjawisk chemicznych i praw, rządzących nimi, na drodze doświadczalnej.

Poznanie najważniejszych pierwiastków i ich związków, a mianowicie tych, które zasługują na uwagę bądź to ze względu na swe pojawienie się, na swą rolę w gospodarstwie przyrody lub praktyczne zastosowanie, bądź też tych, które mają znaczenie w teorii chemii; zrozumienie najważniejszych przemian chemicznych, odbywających się w życiu codziennem.

Z minaralogii (na stopniu niższym) zaznajomienie się z najpospolitszymi minerałami i niektórymi skałami na podstawie obserwacji cech, wyraźnie w nich występujących.

Rysunki geometryczne.

(Dokładniej: Rysunki geometryczne w klasach niższych, geometrya wykreślna w klasach wyższych).

- a) w klasach niższych. Wprawa w rysunku liniowym, w szczególności w wykonywaniu geometrycznych zagadnień konstrukcyjnych; przedstawianie prostych przedmiotów w rzutach.
- b) w klasach wyższych. Znajomość najważniejszych praw i zadań metody rzutów prostokątnych, tudzież pojęć zasadniczych, dotyczących się rzutów ukośnych i perspektywy obok zastosowania ich do przedstawienia ich prostych przedmiotów technicznych.

Rysunki odręczne.

Kształcenie świadomego spostrzegania przez ćwiczenie zdolności pojmowania i wyobrażania; wprawa w graficznem przedstawianiu przedmiotów widzianych, estetycznie poczuć kształtu i barwy; pogląd na najważniejsze epoki w historycznym rozwoju sztuki.

Gimnastyka.

Plan nauki okaże się osobno.

Język ruski.

(Względnie obowiązkowy).

Pewność w czytaniu i piśmie. Biegłość w wyrażaniu myśli w słowie i piśmie.

Materyał naukowy dzieli się na 2 stopnie, niższy i wyższy. Każdy stopień obejmuje trzy półrocza.

Uwaga.

Nauka historii w klasach I, II i III ma być udzielana przez tegoż samego nauczyciela co języka polskiego.

Rysunków geometrycznych w klasie drugiej i trzeciej uczyć będzie nauczyciel matematyki; cenzury jednak będą dawane oddzielnie.

b) Rozdział materyału nauki.

K L A S A I.

Religia : (2 godziny na tydzień). Katechizm z odpowiedniami objaśnieniami liturgicznymi.

Język polski : (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów.

Deklamacya : Należyte wygłaszanie z pamięci wzorowych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozajcznych.

Gramatyka : Elementarna nauka o zdaniu pojedynczem i o składni zgody; najważniejsze zdania poboczne; poznanie ważniejszych znaków pisarskich. Deklinacya imion.

Wypracowania piśmienne : po 6 szkolnych i po 3 domowe na półrocze, a mianowicie: w pierwszym półroczu wyłącznie dyktaty, ułożone systematycznie, a obejmujące ważniejsze zasady i prawidła pisowni; w drugim półroczu na przemian dwa dyktaty i wypracowania stylistyczne, szkolne i domowe.

Język niemiecki : (6 godzin na tydzień). Czytanie ; uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów ; zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań ; retrowersya ; rozmówki.

Znajomość odmian regularnych i zasad składni ; ćwiczenia ortograficzne.

Co tydzień zadanie szkolne. Tematy : dyktaty, ćwiczenia ortograficzne, zastosowane do potrzeby praktycznej, pisanie z pamięci ustępów memorowanych, retrowersye.

Geografia : (2 godziny na tydzień). Zasadnicze pojęcia geograficzne, traktowane w sposób poglądowy zrazu na podstawie stosunków miejscowych, a następnie w stałym związku z bieżącym materiałem nauki. Położenie słońca w stosunku do budynku szkolnego i mieszkalnego w rozmaitych porach dnia i roku (przy końcu roku szkolnego ujęcie poszczególnych spostrzeżeń w obraz uzmysławiający śrubową drogę słońca). Następnie oryentowanie się w rzeczywistej okolicy i na karcie. Pierwsze zaznajomienie się z siatką globusa. Opisanie i wyjaśnienie sprawy oświetlenia i ogrzania kraju ojczyzstego w ciągu jednego roku, o ile te zjawiska bezpośrednio zależą od długości dnia i wysokości słońca. Główne formy ładu i wód, ich rozdział na ziemi i sposób przedstawienia. Położenie najważniejszych państw i miast z ciągłym ćwiczeniem i zaprawianiem w czytaniu mapy.

Próby rysowania najprostszych przedmiotów geograficznych.

Historya : (2 godziny na tydzień). Najważniejsze podania, osoby i zdarzenia z dziejów kraju rodzinnego.

Matematyka : (3 godziny na tydzień). Rachowanie. Cztery główne działania rachunkowe na liczbach całkowitych mianowanych i niemianowanych w zakresie liczb ograniczonym, który stopniowo tylko się rozszerza. Rzymskie znaki liczbowe. Monety, miary i wagi krajowe. Liczby dziesiętne, uważane zrazu według układu pozycyjnego, następnie jako ułamki dziesiętne w połączeniu z ćwiczeniami przygotowanymi do rachowania ułamekami. (Ułamki pospolite, których mianowniki składają się z niewielu małych czynników pierwszych i które należy traktować na konkretnych

przykładach poglądowych bez prawideł „działania na ułamkach“, lecz jako szczególne rodzaje liczb mianowanych).

Geometria: Początki nauki o prostych formach geometrycznych, mianowicie o sześciacie i kuli na podstawie poglądu. Ćwiczenia w używaniu cyrkla, linealu (przykładnicy), trójkąta (węgielnicy), podziałki, przenośnika. Pomiar i rysowanie przedmiotów z otoczenia. Poznanie własności najprostszych konkretnych utworów przestrzennych (kąty 90° , 60° , trójkąty równoramienne, prostokątne, równoboczne i t. p.), tudzież związków pomiędzy nimi, równoległość i prostopadłość prostych płaszczyzn na konkretnych formach powierzchni i brył.

Powierzchnia kwadratu, prostokąta, objętość sześciatu, słuza (prostopadłościanu) jako zastosowanie układu metrycznego.

Wypracowania piśmienne: Po 3 zadania szkolne w każdym półroczu, prócz tego ćwiczenia domowe z lekcji na lekcję.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). Przez pierwszych 6 miesięcy roku szkoln.: świat zwierzęcy, mianowicie opis typowych gatunków ssaków i ptaków z uwzględnieniem tych biologicznych stosunków, które można przyjąć jako stanowczo stwierdzone.

Przez ostatnie 4 miesiące roku szkolnego: świat roślinny, mianowicie opis roślin nasiennych, (jawnokwiatowych) o prostej budowie, jako wstęp do zrozumienia najważniejszych zasadniczych pojęć morfologicznych z uwzględnieniem najprostszych stosunków biologicznych.

Rysunki odręczne: (4 godziny na tydzień). Płaskie i łatwe motywy ornamentalne (z epok dawniejszych i epoki najnowszej), oparte na zasadniczych kształtach geometrycznych. Stylizowane kształty wzięte z natury. Przedmioty z otoczenia w zarysie rzutowym i kształty płaskie z dziedziny przyrody.

Początkowo nauka odbywa się gromadnie, poprzedzona objaśnieniami nauczyciela, tłumaczącymi powstanie kształtu z zasadniczych form geometrycznych, a popierana rysunkiem węglem na papierze o wielkich rozmiarach; następnie

nauka w grupach (na przykładach o różnej trudności, odpowiednio do uzdolnienia uczniów); na koniec nauka indywidualna. Okolicznościowe objaśnienia o zastosowaniu danych rysunków jako motywu ornamentalnego do celów zdobnictwa.

Od czasu do czasu rysunek z pamięci z zakresu przerobionego materiału naukowego.

Środki przedstawiania: ołówek, barwy przejrzyste (lazurowe) i pokrywczę.

Od początku należy kłaść nacisk na czystość i poprawność rysunku, jego estetyczną formę zewnętrzną i pismo, użyte do pisania rysunku.

Kaligrafia: (2 godziny na tydzień). Pismo zwykle łacińskie i niemieckie, pismo rondowe i igielkowe.

K L A S A II.

Religia: (2 godziny na tydzień). Jak w I. kl.

Język polski: (4 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów, jak w klasie I.

Deklamacya, jak w klasie I.

Gramatyka: Elementarna nauka o zdaniu złożonem. Powtórzenie deklinacyi imion, odmiana słów. Nauka pisowni i interpunkcyi, uzupełniona i rozszerzona. Ćwiczenia ortograficzne, jak w klasie I.

Wypracowania piśmienne, jak w kl. I, naprzemian dyktat, zadanie szkolne i domowe.

Język niemiecki: (6 godzin na tydzień). Zdawanie sprawy z czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; retrosyja; dłuższe rozmówki; uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów.

Powtórzenie odmiany regularnej, poznanie najważniejszych wyjątków.

Co tydzień wypracowanie piśmienne (z tych co miesiąc jedno domowe). Tematy jak w kl. I.

Geografia: (2 godziny na tydzień). Przeniesienie obrazu śrubowej drogi słońca uzyskanego na horyzoncie ojezycznym na horyzonty w innych szerokościach (przyczem należy za-

czynić od stosownego opisu krajobrazu); stąd kulistość i wielkość ziemi. Poglębenie nauki o globusie.

Azja i Afryka: Ich położenie i granice, oro- i hydrografia, topografia i klimat. W zależności od gleby i klimatu: roślinność, płody kraju i zatrudnienie ludów omawiać i wytłumaczyć należy tylko na kilku przykładach, przystępnych i zupełnie zrozumiałych.

Europa: Pogląd na jej granice, rzeźbę gleby i wody. Kraje Europy południowej i Wielka Brytania według zasad wskazanych przy Azji i Afryce.

Rysowanie prostych szkiców map (tylko dla ćwiczenia).

Historia: (2 godziny na tydzień). Najważniejsze osoby i zdarzenia z dziejów monarchii austriacko-węgierskiej aż do pokoju westfalskiego z uwzględnieniem dziejów powszechnych.

Matematyka: (5 godzin tygodniowo). (Razem dla rachunków, geometrii i rysunków geometrycznych).

Rachowanie: Miara (podzielnik) i wielokrotność; poznanie czynników pierwszych w stopniowo rozszerzającym się zakresie liczb. Uogólniające prawidła rachowania ułamekami; zamiana ułamków pospolitych na dziesiętne i na odwrót. Wielkości wprost i odwrotnie proporcjonalne w rachunku za pomocą wnioskowania (jako najprostsza sposobność wprowadzenia funkcyi do zakresu myślenia). Ustawiczne ćwiczenia w rachowaniu mianowanemi liczbami dziesiętnymi z powolnem rozszerzaniem zakresu. Najprostsze przykłady z rachunku procentu prostego.

Geometria: Nauka pogładowa o symetrii utworów bryłowych i płaskich. Poznanie elementów, wystarczających do określenia figury płaskiej za pomocą konstrukcyi (zamiast dowodów przystawiania). Różne zastosowanie przy pomiarach w sali szkolnej, według możliwości także w polu. Trójkąty, czworoboki, wieloboki (w szczególności umiarowe); koła. Należące do nich graniastosłupy proste, ostrosłupy, walce i stożki. Kula, stosownie do potrzeb jednocześnie udzielanej nauki geografii. Zmienność utworów (zmiany ich kształtu i wielkości przy zmianie elementów określających).

Rysunki geometryczne: (2 godziny tygodniowo tuż po sobie). Dalszy ciąg ćwiczeń w używaniu przyborów rysunkowych. Zadania konstrukcyjne w związku z nauką geometrii, zastosowane także do rysowania łatwych ornamentów geometrycznych.

Wypracowania piśmienne: Jak w kl. I.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). Przez pierwszych 3 miesięcy roku szkolnego: świat zwierzęcy, mianowicie opis typowych przedstawicieli jeszcze nie omawianych klas zwierząt kręgowych, dalej owadów i innych zwierząt bezkręgowych, jakoteż uwagi o sposobie ich życia. Rzut oka na podział świata zwierzęcego.

Przez 4 ostatnie miesiące roku szkolnego: świat roślinny, mianowicie opis roślin nasiennych (jawnokwiatowych) o budowie mniej prostej i kilku zarodnikowych (skrytokwiatowych) z uwzględnieniem sposobu ich życia. Przejrzysty podział świata roślinnego.

Rysunki odręczne: (4 godziny na tydzień). Rysunek perspektywiczny z poglądu: Po krótkim objaśnieniu zjawisk perspektywicznych przystąpić należy bezzwłocznie do rysowania zasadniczych kształtów przestrzennych w odpowiednich grupach i rysowania najzwyczajniejszych kształtów z otoczenia; rysunek odpowiednich przedmiotów martwych i prostych przedmiotów z natury żywej pojedynczo lub w grupach. W miarę możliwości ciąg dalszy ćwiczeń z zakresu rysunku płaskiego.

Początkowo należy poprzestać na poprawnych konturach i zwolna przejść do cieniowania i malowania. Zupełne wykończenie rysunku przeprowadza się w późniejszych pracach podczas ćwiczeń w rysowaniu przedmiotów z otoczenia.

W zakresie materiału naukowego przepisanego dla tej klasy: rysunek z pamięci i szkice.

Środki przedstawiania: ołówki, kreda, kredka (a także węgiel), barwy lazurkowe.

K L A S A III.

Religia : (2 godziny na tydzień). Półroczce I. Liturgika. Półroczce II. Dzieje Starego Zakonu.

Język polski : (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów. Czytanie, objaśnianie i zdawanie sprawy, jak w kl. I. i II. Krótkie wiadomości o życiu i pismach cenniejszych pisarzy, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta. Deklamacya, jak w kl. I. Gramatyka : Przysłówki, spójniki, przyimki. Składnia rzędu. Prawidła pisowni.

Wypracowania piśmienne : po 4 szkolne i po 2 domowe na półroczce.

Język niemiecki : (5 godzin na tydzień). Swobodniejsza reprodukcya czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych ; uwzględnianie wyrażeń i zwrotów, podobną myśl wyrażających (synonimów) ; uczenie się na pamięć.

Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o formach i składni rzędu. — Miesięcznie 3 zadania (2 szkolne, 1 domowe). Tematy : retrowersya, reprodukcye ustępów w szkole czytanych, streszczenia.

Język francuski : (4 godziny na tydzień). Nauka czytania : memorowanie słówek, zwrotów i zdań ; retrowersya i rozmówki. Najważniejsze prawidła odmian regularnych (rodzajnika, rzeczownika, przymiotnika, zaimka). Słowa possilkowe ; główne zasady konjugacyi regularnej ; tworzenie najważniejszych czasów złożonych. — W I. półroczu co tydzień krótki dyktat w ścisłym związku z wziętymi ustępami. W II. półroczu co 4 tygodnie dwa dyktaty i jedno wypracowanie szkolne. Tematy do dyktatów, jak w I. półroczu ; do zadań szkolnych, pisanie z pamięci memorowanych ustępów, retrowersye.

Geografia : (2 godziny na tydzień). Kraje Europy nieomówione w klasie II. (z wyłączeniem monarchii austriacko-węgierskiej), Ameryka i Australia według tych samych zasad, co w klasie II., mianowicie także co do wyjaśnienia stosunków klimatycznych. Powtórzenie i uzupełnienie wiadomości z geografii astronomicznej ze względu na działy nauki fizyki przeznaczone dla tej klasy.

Szkicowanie map, jak w klasie II.

Historia : (2 godziny na tydzień). Półrocze I. Dzieje nowożytne monarchii austriacko-węgierskiej od pokoju westfalskiego aż do doby obecnej z uwzględnieniem dziejów powszechnych. Półrocze II. Podania o bogach i bohaterach z historii Greków i Rzymian.

Matematyka : 5 godzin tygodniowo (dla arytmetyki, geometrii i rysunków geometrycznych).

Początki arytmetyki ogólnej jako zakończenie dotychczasowej nauki rachowania ; wyrażanie prawideł, rachowania słowami i literami, najprostsze przekształcenia, ćwiczenia w podstawianiu (częste sprawdzanie rachunku algebraicznego przez podstawianie liczb szczególnych w zagadnieniu i wyniku). Liczby ujemne w zastosowaniu najprostszem i niewyszukanem (podziałka termometryczna i skala wysokości, podziałka do mierzenia stanu wód, oś liczbowa).

Związki między powierzchniami (porównania, najprostsze przemiany, formułki, pomiaru), objętość graniastosłupów prostych i odpowiednich walców. Pomiaru i porównania na przedmiotach w sali i ogrodzie szkolnym, a także w miarę możliwości w polu. Twierdzenie Pitagorasa z licznymi przykładami poglądowymi i zastosowaniem na utworach płaskich i najprostszych przestrzennych (n. p. przekątnia sześcianu, wysokość prostych ostrosłupów o podstawie kwadratowej). Ostrosłup (stożek), kula ; powierzchnia i objętość tych ciał (przy kuli bez uzasadnienia formuł).

Wielostronne połączenie nauki arytmetyki i geometrii. Graficzne przedstawienie czterech działań rachunkowych na odcinkach : wyrażen $(a+b)^2$ $(a-b)^2$, $(a+b)$, $(a-b)$, $(a+b)$ i t. d. na prostokątach, sześcianach. Wyciąganie pierwiastka kwadratowego i sześciennego w związku z obliczeniami z planimetrii i stereometrii. Działania skrócone. Ocenianie stopnia dokładności, do którego można dążyć i który można osiągnąć na podstawie rzeczywistego pomiaru elementów określających. Przybliżone oszacowanie wielkości wyniku. Następnie sprawdzenie wyników oszacowania i obliczenia przez pomiar i odważenie obliczonych modeli, brył i powierzchni. Dalsze przysposobienie uczniów

do pojmowania funkcji: zmienność długości, powierzchni, objętości (za pomocą bezpośredniej nauki pogładowej i rysunku w podziałce zmniejszonej), figur i utworów przestrzennych, których podobieństwo poznano, zależnie od pierwszej, drugiej i trzeciej potęgi, drugiego i trzeciego pierwiastka elementów określających. Najprostsze równania, o ile nastęrcza się do nich sposobność przy obliczeniach z planimetrii i stereometrii w tej klasie.

Rysunki geometryczne (w tygodniu 2 godziny po sobie następujące). Ciąg dalszy i rozszerzenie ćwiczeń z klasy II.

Wypracowania piśmienne: Jak w klasie I.

Fizyka. (3 godziny na tydzień). Wstęp: Rozciągłość. Stany skupienia. Ciężar, ciężar właściwy. Ciśnienie powietrza.

Ciepło: Wrażenie ciepła. Temperatura. Zmiana objętości pod wpływem ciepła. Termometr. Ilość ciepła, ciepło właściwe. Zmiana stanów skupienia. Prężność par. Zasada maszyny parowej. Źródło ciepła. Przewodzenie ciepła, promieniowanie ciepła.

Magnetyzm: Magnesy naturalne i sztuczne, igła magnetyczna. Działanie wzajemne dwu biegunów magnetycznych. Magnetyzowanie przez rozdział, przez pocieranie. Magnetyzm ziemi. Pojęcie zboczenia i nachylenia z powtórzeniem odpowiednich wiadomości zasadniczych z astronomii. Busola.

Elektryczność: Elektryzowanie przez tarcie, przez udzielanie, przewodzenie elektryczności. Elektroskopy. Siedziba elektryczności. Działanie kończyn. Elektryzowanie przez rozdział. Maszyna do wytwarzania elektryczności. Kondensatory. Burza, gromochron.

Najzwyczajniejsze ogniwa galwaniczne. Prąd elektryczny. Wytwarzanie ciepła i światła przez prąd. Elektroliza (rozkład wody i galwanoplastyka). Działanie magnetyczne prądu, telegraf. Zasadnicze doświadczenia z zakresu indukcji elektrycznej. Telefon i mikrofon.

Głos: Powstawanie głosu. Rozchodzenie się głosu. Dźwięki i szmery. Siła głosu i wysokość tonu. Struny, wi-

delki stroikowe, piszczałki. Odbicie. Obrzmiewanie i współbrzmienie. Odbieranie wrażeń słuchowych.

Światło : Źródło światła. Prostolinijne rozchodzenie się światła, cień, fazy księżyca, zaćmienia, ciemnia. Natężenie oświetlenia. Prawo odbicia. Obrazy w zwierciadłach płaskich i kulistych. Załamanie (jakościowe), przechodzenie światła przez płyty, graniastosłupy i soczewki. Obrazy w soczewkach. Oko, akodomocya, okulary, kąt widzenia, lupa. Rozszczepienie światła, tęcza.

Zjawiska niebieskie (przez cały rok szkolny); Wstępne oryentowanie się na niebie gwiazdzistym, fazy i bieg księżyca, ruch słońca ze względu na system gwiazd stałych.

Rysunki odręczne : (4 godziny na tydzień). Dalszy ciąg rysunku z przedmiotów z otoczenia (także przedmiotów technicznych i artystycznego przemysłu), jakoteż odpowiednich kształtów z natury (roślin i martwej natury wszelkiego rodzaju).

K L A S A IV.

Religia : (2 godziny na tydzień). Dzieje Nowego Zakonu.

Język polski : (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów, jak w kl. III. Uwzględnienie listów i innych zwykleszych pism praktycznych. Najważniejsze wiadomości o głównych rodzajach poezji i prozy w związku z lekturą. Deklamacya, jak w kl. I. Gramatyka : Składnia w obrębie czasownika. Systematyczna nauka o zdaniach złożonych i okresach. Powtórzenie całego materiału gramatycznego w ogólniejszych zarysach. Ćwiczenia piśmienne jak w klasie III.

Język niemiecki : (4 godziny na tydzień). Reprodukcyja, jak w kl. III.; uczenie się na pamięć.

Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o zdaniu i uzupełnieniu składni rzędu. Miesięcznie 3 zadania (2 szkolne, 1 domowe). Tematy : retrowersye, reprodukeye, opowiadania, opisy, listy.

Język francuski : (3 godziny na tydzień). Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań ; retrowersye ; dłuższe rozmówki : memorowanie słówek, zwrotów i całych ustępów. Powtórzenie i uzupełnienie odmian re-

gularnych (przymiotnika, liczebnika, zaimka); nauka o przyśłówku i przyimku; najzwyczajniejsze czasowniki nieregularne.

Co 4 tygodnie jeden dyktat, jedno zadanie szkolne i jedno domowe. Tematy do wypracowań, jak w klasie III., przy cokolwiek zwiększonych wymaganiach.

Geografia: (2 godziny na tydzień). Geografia austriacko-węgierskiej monarchii pod względem fizycznym i politycznym bez osobnego traktowania statystyki, jednak z dokładniejszym uwzględnieniem płodów poszczególnych krajów, oraz zatrudnienia, handlu i kultury każdego narodu.

Szkicowanie map, jak w klasie II.

Historia: (2 godziny na tydzień). Dzieje starożytne, głównie Greków i Rzymian, ze szczególnem uwypukleniem momentów z historii kultury i z ciągłym uwzględnianiem geografii.

Matematyka: (4 godziny na tydzień). Arytmetyka ogólna: Wyjaśnienie prawideł działań, tudzież ich związku, ćwiczenia się w nich za pomocą przekształceń, a zwłaszcza przez rozwiązywanie równań i ich sprawdzanie przez podstawienie (liczbowych i algebraicznych) wyników w równania początkowe. Dla ćwiczenia w myśleniu funkcyjami wskazanie zmienności wyników przy zmianie elementów rachunku. Poglębenie zrozumienia dziesiętkowego układu liczb i bardzo łatwe ćwiczenia w innych układach. Miara, wielokrotność, ułamki; równania stopnia pierwszego o jednej lub kilku niewiadomych, o ile ich potrzeba w nauce planimetrii. Graficzne przedstawienie funkcyi liniowej i jej zastosowanie przy rozwiązywaniu równań stopnia pierwszego.

Planimetria: (aż do przystawiania i zastosowania twierdzeń o przystawianiu). Powtórzenie i pogłębienie poprzedniego materiału wraz z wyjaśnieniem na charakterystycznych przykładach sposobu definiowania i dowodzenia metodą Euklidesa; ugrupowanie reszty materiału o ile możliwości w formie zadań. Rozwiązywanie zadań konstrukcyjnych według różnych metod ogólniejszych (także za pomocą konstrukcyi wyrażeń algebraicznych) z wykluczeniem wszystkich zadań, które dają się rozwiązać tylko przy pomocy szczególnych forteli. Zadania rachunkowe w naturalnym związku z resztą materiału nauki.

Wypracowania piśmienne : Jak w klasie I.

Fizyka : (2 godziny tygodniowo). Równowaga i ruch. Pomiar sił za pomocą ciężarów i przedstawianie ich na odcinkach. Dźwignia, waga, kołowrot, krążek, płaszczyzna pochyła (zjawiska równowagi, składanie i rozkładanie sił). Punkt ciężkości. Rodzaje równowagi. Ruch jednostajny. Wolne spadanie. Pionowy rzut w górę. Składanie i rozkładanie ruchów. Graficzne traktowanie rzutu poziomego i ukośnego. Ruch po płaszczyźnie pochyłej. Tarcie. Prawa ruchu wahadłowego. Siła odśrodkowa. Najważniejsze zjawiska przy zderzeniu się ciał sprężystych i niesprężystych. Pojęcie energii, przemiana energii mechanicznej w ciepło.

Zebranie i powtórzenie nauki o zjawiskach niebieskich i ich wyjaśnienie na podstawie systemu Kopernika.

Ciecze: Własności. Rozchodzenie się ciśnienia. Poziom. Ciśnienie hydrostatyczne. Naczynia połączone (zjawiska włoskowatości). Zasada Archimedesesa. Najprostsze przypadki wyznaczenia ciężaru właściwego na podstawie pędu do góru. Pływanie ciał, areometr podziałkowy.

Gazy: Własności. Barometr, manometr. Prawo Mariotte'a. Pompy wodne i pneumatyczne. Lewar. Bálon.

Chemia : (3 godziny na tydzień). Chemia i mineralogia. Punktem wyjścia dla rozpatrywania zjawisk chemicznych ma być obserwacya powietrza i ważniejszych minerałów. Wprowadzanie w świat zjawisk chemicznych opierać się ma na doświadczeniach możliwie najprostszych, co utoruje swolna drogę do zrozumienia prawidłowości przebiegu tych zjawisk w zakresie, odpowiadającym zdolności pojmovania na tym stopniu nauki.

Traktowanie wybranych pierwiastków i ich najważniejszych związków, jakoteż pospolitszych minerałów i skał, bez zwracania szczególnej uwagi na systematykę.

Z chemii organicznej tylko materyał najniezbędniejszy ; a więc przy nauce o oleju skalnym omówi się kilka węglowodorów, poda się kilka przykładów alkoholi, kwasów, węglowodanów, połączeń cyanowych i pochodnych benzolu ; najważniejsze wiadomości o ciałach białkowatych.

Geometrya i rysunki geometryczne: (2 godziny na tydzień).

Kreślenie krzywych przecięć stożkowych na podstawie ich własności ogniskowych. Styczne wykreślone w danym punkcie i z punktu zewnątrz niej leżącego poprowadzone. Zależności położenia.

Rysowanie z poglądu rzutu poziomego i pionowego prostych brył w położeniach szczególnych względem płaszczyzn rzutowych. Ustalenie geometryczne pojęć poziomego i pionowego rzutu punktu, linii itp. Wynajdywanie długości i nachylenia odcinków prostych, jakoteż rzeczywistej postaci figur prostokreślnych, leżących na płaszczyznach rzucających. Wykreślanie brył graniastych w położeniach otrzymanych wskutek obrotu. Rysowanie rzutów bocznych i ukośnych tych brył. Przekroje płaszczyznami rzucającymi, siatki brył graniastych, proste konstrukcje cieniów tych brył przy oświetleniu równoległym.

Co tydzień małe ćwiczenia domowe.

Rysunki odręczne: (3 godziny na tydzień). Rozszerzenie materiału naukowego z zakresu rysowania z natury w rozmaitych kierunkach, także co się tyczy przemysłu artystycznego, mianowicie na naczynia pojedynczo lub w grupach.

Na tym stopniu nauki powinno się przy każdym poszczególnym rysunku uwzględniać czynnik estetyczno-wychowawczy. Pod względem technicznym należy się starać o jasne, zrozumiałe wykonanie rysunku. Przygodnie dozwolone są także uproszczone szkice. Zdolniejsi uczniowie tej klasy, którzy osiągnęli odpowiednią techniczną wprawę w rysowaniu z natury, mogą rozpocząć rysunek ze wzorów i modeli gipsowych. Szkicowanie należy ćwiczyć na większych przedmiotach natury, a przy sposobności także na motywach z krajobrazów.

K L A S A V.

Religia: (2 godziny na tydzień). Półroczce I. Historyczny przegląd głównych źródeł katolickiej nauki wiary i moralności.

Półroczce II. Dogmatyka katolicka.

Język polski : (4 god, na tydzień). Czytanie cenniejszych dzieł literatury polskiej wieku XVI. i XVII. w związku z lekturą w przekładach cenniejszych a charakterystycznych ustępów z dzieł tych autorów klasycznych (greckich i rzymskich), którzy byli wzorami dla autorów polskich. Obowiązkowa lektura domowa. Deklamacja jak w kl. I.

Wypracowania stylistyczne : po 3 szkolne i po 2 domowe na półroczu.

Język niemiecki : (4 godziny tygodniowo).

Gramatyka : Uzupełnianie i pogłębianie wiadomości gramatycznych przeważnie przy sposobności poprawiania wypracowań piśmiennych.

Lektura : Przewagę ma proza opowiadająca i naukowa, która poczyną zwolna obejmować także materiały innych przedmiotów nauki i dostarczać może podstawy do zajmującej konwersacji. Lektura poetyczna obejmuje łatwiejsze utwory epickie (ballady) i nietrudne liryczne. Lektura domowa obejmuje podania bohaterskie, opowiadania krótsze, opisy podróży, łatwiejsze komedye.

Ćwiczenia w ustnem wyrażaniu myśli na podstawie lektury w każdej godzinie, nadto ćwiczenia na podstawie poglądu (obrazy, przyroda) i zdarzeń z życia codziennego według uporządkowanego planu.

Poetyka i stylistyka przy sposobności lektury i na podstawie wiadomości pozyskanych w nauce języka ojczystego.

Wypracowania piśmienne : Co trzy tygodnie jedno, na przemian domowe i szkolne ; reprodukcye czytanych utworów, opowiadania i opisy na podstawie własnych spostrzeżeń ; tłumaczenie z języka ojczystego jako ćwiczenie w pokonywaniu trudności syntaktycznych.

Język francuski : (3 godziny na tydzień). Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na stosowne pytania ; dłuższe rozmówki ; próby samodzielnej produkcji czytanych ustępów ; memorowanie zwrotów, zdań i całych ustępów. Uzupełnienie nauki o odmianach. Czasowniki nieregularne niezupełne i nieosobowe ; spójniki. Składnia rzędu ; składnia w obrębie czasownika (tryby i czasy).

Co 4 tygodnie jedno zadanie szkolne i jedno domowe. Tematy, jak w klasach poprzednich ; krótkie swobodne opowiadanie ; przekłady z języka wykładowego na język francuski.

Geografia : (1 godzina tygodniowo). Europa : Ogólny przegląd. Powtórzenie, uzupełnienie i pogłębienie geografii Europy południowej, Francji, Belgii, Holandji i Anglii z silniejszym uwypatnieniem przyczynowego związku wzajemnego zjawisk geograficznych (plastyka powierzchni i jej powstanie bieg słońca i klimat ; klimat, świat roślinny i zwierzęcy, rozwój kultury poszczególnych krajów i jego zależność od czynników geograficznych, formy gospodarcze i ich przyczyny, wymiana produktów i drogi komunikacyjne). Rzut oka na Australię i Amerykę.

Historia : (3 godziny na tydzień). Dzieje średniowieczne i nowożytne aż do pokoju westfalskiego w ten sam sposób, co w klasie IV. ze szczególnem uwzględnieniem monarchii austriacko-węgierskiej.

Matematyka : (4 godziny na tydzień). Potęgi i pierwiastki na łatwych przykładach. Równania stopnia drugiego o jednej niewiadomej, a bardzo łatwe o kilku niewiadomych. Najprostsze równania stopni wyższych, które dadzą się bez forteli sprowadzić do równań stopnia drugiego. Liczby niewymierne, urojone i zespolone, o ile prowadzi do nich rozwiązywanie owych równań. Graficzne przedstawienie funkcji stopnia drugiego i jej zastosowanie przy rozwiązaniu równań stopnia drugiego. Logarytmy.

Planimetria. Ciąg dalszy i zakończenie materiału nauki klasy IV.

Stereometria. Własności główne naroża w ogólności, a w szczególności naroża trójsściennego (naroże biegunowe). Właściwości, jakoteż obliczenie powierzchni i objęcie graniastosłupów (walców), ostrosłupów (stożków), kuli, oraz płaszczyzn i brył, powstałych przez ich przecięcia. Twierdzenie Eulera, umiarowe wielościany.

Wypracowania piśmienne : Jak w kl. I.

Historia naturalna : (2 godziny na tydzień). Botanika. Półroczce I. : Krótki zarys anatomii i fizjologii roślin. Przegląd roślin zarodnikowych ze stanowiska ogólnej morfologii

i historii rozwoju ze szczególnem uwzględnieniem tych roślin, które odgrywają ważną rolę w gospodarstwie przyrody i człowieka.

Półroczce II.: Najważniejsze rodziny roślin nasiennych (jawnokwiatowych) oraz ich naturalne ugrupowanie na zasadzie stosunków morfologicznych, anatomicznych i biologicznych. Przy wyborze rodzin, mających stanowić przedmiot nauki, należy odpowiednio uwzględnić rośliny pożyteczne i szkodliwe.

Chemia : (2 godziny na tydzień). Chemia nieorganiczna. Na doświadczeniach i szczegółowszej obserwacji niemetalu i ich wybitniejszych związków oparte rozszerzenie i pogłębienie materiału naukowego z kl. IV, mianowicie co się dotyczy znakowania chemicznego, praw zjawisk chemicznych z uwzględnieniem zasad chemii fizycznej, o ile są zrozumiałe na tym stopniu nauki, tudzież co się dotyczy rozwoju najważniejszych pojęć chemicznych, twierdzeń teoretycznych i twierdzeń, polegających na doświadczeniach, oraz hipotez i teorii, które służą jako objaśnienie tych twierdzeń (analiza chemiczna ze względu na wyjaśnienie praw stechiometrycznych, wartościowość pierwiastków, zasada zachowania energii, zarys termochemii i teorii jonów, dysocjacja, reakcje odwracalne, zasadnicze pojęcia szybkości reakcji i równowagi chemicznej).

Ogólna charakterystyka metali i związków, porównawcze omówienie metali i ich związków, tych mianowicie, które mają szczególnie doniosłe znaczenie teoretyczne lub praktyczne na podstawie systemu peryodycznego pierwiastków.

Geometria i rysunki geometryczne : (3 godziny na tydzień).

Systematyczne przerobienie podstawowych zagadnień geometrii wykreślnej o punktach, prostych i płaszczyznach przy użyciu rzutu poziomego i pionowego, a przy sposobności także krzyżowego lub innych rzutów bocznych w ścisłym związku z nauką klasy IV. Zastosowanie owych zagadnień do rozwiązywania zadań złożonych w szczególności do wykreślania umiarowych graniastosłupów, ostrosłupów o danym kształcie i danym położeniu, do wyznaczania

płaskich przekrojów graniastosłupów i ostrosłupów lub innych wielościanów, wreszcie do wyszukiwania linii przenikania się dwu takich brył w najprostszych przypadkach.

Co tydzień małe ćwiczenie domowe.

Rysunki odręczne : (3 godziny na tydzień). Rysunek figuralny poparty objaśnieniami budowy głowy ludzkiej na podstawie czaszki i żywego modelu. Naukę przeprowadza się na doborowych wzorach mistrzów starych i nowoczesnych (uważając te wzory raczej jako środek poglądowy) i na głowach gipsowych. W sprzyjających warunkach także ćwiczenia w rysowaniu z modelu żywego (głowy i całej postaci ludzkiej). Obok tych ćwiczeń uprawia się w dalszym ciągu rysowanie i malowanie przedmiotów z otoczenia, oraz roślin i wypchanych zwierząt.

K L A S A VI.

Religia : (2 godziny na tydzień). Etyka katolicka.

Język polski : (3 godziny na tydzień). Lektura cenniejszych dzieł literatury polskiej od początku XVIII w. do roku 1822 w związku z lekturą cenniejszych a charakterystycznych ustępów z autorów klasycznych (greckich i rzymskich) we wzorowym przekładzie. Mickiewicz. Ćwiczenia w wykładzie ustnym. Obowiązkowa lektura domowa. Deklamacya jak w klasie I. Wypracowania stylistyczne, jak w klasie V

Język niemiecki : (3 godziny tygodniowo).

Gramatyka, jak w klasie V.

Lektura. Proza ustępuje zwolna miejsca poezyi; poetyczna lektura obejmuje łatwiejsze utwory liryczne i epickie poetów XVIII. i XIX. w.; łatwiejsze dramaty Lessinga, Goethego, Schillera, Grillparzera. Memorowanie. Obowiązkowa lektura domowa z tego samego zakresu, jaki obejmuje lektura szkolna.

Ćwiczenia w ustnem wyrażaniu myśli, jak w klasie V. Poetyka i stylistyka, jak w klasie V.

Podawanie wiadomości literackiej w związku z lekturą, opowiadania z życia najwybitniejszych autorów.

Wypracowania piśmienne, co miesiąc jedno, na przemian domowe i szkolne; tematy jak w klasie V., nadto

tematy z historii powszechnej, streszczanie scen dramatycznych i całych aktów, charakterystyki osób.

Język francuski : (3 godziny na tydzień). Dokończenie nauki gramatycznej : zwroty imiesłowowe, zdania przysłówkowe. Czytanie większych ustępów z prozy powieściowej i opisywowej ; wzory poezji epickiej i lirycznej ; krótkie szkice biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta ; ćwiczenia ustne. Nauki udziela się w języku francuskim.

Co 4 tygodnie jedno zadanie szkolne i jedno domowe. Tematy : swobodna reprodukcja przerabianych w szkole ustępów powieściowych ; streszczenie ustępów większych ; przerabianie poematów opisowych na prozę ; listy ; przekłady na język francuski w ścisłym zastosowaniu do pewnych prawideł składni z zachowaniem zasady stopniowania, aż do przekładu dzieł oryginalnych.

Geografia : (1 godz. tyg.). Europa północna, wschodnia i środkowa (z wyłączeniem Austro-Węgier) według tych samych zasad. Rzut oka na Afrykę i Azję.

Historia : (2 godziny na tydzień). Dzieje nowożytne od pokoju westfalskiego w ten sam sposób, co w dwu klasach poprzedzających, ze szczególnem uwzględnieniem monarchii austro-węgierskiej.

Matematyka : (4 godziny na tydzień). Arytmetyka : Najprostsze równania logarytmowe i wykładnicze. Postępy arytmetyczne (pierwszego rzędu), postępy geometryczne i ich zastosowanie, zwłaszcza przy obliczaniu procentu składanego i rachunku rent.

Goniometria, trygonometria płaska i sferyczna. Funkcje kątów, graficzne ich przedstawienie, zwłaszcza celem wpojenia ich właściwości i związków. Rozwiązywanie trójkątów. Powtórzenie twierdzeń i metod, znanych z nauki planimetrii i stereometrii, przy sposobności ich porównania z twierdzeniami i metodami trygonometrycznymi. Zasadnicze wiadomości z trygonometrii sferycznej z ograniczeniem do związków i formuł, które znajdują zastosowanie w dalszym materiale nauki (przy trójkącie ukośnokątnym właściwie do twierdzenia wstaw i dostaw).

Wielostronne zastosowanie trygonometrii do zadań z zakresu miernictwa, w geografii, astronomii i t. d., przy czem uczniowie winni sami według możliwości oznaczać elementa, określające z pomocą pomiarów (dokonywanych choćby tylko z grubszą).

Wypracowania piśmienne : Jak w kl. I.

Historia naturalna : (2 godziny na tydzień). Zoologia. Soma-
tologia z uwzględnieniem najważniejszych faktów z za-
kresu fizjologii i higieny.

Klasy zwierząt na tle form typowych ze stanowiska
morfologiczno-anatomicznego, a w stosownych miejscach
także ze stanowiska historii rozwoju z pominięciem wszyst-
kich niepotrzebnych szczegółów systematyki zoologicznej.

Fizyka : (4 godziny na tydzień). Wstęp: Krótkie uwagi o za-
daniu fizyki. Rozciągłość.

Mechanika: Wiadomości wstępne o ruchu. Ruch je-
dnostajny i jednostajnie zmienny. Spadanie swobodne,
opór środowiska. Prawo bezwładności, siła. Ciężar, staty-
czny i dynamiczny, pomiar siły. Masa, zasady bezwzględne-
go układu miar. Zasada niezależności. Rzut pionowy w górę.
Praca, energia kinetyczna i potencjalna. Równoległobok
ruchów, rzut poziomy i ukośny, (rzut ukośny tylko gra-
ficznie). Równoległobok sił. Ruch po płaszczyźnie pochyłej.
Tarcie. Moment siły ze względu na punkt. Para sił. Środek
ciężkości (bez obliczania jego położenia). Rodzaje równo-
wagi. Machiny proste z podkreśleniem zasady zachowania
pracy: dźwignia, waga, krążek stały, krążek ruchomy
(z sznurami równoległymi), (wielokrążek), kołowrot, śruba
(jakościowo).

Ruch krzywoliniowy punktu materalnego. Siła do-
środkowa i odśrodkowa. Ruch środkowy. (Naukę o ruchach
planet i o powszechnem przyciąganiu ciał należy poprze-
dzić powtórzeniem i uzupełnieniem odpowiednich wiado-
mości z astronomii; w związku z doświadczeniami z bą-
czkiem precesya, rok zwrotnikowy i t. p.). Ruch harmonijny.
Prawa ruchu wahadłowego. Siły drobinowe, sprężystość.
Zderzenie (tylko doświadczalnie).

Mechanika ciał ciekłych: Powtórzenie i uzupełnienie materiału przerobionego na stopniu niższym. Wpływ sił drobinowych na równowagę cieczy. Prąd cieczy.

Mechanika ciał lotnych: Powtórzenie i uzupełnienie materiału przerobionego na stopniu niższym. Pęd do góry. Barometryczny pomiar wysokości (bez wyprowadzania formuły). Ssące własności prądu gazowego. Dyfuzja. Absorbeyca.

Nauka o cieple: Termometr. Rozszerzanie się ciał. Prawo Mariott'a-Gay-Lussac'a. Ilość ciepła. Ciepło właściwe. Związki między pracą mechaniczną a ciepłem. Hipotezy o cieple. Zmiany stanu skupienia pod wpływem ciepła. Własności par. Skraplanie gazów. Wilgotność powietrza. Maszyna parowa. Przewodzenie ciepła, promieniowanie ciepła. Źródła ciepła. Izotermy. Izobary, wiatry.

Chemia: (2 godziny na tydzień). Chemia organiczna. Pojęcie związku organicznego i wykazanie istotnych jego składników. Wzory atomistyczne stosunkowe. Oznaczenie ciężaru cząsteczkowego. Wzory empiryczne i wyrozumowane.

Wybór związków organicznych w przejrzystym zestawieniu, oraz związków pomiędzy poszczególnymi ich grupami. Z obfitego materiału wybiera się związki, które albo mają pewne znaczenie ze stanowiska teorii, ponieważ posiadają one wybitne cechy pewnych typów, lub też są szczególnie ważne pod względem technicznym i gospodarczym, lub wreszcie te, które odgrywają ważną rolę w przemianie materii u istot żywych.

Wybór głównych przedstawicieli związków grupy cyanowej. Z połączeń tłuszczowych: najważniejsze pochodne węglowodorów, metalu, etylenu i acetyleny, tłuszcze (mydła i świece). węglowodany (fermentacya).

Z pomiędzy związków cyklowych najważniejsze pochodne benzolu, toluolu, ksylolów, dwufenilometanu i trójfenilometanu, naftaliny i antracenu z uwzględnieniem barwików smołowych.

Przykłady terpenów, najważniejsze związki z działu heterocyklowych, a mianowicie grupa pirydyny, alkaloidów i ciał proteinowych.

Ćwiczenie praktyczne w pracowni chemicznej. I. Kurs dla początkujących (głównie uczniów klasy V-tej), 2 godziny tygodniowo:

1. Zaznajomienie się z użyciem najważniejszych przyborów chemicznych i przeprowadzanie prawidłowe najpospolitszych czynności jak n. p. sączenia, strącenia, rozpuszczania, krystalizowania, przekraplania i t. p.

2. Wykazywanie jakościowe najważniejszych pierwiastków w związkach nieorganicznych na drodze mokrej i suchej.

3. Ćwiczenia wykonywane przez uczniów z zakresu materiału, przerabianego podczas godzin nauki obowiązkowej. Celem tych ćwiczeń jest przerobienie i pogłębienie wiadomości, nabytych w klasie.

Uczniowie wykonywują swe prace pod fachowem kierownictwem nauczyciela, a materiałem ćwiczeń ma być wybór pierwiastków i związków nieorganicznych.

II. Kurs dla uczniów, którzy uzyskali większą wprawę w pracy (uczniowie z klas VI. i VII.), 2 godziny tygodniowo.

Ciąg dalszy doświadczeń kursu I., z rozszerzeniem na materiał z zakresu związków organicznych i ich typowych przedstawicieli. Ćwiczenia z zakresu najprostszych zadań analizy miareczkowej.

Co dotyczy zewnętrznego urządzenia i czasu trwania nauki, przyjmowania uczniów, obowiązują punkty 2, 3 i 4 rozporządzenia ministerialnego z dnia 19 lipca 1894, l. 1352 (Dziennik rozporządzeń Nr. 36).

Geometria i rysunki geometryczne: (3 godziny tygodniowo).

Kreślenie koła w rzutach prostokątnych. Cienie rzucone koła na płaszczyzny przy oświetleniu równoległym. Rzut ukośny koła. Wprowadzenie własności najważniejszych dla konstrukcyi elipsy, uważanej za rzut prostokątny lub ukośny koła z odpowiednich własności koła. Rysowanie walców i stożków (głównie obrotowych) jakoteż brył z nich złożonych także w rzutach ukośnych. Płaszczyzny styczne do stożków i walców. Płaskie przekroje, siatki i łatwiejsze przypadki przecinania się tych powierzchni. Konstrukcyje cieniów przy oświetleniu równoległym. Bliższe rozpatrzenie płaskich przecięć stożków obrotowych, wyprowadzenie

dla linii tych przecięć najważniejszych własności konstrukcyjnych.

Wykreślanie kuli, jej płaskich przekrojów i płaszczyzn stycznych; konstrukcyja granicy cienia własnego i rzucanego na płaszczyzny przy oświetleniu równoległym i środkowym.

Co tydzień małe ćwiczenie domowe (w zeszycie).

Rysunki odręczne: (2 godziny na tydzień). Dalszy ciąg rysunku figuralnego w zupełnem wykończeniu. Szkice z przedmiotów z wszystkich dziedzin, dotychczas poznanych.

Posługiwać się można wszystkimi używanymi zwyczajnie materya'ami.

K L A S A VII.

Religia: (2 godziny na tydzień). Przegląd historii kościelnej.

Język polski: (4 godziny na tydzień). Czytanie cenniejszych dzieł literatury polskiej wieku XIX. i XX. w całości lub w dłuższych wyjątkach. Czytanie cenniejszych i charakterystycznych ustępów z autorów klasycznych greckich i rzymskich, we wzorowym przekładzie. Ćwiczenia w wykładzie ustnym.

Obowiązkowa lektura domowa.

Deklamacya jak w klasie I. — Ćwiczenia stylistyczne w I. półroczu 3 szkolne i 2 domowe, w II. półroczu 2 szkolne i 2 domowe.

Język niemiecki: (3 godz. tygodn.). Lektura, jak w klasie V.

Utwory trudniejsze Goethego, Schillera, Grillparzera, dramaty Szekspira w przekładzie niemieckim. Lektura obowiązkowa domowa.

Ćwiczenia w ustnem wyrażeniu myśli, jak w klasie V. nadto wolne wykłady.

Wypracowania piśmienne, poetyka, stylistyka i wiadomości literackie, jak w klasie VI.

Język francuski: (3 godziny na tydzień). Powtarzanie przy sposobności najważniejszych prawideł gramatycznych. Lektura dłuższych ustępów poetycznych (dramatów) i prozaicznych. Zarysy biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta. Uwzględnienie rozpraw z dziedziny nauk

przyrodniczych i technicznych. Nauki udziela się w języku francuskim.

Wypracowania piśmienne jak w kl. VI.

Historia : (4 godziny na tydzień) (razem dla geografii, historii i nauki o ustroju politycznym i społecznym).

a) Geografia monarchii austriacko-węgieskiej, z szczególnem uwzględnieniem powierzchni, stosunków geologicznych, oro- i hydrograficznych, (o ile od nich zależy budowa, krajobraz, klimat i zaludnienie), tudzież klimatologii, geografii politycznej i gospodarczej, (produkcya handlu i komunikacyi). Stanowisko w handlu światowym.

b) Dwie godziny : Powtórzenie historii i geografii monarchii austriacko-węgieskiej z dołączeniem przeglądu statystycznego produkcji płodów surowych, przemysłu i handlu, uwzględniając dla porównania stosunki analogiczne w wielkich państwach europejskich.

c) Nauka o ustroju konstytucyjnym i o administracyi monarchii ze szczególnem uwzględnieniem części monarchii, reprezentowanej w Radzie państwa.

Dwie godziny : Dzieje kraju rodzinnego ze szczególnem uwzględnieniem momentów z dziejów kultury.

Matematyka : (5 godzin tygodniowo). Arytmetyka: Najprostsze rodzaje permutacyi, waryacyi i kombinacyi. Dwumian Newtona o całkowitych wykładnikach dodatnich. Zasadnicze pojęcia rachunku prawdopodobieństwa z zastosowaniem do bardzo łatwych zagadnień z zakresu ubezpieczenia życiowego.

Geometrya analityczna: Na znanych już graficznych przedstawieniach poszczególnych funkcyi oparte zastosowanie metody analitycznej do linii rzędu pierwszego i drugiego wraz z okolicznościowem przypomnieniem traktowania tych utworów i związków w planimetrii.

Wypracowanie zastosowań najprostszego różniczkowania i całkowania, które nadarzyły się w dotychczasowej nauce matematyki i fizyki. Przybliżone rozwiązywanie metodami graficznymi równań algebraicznych (i następczących się okolicznościowo najłatwiejszych przestępnych).

Zakończenie i powtórzenie nauki szkolnej z całego za-

kresu nauki matematyki, szczególnie równań i szeregów, stereometrii, trygonometrii i geometrii analitycznej. Rozszerzenie i pogłębienie w poszczególnych miejscach. Zamiast zadań wyłącznie formalistycznych zastosowanie do różnych dziedzin nauki szkolnej i życia praktycznego.

Uwagi i wnioski ze stanowiska historii rozwoju matematyki i filozofii.

Wypracowania piśmienne : Jak w kl. I.

Historia naturalna : (2 godziny na tydzień¹). Półroczce I. Mineralogia : Nauka o minerałach, zasługujących na szczególne uwzględnienie, co do ich własności morfologicznych, fizycznych i chemicznych, sposobu ich powstawania, przemian i innych pouczających zjawisk wedle pewnego systemu, lecz z wykluczeniem wszystkich postaci rzadszych i niedostępnych dla poglądu uczniów. Najpospolitsze skały.

Półroczce II. Geologia : Stanowisko ziemi w wszechświecie, jako wstęp. Poszczególne części kuli ziemskiej (powietrze, woda i skorupa ziemi). Procesy zewnętrzne i wewnętrzne, którym zawdzięcza skorupa ziemi swoje powstanie i powolne przemiany (geologia dynamiczna). Okresy geologiczne na tle przemian, które odbyły się w świecie zwierzęcym i roślinnym w ciągu dziejów rozwoju ziemi (geologia historyczna). Znaczenie geologii dla życia praktycznego (górnictwo, źródła lecznicze, nafta i t. d.). Naturalne pomniki w ojczyźnie.

Fizyka : (4 godziny na tydzień), (w II. półroczu należy 1 godzinę przeznaczyć na powtarzanie).

Magnetyzm : Powtórzenie zjawisk zasadniczych. Prawo Coulomba. Natężenie biegunów. Natężenie pola magnetycznego. Linie sił. Położenie biegunów. Moment magnetyczny. Najważniejsze wiadomości z nauki o magnetyzmie ziemskim.

Elektryczność statyczna : Powtórzenie doświadczeń zasadniczych z zakresu elektryzowania przez tarcie, udzielanie i rozdział. Maszyna influencyjna.

Prawo Coulomba i pomiar elektrostatyczny ilości elektryczności. Pole elektryczne, potencjał punktu w polu elektrycznym, potencjał przewodnika. Charakterystyka po-

tencyału oparta na doświadczeniach. Pojemność, kondensatory. Wpływ dielektryka. Energia elektryczna ciała naładowanego. Elektryczność atmosferyczna.

Prądy elektryczne: Różnica potencjałów w otwartem ogniwie galwanicznem. Siła elektromotoryczna. Bateria galwaniczna. Pole magnetyczne prądu elektrycznego. Prawo Biota-Sawarta. Bezwzględna jednostka elektromagnetyczna i Amper. Busola stycznych i galwanometr. Prawo Ohma.

Elektroliza, polaryzacja galwaniczna, ogniwa stałe, akumulatory. Wytwarzanie ciepła przez prąd. Prawo Joule'a. Bezwzględne jednostki elektromagnetyczne oporu i siły elektromotorycznej. Ohm, Voltamper, Watt, Kilo-watt-godzina. Oświetlenie elektryczne. Prądy termo-elektryczne.

Rozgałęzienie prądu. Pomiar oporu i siły elektromotorycznej.

Pole magnetyczne płaskiego przewodnika zamkniętego. Działanie wzajemne dwu przewodników prądu. Pole magnetyczne solenoidu. Elektromagnesy i ich zastosowanie. Przewodnik prądu w polu magnetycznem. Amperemetr i Voltmetr.

Prądy indukcyjne (odwołanie się na zasadę zachowania energii). Objaśnienie maszyny dynamoelektrycznej. Induktor. Telefon i mikrofon. Promienie Roentgena. Promieniotwórczość. Telegraf bez drutu.

Ruch falowy: Podstępowe fale poprzeczne i podłużne. Odbicie i interferencja fal. Fala stojąca. (Wszystko oparte przeważnie na rysunku i doświadczeniach). Zasada Huygensa.

Akustyka: Powstawanie głosu. Wysokość tonu. Zgodność i niezgodność. Tętna strun napiętych. Tętna górne, barwa tonu. Widelki stroikowe, płyty i błony, piszczałki. Odbieranie i współbrzmienie. Ludzki narząd głosowy. Rozchodzenie się głosu. Napięcie głosu. Odbicie, interferencja fal głosowych. Odbieranie wrażeń słuchowych.

Optyka: Powtórzenie nabytych w klasie III. wiadomości o rozchodzeniu się światła. Hipotezy o świetle. Oznac-

czenie szybkości światła według Ronera i Fizeau. Fotometria. Odbicie. Obrazy w zwierciadłach płaskich i kulistych.

Załamanie światła. Odbicie całkowite. Przechodzenie światła przez płytę ograniczoną równoległymi ścianami płaskimi, (bez obliczania), przez pryzmat, minimum odchylenia (tylko doświadczenie.) Wyznaczenie współczynnika załamania. Soczewki, obliczanie i konstrukcja obrazów w soczewkach, zboczenie sferyczne.

Rozszczepienie światła. Zabarwienie obrazu w soczewce, soczewki achromatyczne. Tęcza. Widma emisyjne i absorpcyjne, najważniejsze zjawiska analizy spektralnej. (W związku z tem kilka wiadomości z astronomii fizycznej). Barwy ciała. Zwięzłe uwagi o fluorescencji i fosforescencji. Działanie chemiczne światła. Działanie termiczne, ciemne promienie ciepła.

Aparat projekcyjny, ciemnia fotograficzna. Oko. Mikroskopy i lunety dioptryczne z krótkim wyjaśnieniem powiększenia.

Interferencya: barwy cienkich płytek, uginanie się światła w szczelinie i siatce.

Polaryzacya wskutek odbicia i załamania pojedynczego polaryzacya wskutek załamania podwójnego. Płytki turmalinowe, graniastosłup Nicola. Skręcanie płaszczyzny drgania. (Saccharometr).

Geometria i rysunki geometryczne: (2 godziny na tydzień).

Przedstawianie w rzutach powierzchni obrotowych, których osie są prostopadłe do jednej z płaszczyzn rzutów. Płaszczyzny styczne i płaskie przekroje.

Zasadnicze pojęcia perspektywy, o ile są potrzebne do przedstawienia przedmiotu ograniczonego płaszczyznami i danego w rzutach prostokątnych.

Powtórzenie i uzupełnienie przerobionego zakresu geometrii wykreślnej na pouczających złożonych zagadnieniach, odnoszących się także do praktycznych zastosowań.

Co tydzień małe ćwiczenie domowe (w zeszycie).

Rysunki odręczne: (2 godziny na tydzień). Dalszy ciąg rysunku figuralnego w zupełnem wykończeniu. Szkice z przedmiotów z wszystkich dziedzin, dotychczas poznanych.

Posługiwać się można wszystkimi używanymi zwyczajnie materiałami.

Gimnastyka we wszystkich klasach: Zadanie i plan według reskryptu c. k. Ministerstwa Wyznań i Ośw. z 12 lutego 1897 L. 17.261 ex 1896 (Dz. rozp. c. k. M. W. i O. Nr. 17).

c) Wykaz przerobionej lektury: obowiązkowej i prywatnej.

1. W języku polskim.

KLASA V. Lektura obowiązkowa. Oprócz wyjątków w wypisach szkolnych, czytano w całości w klasie: *J. Kochanowskiego*: Treny, Odprawa posłów greckich. *Skargi*: 2-gie kazanie sejmowe. *Sofoklesa*: Antygona.

Lektura prywatna. *Górnickiego*: Dworzanin. *Paska*: Pamiętniki. *Kraśnińskiego*: Myszeis, Monachomachia. *Korzeniowskiego*: Kollokacya, Spekulant. *Rzewuskiego*: Listopad. *Pola*: Mohort. *Syrokomli*: Dębóróg. *Sienkiewicza*: Trylogia i nowelle. *Kraszewskiego*: Powrót do gniazda. *Zablockiego*: Zabobonnik.

KLASA VI. Lektura obowiązkowa. Oprócz wyjątków w wypisach szkolnych, czytano w całości w klasie: *Felińskiego*: Barbara Radziwiłłówna. *Mickiewicza*: Ballady, Pierwiosnek, Romantyczność, Dudarz-Grażyna, K. Wallenrod. *Malczewskiego*: Marya.

Lektura prywatna. *Niemcewicza*: Powrót posła. Ballady i romanse *Mickiewicza* nieczytane w klasie. *Goszczyńskiego*: Zamek Kaniowski i Król Zameczyska. Różne komedye *A. Fredry*.

Referaty: Dzieje Filomatów i Filaretów. Molier i jego wpływ na kom. pols.

KLASA VII. Lektura obowiązkowa. Oprócz wyjątków, zawartych w wypisach szkolnych, czytano w całości w klasie: *Malczewskiego*: Marya. *Fredry*: Śluby panieńskie. *Słowackiego*: Jan Bielecki, Godzina myśli, Kordyan, An-

helli, Balladyna. *Kraśińskiego*: Nieboska komedia, Irydion, Przedświt, Psalm dobrej woli.

Lektura prywatna. *Fredry*: Dożywocie, Pan Jowialski. *Goszczyńskiego*: Zamek Kaniowski. *Słowackiego* prawie wszystkie utwory nieobjęte lekturą szkolną. *Kraśińskiego*: Psalm. *Rzewuskiego*: Pamiętniki Soplicy. *Kraszewskiego*: Stara baśń. *Ujejskiego*: Skargi Jeremiego. *Sienkiewicza*: Krzyżacy, Quo vadis? *Prusa*: Placówka. *Orzeszkowej*: Nad Niemnem. *Żeromskiego*: Ludzie bezdomni, Popioły. *Wyspiańskiego*: Wesele, Warszawianka. *Maleckiego*: Juliusz Słowacki.

Referaty: Mazepa. *J. Słowackiego*: Niepoprawni, Filomaci i odbicie ich dążności w poezji Mickiewicza. Żywot *Kraśińskiego*. Wpływ Szekspira na lit. pols.

2. W języku niemieckim.

KLASA V. Lektura obowiązkowa. *Goethe*: Hermann und Dorothea. *Lessing*: „Minna von Barnhelm“.

Lektura prywatna. *Grillparzer*: Ahnfrau, *Fouque*: „Undine“ Theodor Körner Zriny.

KLASA VI. Lektura obowiązkowa. *Schiller*: Wal'enstein.

Lektura prywatna. *Grillparzer*: Weh dem der lügt, Sappho“. *Goethe*: Iphigenie auf Tauris.

KLASA VII. Lektura obowiązkowa. Najcelniejsze wyjątki z dzieł literatury niem. z Klopstocka, Wielanda, Lessinga, Herdera. Najważniejsze daty z życia klasyków niemieckich.

Lektura prywatna. *Schiller*: Die Jungfrau von Orleans.

3. W języku francuskim.

KLASA V. Lektura obowiązkowa. Czytano ustępy według podręcznika Węckowskiego.

Lektura prywatna. Jean *Bedel*: L'annee d'Histoire de France. *E. Gauneron*: „Tu seras citoyen“. *Assolant*: Aventures du capitaine Corcozan. V. *Hugo*: Hernani. Odes et ballades. K. *Ostrowski*: Chants nationaux polonais.

KLASA VI. Lektura obowiązkowa. Czytano według podręcznika szkolnego *La France I.* celniejsze wyjątki klasycznych pisarzy.

Lektura prywatna. Uczniowie mieli do wyboru utwór teatru klasycznego: Cyda, Cynnę, Horacyuszów *Corneille'a*; Andromachę, Athalię *Racine'a*; Świętoszka *Moliere'a* lub dowolną ilość bajek *Lajontaine'a*.

KLASA VII. Lektura obowiązkowa. Czytano według podręcznika szkolnego *La France II* celniejsze wyjątki romantycznych pisarzy.

Lektura prywatna. Uczniowie mieli do wyboru dramat *Victora Hugo* lub komedję *Scribego*.

C) Przerobiony materiał z religii mojżeszowej i przedmiotów nadobowiązkowych.

1. Z religii mojżeszowej.

KLASA I. Historia biblijna do śmierci Mojżesza. Zasady wiary. Dziesięcioro przykazań. Modlitwa poranna i ważniejsze błogosławieństwa.

KLASA II. Historia biblijna od Jozuego do podziału państwa. Zasady wiary. O świętach i postach. Modlitwa wieczorna. Błogosławieństwa przy szczególnych uroczystościach.

KLASA III. Historia biblijna od podziału państwa do Nehemiasza. Żywoty proroków. Nazwy, podział i treść pisma św. Ważniejsze przepisy ceremonialne. Modlitwy na sobotę.

KLASA IV. Historia Izraelitów od panowania perskiego do powstania Bar Kochby. Ważniejsze przepisy rytualne. Podział nabożeństwa. Modlitwy na święta.

KLASA V. Artykuły wiary Maimonidesa. Zasady moralności i etyki na podstawie „Przypowieści Ojców“ (rozdz. I—III). Wybór ustępów z Pięcioksięgu i Proroków.

KLASA VI. Zasady moralności i etyki na podstawie „Przypowieści Ojców“ (rozdz. IV—VI). Wybór ustępów z Proroków i Pism.

KLASA VII. Historia Żydów od zburzenia drugiej świątyni do ich równouprawnienia ze szczególnem uwzględnieniem historii Żydów w Polsce.

2. Z języka angielskiego.

Kurs niższy: Najważniejsze zasady gramatyczne ze szczególnem uwzględnieniem czasowników. Ustne ćwiczenia

w celu ugruntowania wiedzy gramatycznej. Odpowiedzi na łatwe pytania z zakresu życia codziennego. Lektura łatwiejszych ustępów prozaicznych i poezji z Roydl Readers (Nr. III) i rozmówki z nią połączone.

3. Ze stenografii.

Kurs niższy: Kilka słów o znaczeniu stenografii, alfabet stenograficzny, grupy spółgłoskowe, tworzenie wyrazów z samogłoskami, zrostki spółgłoskowe, zakończenia, skracanie wyrazów, opuszczenie końcówek deklinacyjnych. Znaczniki, abrewiatury, znaki pisarskie.

Ćwiczenia domowe i szkolne: Odczytywanie tekstów z zeszytów, z tablicy. Ćwiczenia za dyktandem, z zastosowaniem elementarnych skrótów.

Kurs wyższy: Powtórzenie zasad nauki stenografii. Ćwiczenia z zastosowaniem skrótów stenograficznych. Skracanie zdań (skrócenia początkowe, końcowe, środkowe mieszane i logiczne). Ćwiczenia domowe i szkolne.

4. Z nauki śpiewu.

Nauka śpiewu podzieloną jest na 2 kursa.

Kurs I (Soprany i Alty) od klasy I-szej do III-ciej włącznie.

Kurs II (Tenory i Basy) od klasy IV-tej do VII-mej.

Na kursie I-szym przerobiono naukę zasad muzyki, t. j. czytanie i wartość nut, ćwiczenie w interwałach, rytmie, takcie. i nauce taktowania czyli dyrygowania. Ze śpiewu ćwiczano szereg pieśni przygodnych, kolend, pieśni wielkanocnych, do M. Boskiej i t. p. tak do wykonania na dwa głosy, jako też do chóru 4-ro głosowego mieszanego.

Na kursie II-gim ćwiczano szereg pieśni przygodnych, kolend, pieśni postnych na 4 głosy męskie i mieszane. Wykonywano utwory religijne na przemian z chórem męskim i mieszanym. W drugim półroczu z powodu braku wybitniejszych tenorów, śpiewano częściej na chór mieszany i unisonowy. Oprócz tego złożono komplet smyczkowy z 8-miu skrzypiec i wiolonczeli i wykonano kilkakrotnie szereg kwartetów religijnych, zaś w czasie uroczystości Eucharystycznej Mszę św. na chór męski z towarzyszeniem tejże orkiestry smyczkowej.

IV.

Tematy wypracowań piśmiennych.

a) w języku polskim

KLASA V a.

1. Jak ułatwić sobie każdą pracę? (dom.). 2. Najcelniejsze żądania naszej literatury politycznej (szk.). 3. Obraz niedoli i upadku Polski w czasach najazdu Szwedów na podst. „Potopu“ H. Sienkiewicza (dom.). 4. Na co może przydać się porządek? (dom.). 5. Zasługi J. Kochanowskiego dla lit. pols. (szk.). 6. Obawa o przyszłość Polski w liter. XVI. w. (szk.). 7. Rozwinąć myśl dwuwiersza B. Zaleskiego:

„Maż, po którym na ziemi ma tu ślad pozostać,

Od najrańszych lat bierze duchową swą postać“ (dom.).

8. Pasek jako typ żołnierza polskiego w 17 w. (szk.). 9. Woda a ogień w usługach człowieka (dom.). 10. Znaczenie węgla (szk.).

KLASA V b.

1. Dni ulewy i klęski elementarnej (dom.). 2. Rozumowania Modrzewskiego w sprawie kary na mężobójstwo (szk.). 3. Aleksander a Antenor — prywatna a patryotyzm (szk.). 4. Poglądy Reja na wychowanie młodzieży (szk.). 5. Rycerstwo polskie w „Ogniem i mieczem“ (dom.). 6. Plautowski Euklis, jako prototyp skąpca (szk.). 7. Jak uzasadnia Skarga obowiązek miłości ojczyzny (dom.). 8. Charakterystyka upadku szlachty w „Lamencie“ Starowolskiego (szk.). 9. 10 jak w Va.

KLASA VI a.

1. O ile dozwolone są żarty? (dom.). 2. Charakterystyka prądów przenikających naszą literaturę za St. Augusta (szk.). 3. Kolumb i Gutenberg (dom.). 4. Idee patryotyczne w lit. ks. warszawskiego (szk.). 5. Jakie ideały wskazywał Mickiewicz młodzieży w swej poezji filareckiej (dom.). 6. Odbicie filareckich haseł w twórczości Mickiewicza (szk.). 7. Jakie idee i dążenia

pragnąłbym urzeczywistnić w życiu (dom.). 8. Powiązać pieśń Wajdeloty z treścią K. Wallenroda (szk.). 9. Rozwinąć i uzasadnić tezę: Nic nie ginie w przyrodzie (dom.). 10. Tok akcji w dowolnie obranej komedyi Fredry (szk.).

KLASA VI b.

1. Stosunek społeczeństwa do Stanisława Augusta na tle satyry Krasickiego (szk.). 2. Jak się objawia miłość ojczyzny u poetów doby Stanisława Augusta? (dom.). 3. Charakterystyka moralnej postaci w „Zabobonniku“ (szk.). 4. Pożytki obcowania z przyrodą? (dom.). 5. Typy obyczajowe w „Powrocie posła“ (szk.). 6. Stanowisko Morawskiego wobec klasyków i romantyków. Na podstawie „Listów“ (szk.). 7. Młodość Mickiewicza w świetle jego własnych utworów (dom.). 8. Znaczenie pieśni w życiu narodowym. (Na podstawie „Konrada Wallenroda“) (szk.). 9. i 10. jak w VIa.

KLASA VII.

1. Książka to przyjaciel dobry ale i zły (dom.). 2. Celniejsze pierwiastki artystycznej doskonałości i uroku P. Tadeusza (szk.). 3. Objasnić dwuwiersz Mickiewicza:

„Na głębszych fundamentach wyższy mur stać może,
I wyższy rozum tylko na głębszej pokorze“ (dom.).

4. Bajronizm w młodzieńczej twórczości J. Słowackiego (szk.). 5. Świat fantastyczny w Balladynie (dom.). 6. Na czym polega ofiara Anhellego? (szk.). 7. Rozwinąć myśl A. Asnyka:

„Zmarłych pokoleń idealna sfera
W żywej ludzkości wieczne ma siedlisko,
A grób proroka, mędrca, bohatera
Jasnych żywotów staje się kołyską“ (dom.).

8. U progu nowego życia (myśli i uczucia) (dom.).

b) w języku niemieckim:

KLASA V a.

1. Entstehung des Gedichtes von Gellert:

„Ich hab' in guten Stunden“ (dom.).

2. Übersetzung aus dem Polnischen (szk.). 3. Gedankengang des Märchens von Rudolf Baumbach:

„Das Wasser der Jugend“ (dom.).

4. Der König und der Landmann (Eine Parallele) (szk.). 5. Inhalt und Grund-Gedanke in der Ballade „Der Handschuh“ (dom.). 6. Der Erinnyen Gesang in den „Kranichen des Ibykus“ (szk.). 7. Das Polenlied in der deutschen Literatur (dom.). 8. Andreas Hofers Tod (nach Julius Mosen) (dom.). 9. Der junge Goethe als Puppentheaterdirektor (dom.). 10. Aus welchem Grunde kann Tellheim seinen Diener nicht entlassen (szk.). 11. Inhaltsangabe der „Ballade“ von Goethe. (szk.) 12. Charakteristik der beiden Diener in der „Minna v. Barnhelm“. (dom.) 13. Übersetzung aus dem Deutschen. (szk.).

KLASA V b.

1. Die Wahre und Bleibende in Andersens Märchen unter dem Titel:

„Des Kaisers neue Kleider“ (dom.).

2. Jak w Va. 3. Das klagende Lied von L. Bechstein (Inhaltsangabe) (dom.). 4. Warum wünscht sich König Bauer in seine Hütte zurück (szk.). 5. Wie wurden des Ibykus Mörder entdeckt? (dom.). 6. Schiller in der Karlsschule (szk.). 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 jak w Va.

KLASA VI a + b.

1. Die Gestalt Siegfrieds (Charakteristik) (szk.). 2. Wallensteins Lager (kurze Charakt. der Szenen) (dom.). 3. Leben und Treiben der Soldaten in Wallensteins Lager (dom.). 4. Eine Übersetzung aus dem Polnischen (szk.). 5. Leben und Dichten Walthers von der Vogelweide (szk.). 6. Kurzer Inhalt einer Elegie von Walther von der Vogelweide (dom.). 7. Eine Übersetzung aus dem Polnischen (szk.). 8. Ideengang im ersten Monologe Wallensteins. (Wallensteins Tod) (dom.). 9. Das verschleierte Bild zu Saïs — von Schiller (Gedankengang) (szk.). 10. Eine Übersetzung aus dem Polnischen (dom.). 11. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. (szk.). 12. Kurzer Inhalt eines Goethischen Gedichtes.

KLASA VII.

1. Friedrich Gottlieb Klopstock. (Leben, Werke und Bedeutung) (szk.). 2. Adler und Taube (Inhaltsangabe und Idee des Gedichtes) (dom.). 3. Przekład z języka polskiego na niemiecki (szk.). 4. Inhaltsangabe der Ballade vom vertriebenen und zurückkehrenden Grafen (dom.). 5. Übersetzung aus dem Polnischen ins Deutsche (szk.). 6. Elternhaus und Heimat der Jungfrau von Orleans (dom.). 7. Übersetzung aus dem Deutschen ins Polnische (szk.). 8. Die Beziehungen der Glocke zum menschlichen Leben (dom.). 9. Übersetzung aus dem Polnischen ins Deutsche (szk.). 10. Kann auch ein Schüler zu dem guten Rufe der Anstalt, die er besucht, etwas beitragen? (dom.)

c) w języku francuskim :

V a + b.

1. L' invention de l' Écriture. 2. Traduction. 3. Les beautés de la ville de Paris. 4. L' exploitation de la houille. 5. Un exercice de calcul pour l' orthographe de noms de nombre. 6. La télégraphie sans fils. 7. Traduction du polonais en français. 8. Conjugaison de quelques verbes irréguliers. 9. Paris en hiver (d' après le livre). 10. Le séjour à Pauillac (d' après une lecture d' école). 11. Le lion reconnaissant (d' après la lecture d' école). 12. Légende sur le Mont St. Michel (d' après la lecture d' école). 13. L' imprimerie. 14. Les ballons. 15. Prouver que la somme des angles dans in triangle vaut 180°.

KLASA VI a + b.

1. La Formation de la langue française. 2. La Chanson de Roland. 3. Qu' est ce que c' est que la renaissance? 4. Exercice de traduction. 5. Comment fut reinventé l' émail par Bernard Palissy. 6. Coup d' oeil sur le règne de Louis XIV. 7. L' Académie française. 8. Corneille comme poète dramatique. 9. Les idées de Racine sur la tragédie. 10. L' Avare de Molière. 11. Les règles de trois unités. 12. Pascal comme penseur. 13. J. J. Rousseau et son rôle réformateur. 14. Lettre de Voltaire à J. J. Rousseau à propos de son „Discours“. 15. Mes projets pour les vacances prochaines.

KLASA VII.

1. Le romantisme dans la litt. franç. 2. Victor Hugo. 3. La chute de Napoléon Bonaparte. 4. Organisation de la France à présent. 5. La politique française sous Napoléon III jusqu'à la bataille de Sadowa. 6. L' évolution du roman français de Victor Hugo à Emile Zola. 7. L' instruction publique en France. 8. Coup d' oeil sur la littérature française de la I moitié du XIX s. 9. L' instruction publique en France (suite et fin). 10. Les colonies françaises. 11. La littér. franc. au XIX s. (Les romantiques). 12. Paris au point de vue de son commerce. 13. Paris au point de vue de son industrie. 14. Paris au point de vue de son architecture.

V.

ZBIORY NAUKOWE.

1) BIBLIOTEKA.

a) Biblioteka dla nauczycieli.

W roku szk. 1913/14 nabyto następujące dzieła :

W. Abraham : *Powstanie organ. kościoła łac. na Rusi*, t. I ; S. Arzhenius : *Jak powstają światy* ; S. Askenazy : *Ks. Józef Poniatowski* ; F. Asmus : *Die moderne Pädagogik* ; A. Becker : *Methodik d. geogr. Unterrichtes* ; H. Bergson : *Ewolucja twórcza* ; P. Bourget : *Essais de psychologie* t. 2 ; *Chemik polski* (rocz. 1913) ; P. Chmielowski : *Obraz liter. polskiej* t. 3 ; B. Dembiński : *Zródła do dziejów II i III rozbioru Polski* t. I ; *Encykl. d. math. Wissenschaften* (3 zeszyt.) ; Fr. Ernst : *Allgem. u. spezielle Wirtschaftsgeographie* ; M. Ernst : *Planety i warunki życia na nich* ; Budowa świata ; R. Eucken : *Geistige Strömungen d. Gegenwart* ; K. Fischer : *Einleitung in die Gesch. d. neueren Philosophie* ;

A. Forel : *Das Siunesleben d. Insekten* ; W. Gostomski : *Historia literatury powszechnej* t. 2 ; L. Günther : *Geschichte der Mathematik* ; O. Hauser : *Weltgeschichte d. Litteratur* ; E. Hesse-Wartegg : *Amerika als neueste Weltmach d. Industrie* ; *Jahrbuch d. höheren Unterrichtswesens* 1913 ; *Jezyk polski* (rocznik 1913) ; (Petit de) Julleville : *Histoire du theatre en France* ; J. Kasprowicz : *Arcydziela europejskiej poezyi* t. 2 ; W. Killing u. Hovestadt : *Handbuch d. mathem. Unterrichtes* t. II ; E. Kraft : *Analytisches Diagnosticum* ; K. Krynicki : *Rys geografii Król. Polskiego* ; *Książka* (rocznik 1913) ; H. A. Lorentz : *Poglądy i teorye fizyki współczesnej* ; Wł. Łoziński : *Prawem i lewem* ; *Zycie polskie w dawnych wiekach* ; Marchlewski : *Chemia organiczna* ; E. Meyer : *Geschichte der Chemie* ; W. Meyer : *Das Weltgebäude* ; Wł. Namysłowski : *Poczta wolnego miasta Krakowa* ; *Milicya wolnego miasta Krakowa* (Bibl. Krak. Nr. 47, 48) ; *Nas Smer* (rocznik 1913) ; Onken : *Allgemeine Geschichte* t. 45 ; Ar. Oettinger : *Szkola fizyki* ; L. Pfaundler : *Die Physik d. täglichen Lebens* ; A. Philipson : *Europa* ; F. Piestrak : *Niem.-polski słownik górniczy* ; H. Poincare : *Nauka i metoda* ; A. Potocki : *Polska literatura współczesna* ; *Przegląd polski* (rocznik 1913) ; *Przewodnik bibliograficzny* (rocznik 1913) ; *Przewodnik naukowy i literacki* (rocznik 1913) ; F. Ratzel : *Völkerkunde* t. I i II ; W. Rein : *Encyclopädisches Handbuch d. Pädagogik* t. 10 ; (E. Leissig) : *Systematisches Inhaltsverzeichnis* ; *Rocznik krakowski* t. XV ; G. Rupp : *Die Untersuchungen von Nahrungsmitteln* ; M. Sauerlandt : *Griechische Bildwerke* ; Schaeffer : *1400 math. Abiturienten-Aufg.* ; G. Scheffers : *Lehrbuch d. Mathematik* ; T. Schlösing : *Zasady chemii organicznej* ; W. Sievers : *Südamerika u. deutsche Interessen* ; Ks. Sporzyński : *Fizyka do użytku szkolnego* ; *Sprawozdanie z IV. konferencji dyrektorów szk. śr. Galicyi* ; K. Stadtmüller : *Niem.-polski słownik techniczny* ; St. Starzyński : *Konstytucya 3 maja* t. I ; *Szematyzm dyecezyi krakowskiej* 1914 ; H. Thieme : *Fragen d. Elementargeometrie* t. I i II ; *Verordnungsblatt d. k. k. Min. f. k. u. k.* (1913) ; K. Voretzsch : *Einführung in d. altfr. Literatur* ; R. Weber : *Angewandte Elementar-Mathematik* t. I ; *Wiek XIX* ; *Sto lat myśli polskiej* t. 8 ; H. Wieleitner : *Geschichte d. Mathematik* t. II ; *Wszechświat* (rocznik 1913) ; *Zeitschrift f. Kunst u. Zeichenunterricht* (rocznik 1913).

b) Biblioteka dla uczniów.

W roku szk. 1913/14 nabyto:

S. Askenazy: Sto lat zarządu w Król. Pols. 1800—1900. *Dr. W. Czermak*: Z czasów Jana Kazimierza. *Dr. E. Habdank Danikowski*: Od Atlantyku poza góry skaliste. *W. Grabiński*: Dzieje Narodu polskiego, *Teresa Jadwiga*: Z obcych dziejów. *Dr. K. Kobzdaj*: Pamiętniki Jana Chryzostoma Paska. *W. Łoziński*: Prawem i lewem. *Stan. Schnür-Peplowski*: Życie za wolność. *Sewer*: Wybór pism (4 tomy). *W. Sieroszewski*: Zamorski dyabeł. *W. Smoleński*: Konfederacya Targowicka. *Sulkowski*: Tragedya przez Żeromskiego. *M. Zdzichowski*: Wizya Krasińskiego.

Inwentarz biblioteki nauczycieli i uczniów zawiera razem 1509 pozycji.

2. Gabinet geograficzno-historyczny.

W roku szk. 1913/14 zakupiono: *Romer*: Planigloby; *Gaebler*, *Europa phys.*, *Alpengebiet und Oesterreich-Ung. phys. Deutsches Reich.* pol. *Tschofen-Hofrichter*: *Wandtafeln für den Unterricht im Kartenlesen.* *Cicalek*: *Kolonial- und Weltverkehrskarte.* Plan miasta Krakowa.

Gabinet geogr.-hist. liczy 175 numerów inwentarza.

3. Gabinet historii naturalnej.

W bież. r. szk. nabyto: Wnętrznosci wiewiórki, gołębia, żmii zygzakowatej, żaby, raka, szczupaka. Narząd trawienia gołębia. Cztery muszle morskie. *Dr. Matzdorff*, *Tablice ekologiczne do zoologii*, 7 sztuk.

Gabinet historii naturalnej liczy 367 numerów inwentarza. (Pośród nich są liczne tablice okazów zwierząt i roślin).

4. Gabinet fizyki.

W roku szk. 1913/14 nabyto: Wielokrażek różnicowy, wahadło Foucaulta, wahadło rewersyjne, przyrząd Hartla, spektroskop kieszonkowy, termometr metalowy, przyrząd Mühlbeina, przyrząd indukcyjny saneczkowy, sprężyna Rogeta,

model maszyny parowej i kilka innych drobniejszych przyrządów.

Gabinet fizyki liczy 268 numerów inwentarza.

5. Gabinet chemii.

W roku szk. 1913/14 nabyto: Kompletny mikroskop. Bomba napelniona tlenem i druga napelniona wodorem, wraz z kurkami redukecyjnymi.

Gabinet chemii liczy 215 numerów inwentarza. (Pośród nich są przyrządy, naczynia, minerały, modele i przetwory chemiczne).

6. Gabinet rysunków geometrycznych.

W roku szk. 1913/14 nabyto: Dwa cyrkle drewniane do tablicy; dwie linie drewniane do tablicy; cztery trójkąty drewniane do tablicy.

Gabinet rysunków geometr. liczy 86 numerów inwentarza.

7. Gabinet rysunków odręcznych.

W bież. roku szk. nabyto: szereg modeli szklanych, porcelanowych, glinianych; draperye z materji wzorzystych francuskich; 36 barwnych reprodukeji obrazów sztuki polskiej i fotografii sztuki włoskiej. 20 sztuk motyli, owadów i szereg przedmiotów płaskiej. Szafkę z chemikaliami do wyrabiania farb (dar fabr. Karmańskiego).

Gabinet rysunków odręcznych liczy 183 num. inwentarza.

8. Zbiory do nauki śpiewu.

Do nauki śpiewu posiada zakład fisharmonię, oraz różne śpiewniki w 35 numer. inwentarza.

VI.

Ważniejsze rozporządzenia Władz szkolnych

(w roku szk. 1913/14).

1. Reskryptem z d. 22/3 1914 L. 4405/IV poleca c. k. Rada szkolna krajowa przestrzeganie wieku ustawowego przy przyjmowaniu uczniów. (Bliżej o tem podane jest w rozdziale XVIII).

2. Reskryptem z d. 27/8 1913 L. 10533/IV podaje c. k. Rada szk. kraj. do wiadomości rozporządzenie Pana Min. W. i O., że, przejściu do wojskowego zakładu naukowego lub wychowawczego, klasyfikacya ucznia nie może być względniejszą.

3. Okólnikiem z d. 1/12 1913 L. 21566/IV i z d. 31/3 1914 L. 21567/IV 1913 poleca c. k. Rsk. postępować z jak największą surowością, ewentualnie nawet usuwać z zakładu tych uczniów, którzy uczęszczają do miejsc publ. jak restauracyi, cukierń i kawiarni, którzy bezcelowo włóczą się po ulicach i placach publicznych, zwłaszcza w dobie wieczornej i t. d., którzy w wybrykach swoich okazują zuchwalstwo, dzikość i brak wychowania, czem przynoszą szkodę ogółowi młodzieży, gdyż szersza publiczność uogólnia tę wadę na cały ogół młodzieży szkół średnich.

4. Okólnikiem z d. 19 stycznia 1914 L. 498/IV zawiadamia c. k. Rada szk. krajowa, że c. k. Inspektorat ruchu kolei państw. w Krakowie wydał zarządzenie, obostrzające przepis regulaminu ruchu w zastosowaniu do młodzieży szkolnej, według którego w poczekalniach kolejowych, przebywać można tylko osobom podróżującym, względnie ich towarzyszym, zaopatrzoným w odpowiednie legitymacye kolejowe, a to tylko na jedną godzinę przed odejściem pociągu.

5. Okólnikiem z d. 12/12 1913 L. 21572/IV oznajmia c. k. Rada szkolna krajowa o przepisach, zawartych w reskrypcie c. k. Min. Wyzn. i Ośw. z d. 29/10 1913 L. 37004, odnoszących się do opłat stemplowych podań, wnoszonych przez strony do Dyrekcji szkolnej.

6. C. k. Rada szkolna krajowa d. 25/3 1914 L. 4860/IV wydaje okólnik w sprawie zapobiegania brakowi staranności uczniów w piśmie, oraz niedbałości uczniów w odpowiadaniu.

VII.

Fizyczny rozwój młodzieży.

Gimnastyka jest w zakładzie przedmiotem obowiązkowym. Każda klasa pobiera naukę w dwóch godzinach tygodniowo. W miesiącach letnich (maj, czerwiec i wrzesień), oraz w pięknych

dniach zimowych zamiast ćwiczeń w sali gimnastycznej odbywają się ćwiczenia i zabawy ruchowe na wolnem powietrzu na bloniach, lub jakiejś innej miejscowości w pobliżu miasta. Nadto w tychże miesiącach trzy razy w tygodniu uczęszcza młodzież w liczbie 103 na gry i zabawy do parku dra Jordana.

Kilkunastu uczniów (15-tu) naszego zakładu należy do Związku skautowego, którego kierownikiem jest p. Zygmunt Wyrobek, profesor gimnastyki w Seminarjum nauczycielskiem męskim, a delegatem naszego grona profesor gimnastyki dr. Feliks Laberschek.

Nadto uczniowie poszczególnych klas w towarzystwie nauczycieli (pp. Kołomłockiego, Tondery, Grosa, Kordyla i Odrzywolskiego) odbywali wycieczki w okolicy miasta, jużto dla przyjemności, jużto w celach naukowych.

Przerwy między godzinami szkolnemi przepędzają uczniowie na dziedzińcu.

VIII.

Warsztaty szkolne i praca fizyczna.

Do warsztatów szkolnych dla uczniów szkół średnich, założonych przez ś. p. dra Henryka Jordana w r. 1905, uczęszcza 14 uczniów naszego zakładu. W warsztatach tych, których kierownikiem jest nauczyciel szkoły wydziałowej p. Teofil Orszulski, uczą się uczniowie stolarstwa i tokarstwa, modelowania, koszykarstwa i introligatorstwa. Każdym z tych oddziałów kieruje inny nauczyciel.

W zakładzie tutejszym w podwórzu szkolnym jest mały ogródek botaniczny, który przy pomocy uczniów urządził profesor historyi naturalnej dr. Tondera. Na tabliczkach oznaczone są napisami rozmaite gatunki drzew leśnych i roślin krajowych.

IX.

Orkiestra szkolna.

Orkiestry szkolnej zakład nasz nie posiada.

Kilku jednak uczniów (10) pod kierunkiem nauczyciela śpiewu Tomasza Flaszy zbiera się raz lub dwa razy na tydzień w budynku szkolnym i odbywa ćwiczenia w grze smyczkowej. Uczniowie ci kilkakrotnie podczas nabożeństw szkolnych grali na skrzypcach nadzwyczaj poprawnie.

X.

**Nadobowiązkowa praca umysłowa i zajęcia
w czytelniach i kółkach naukowych.**

W okresie letnim drugiego półrocza wsparto naukę niektórych przedmiotów szeregiem wycieczek naukowych.

Odbyły się one bądź to w godzinach rannych w czasie samej nauki danego przedmiotu, jak 2-godzinne rysunki odręczne, bądź też w godzinach popołudniowych od 3 do 6 lub 7 dla przedmiotów, jak rys. odr., hist. naturalna, geografia i t. p.

Profesorowie rysunków odręcznych pp. Kołomłocki i Gros odbyli z każdą klasą szereg rysunków na wolnem powietrzu w najbliższej okolicy Krakowa, tudzież zwiedzali wystawę Tow. Przyj. sztuk pięknych, Muzeum Narodowe, dalej różne cenne zabytki miasta, w szczególności Katedrę i Zamek na Wawelu, Uniw. Jagiel. i teatr Słowackiego, tudzież kościoły N. P. Maryi, św. Katarzyny, św. Krzyża, św. Barbary, Bożego Ciała, XX. Dominikanów, Franciszkanów i Paulinów, chcąc praktycznie uzupełnić naukę perspektywy i rysunek krajobrazu, zapoznać uczniów z dziełami architektury, rzeźby i malarstwa z różnych epok, obudzić poczucie piękna i poszanowanie przepięknych i wspaniałych pomników kultury dawnej stolicy Polski.

Profesor historii naturalnej dr. Tondera odbył z klasą II wycieczki botaniczne na Sikornik i do lasu bielańskiego, a z klasą VII wycieczki geologiczne do Miękini, Zalas, Czerny i Dębnik i w ciągu roku uczył uczniów w sporządzaniu preparatów do demonstracji pod mikroskopem.

Prof. Kordyl z uczniami klasy IVa odbył kilka wycieczek geologicznych i geograficznych do Tyńca i Michałowic a prof. dr. Odrzywolski kilka wycieczek botanicznych.

Prof. Bogucki zwiedził w drugim półroczu z uczniami klasy 6a i 6b stację aeronautyczną wojskową w Krakowie. Dzięki nadzwyczajnej życzliwości ze strony władz wojskowych, zapoznali się tam uczniowie dokładnie z budową aeroplanów.

Prof. dr. Kozak kierował laboratorium chem. dla uczniów klas V—VII. Ćwiczeń tych były dwa kursa: Pierwszy kurs dla początkujących (dla uczniów klasy V), drugi dla tych, co już uzyskali pewną wprawę w ćwiczeniach praktycznych (dla uczniów klas VI i VII). Każdy kurs podzielony był na dwa oddziały i odbywał się w 2 godzinach tygodniowo. Wszystkich uczniów, którzy brali udział w pracowni chemicznej było w r. b. szk. 41.

Na kursie I uczniowie zaznajamiali się z użyciem najważniejszych przyborów chemicznych i przeprowadzali prawidłowo najpospolitsze czynności, jak sączenie, strącanie, rozpuszczanie i t. d., wykrywali jakościowo najważniejsze pierwiastki w związkach nieorganicznych, na drodze mokrej i suchej, oraz wykonywali ćwiczenia z zakresu materiału, przerabianego podczas godzin nauki obowiązkowej. Na kursie II był dalszy ciąg doświadczeń kursu pierwszego z rozszerzeniem na materiał z zakresu związków organicznych i ich typowych przedstawicieli, więc najprostsze zadania z chemii ilościowej, najłatwiejsze zadania z analizy i rozbiór ilościowy wody studziennej.

XI.

Zestawienie dochodów i rozchodów szkolnej Pomocy koleżeńskiej.

DOCHÓD.

Pozostałość z roku 1912/13 wynosi	K	42 h.	—
W ciągu roku 1913/14 ofiarowali :			
W. Pani Pomianowska	„	80 „	—
W. Pan Grabowicz	„	50 „	—
W. Pan Gużkowski	„	13 „	—
W. Pan Zakrzewski	„	46 „	—
W. Pan Barber	„	10 „	—
W. Państwo Blinstrubowie z Radomia (40 rubli w maju 1914) na powiększenie fundacyi ś. p. Wiktora Blinstruba, która z końcem roku szk. 1912/13 wynosiła 1527 K	16 h.	„	101 „ —
Grono nauczycielskie tutejszego zakładu	„	25 „	—
Datki przy wpisach i w ciągu roku szkolnego	„	181 „	32
W. Prof. Kołowłocki	„	20 „	—
Razem	K	568 h.	32

ROZCHÓD.

Na ubrania, książki, zapomogi, lekarstwa, oraz utrzymanie jednego ucznia	K	378 h.	32
Na książeczkę Kasy Oszczędności w Krakowie Nr. 247.364, celem powiększenia funduszu śp. Wiktora Blinstruba, wynoszącego 1527 K.			
16 h., złożono	„	170 „	—
Razem	K	548 h.	32
Pozostaje przeto na rok 1914/15	K	20.	
Fundusz ś. p. Wiktora Blinstruba (razem z procentami do 31/12 1913) wynosi 1757 K		28 h.	

Biblioteka pomocy koleżeńskiej.

Biblioteka pomocy koleżeńskiej liczy 498 książek szkolnych. Z biblioteki korzystało 57 uczniów.

XII.

Tabele statystyczne Zakładu.

(Liczba dodana u góry oznacza prywatystów).

I. Liczba uczniów.	K L A S A												Razem
	I.	II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.	
		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b		
Z końcem roku szkoln. 1912/13 było	41	26 ²	24	23 ¹	22 ²	21 ²	16 ²	26 ²	18 ³	19 ³	18 ⁵	27 ²	281 ²⁴
Na początku roku szkol. 1913/14 przyjęto . . .	44	32	26	27	21	32	26	22	22	26	24	39	341
W ciągu roku wstąpiło .	2	2	—	1	2	1	1	1	—	2	1	—	13
Ogółem w roku 1913/14 przyjęto	46	34	26	28	23	33	27	23	22	28	25	39	354
Mianowicie:													
1) Na podstawie egz. wst.	44	6	3	3	3	2	—	2	3	1	2	69	
2) Zprom. z tut. zakładu:	—	17	19	21	15	21	19	13	12	19	17	28	201
3) „ z innej szkoły realnej	—	2	1	2	1	5	2	1	1	—	—	1	16
4) Repetentów tut. zakł.:	2	5	3	2	2	4	6	7	6	5	5	6	53
5) „ z innej szk. realnej	—	4	—	—	2	1	—	2	1	1	2	2	15
Razem . .	46	34	26	28	23	33	27	23	22	28	25	39	354
W ciągu roku wystąpiło	3	3	7	1	2	—	2	4	3	2	2	4	32
Liczba uczniów z końcem roku szk. 1913/14 . .	43	27 ⁴	18 ¹	24 ³	19 ³	32 ¹	24 ¹	17 ²	14 ⁵	20 ⁶	19 ⁴	32 ³	289 ³²
2. Miejsce urodzenia.													
Kraków miasto	22	11	11	16 ²	9 ¹	16	10 ¹	6 ¹	4 ¹	8 ¹	9 ¹	11 ¹	132 ⁹
W. Ks. Krakowskie (bez Krakowa)	2	1	—	—	—	—	—	3	2 ¹	1	—	1	11 ¹
Galicja	14	11 ²	7 ¹	7	8 ¹	15 ¹	7	6 ¹	4 ³	5 ³	6	10 ²	100 ¹⁴
Bukowina	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Czechy	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	4
Morawy	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	0 ¹	—	3 ¹
Austria dolna	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3
Austria górna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bośnia	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
W. Ks. Poznańskie . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2
Niemcy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Królestwo Polskie . .	2	0 ²	—	1 ¹	—	—	4	1	4	5 ²	2 ³	6	25 ⁷
Rosja	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	3	7
Razem . .	43	27 ⁴	18 ¹	24 ³	19 ³	32 ¹	24 ¹	17 ²	14 ⁵	20 ⁶	19 ⁴	32 ³	289 ³²

	K L A S A												Razem
	I.	II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.	
		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b		
3. Narodowość.													
Polaków	41	26 ⁴	18 ¹	24 ³	18 ²	32 ¹	22 ¹	17 ²	19 ⁵	20 ⁶	32 ⁴	32 ³	283 ²³
Rusinów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Czechów	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	3
Niemców	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3
Razem	43	27 ⁴	18 ¹	24 ³	19 ²	32 ¹	24 ¹	17 ²	14 ⁵	20 ⁶	32 ⁴	32 ³	289 ³²
4. Wyznanie.													
Religii rzymsko-katol. . .	38	16 ⁴	16 ¹	18 ³	18 ²	25 ¹	23	12 ²	14 ⁵	20 ⁶	13 ⁴	29 ³	242 ³¹
„ grecko-katol.	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	3
„ ewangelickiej	—	—	1	—	1	2	—	—	—	—	1	—	5
„ mojżeszowej	5	11	—	6	—	5	—	5	—	—	4	3 ¹	39 ¹
Razem	43	27 ⁴	18 ¹	24 ³	19 ²	32 ¹	24 ¹	17 ²	14 ⁵	20 ⁶	19 ⁴	32 ³	289 ³²
5. Wiek uczniów.													
Lat 11 miało	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
„ 12 „	21	5 ³	5 ¹	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31 ³
„ 13 „	9	10 ¹	7	6 ¹	3	—	—	—	—	—	—	—	35 ²
„ 14 „	7	9	2	7 ¹	5	4	1	—	—	—	—	—	35 ¹
„ 15 „	—	2 ¹	3	7 ¹	4 ¹	6	7	3	2 ¹	—	—	—	34 ⁴
„ 16 „	—	1	1	3	4	8	6	5	3 ²	2 ¹	2	—	36 ³
„ 17 „	—	—	—	1	13	10 ¹	5 ¹	4	4	5 ¹	2	2	36 ⁴
„ 18 „	—	—	—	—	—	3	3	3 ²	1 ²	6 ²	10	7	33 ⁶
„ 19 „	—	—	—	—	—	—	2	1	2	6 ¹	3 ¹	9	23 ²
„ 20 „	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1 ¹	1	7 ¹	12 ⁵
„ 21 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3 ²	4 ²
„ 22 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
„ 23 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Razem	43	27 ⁴	18 ¹	24 ³	19 ²	32 ¹	24 ¹	17 ²	14 ⁵	20 ⁶	19 ⁴	32 ³	289 ³²
6. Mieszkanie uczniów.													
Mieszkali u rodziców:													
a) w Krakowie	34	20 ²	13	19 ²	9 ¹	24 ¹	16	13 ¹	12 ⁴	14 ³	16 ⁴	20 ³	210 ²²
b) poza Krakowem	4	4 ²	4	2 ¹	4 ¹	2 ¹	2	1 ¹	0 ¹	1 ³	—	3	27 ¹⁰
Mieszkali:													
a) na stancjach	3	2	1	2	5	2	2	3	1	3	3	6 ³	33
b) w bursach i internat. .	2	1	—	1	1	4	4	—	1	2	—	3	19
Razem	43	27 ⁴	18 ¹	24 ³	19 ²	32 ¹	24 ¹	17 ²	14 ⁵	20 ⁶	19 ⁴	32 ³	289 ³²
Zatem													
Liczba uczniów, których rodzice (opiekunowie) mieszkają:													
a) w Krakowie	34	20 ²	13	19 ²	9 ¹	24	16 ¹	13 ¹	12 ⁴	14 ³	16 ⁴	20 ³	210 ²²
b) w innych miejscowościach	9	7 ²	5	5 ¹	10 ¹	8 ¹	8	4 ¹	2 ¹	6 ³	16 ³	12	99 ¹⁰
Razem	43	27 ⁴	18 ¹	24 ³	19 ²	32 ¹	24 ¹	18 ⁷	14 ⁵	20 ⁶	19 ⁴	32 ³	289 ³²

Z pomiędzy zamieszkujących rodzice (opiekunowie)	K L A S A												Razem
	I.	II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.	
		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b		
a) w Galicyi w powiatach													
Biała	1	0 ¹	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 ¹
Bochnia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Chrzanów	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3
Cieszanów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Drohobycz	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Kraków powiat	3	3	—	2	4	—	2	1	—	—	—	—	15
Krosno	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	2	4
Lwów	—	—	—	—	0 ¹	1	1	—	—	—	—	—	2 ¹
Myślenice	1	—	—	1	—	—	—	0 ¹	—	—	—	—	2 ¹
Nowy Sącz	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	4
Nowy Targ	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	1	4
Oświęcim	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Podgórze	1	2	1	—	1	1	—	1	—	1 ¹	—	—	8 ¹
Rohatyn	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Wadowice	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Wieliczka	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	3
Żywiec	—	—	—	—	—	0 ¹	1	—	—	—	—	—	1 ¹
b) poza granicą Galicyi:													
Austria dolna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Królestwo Polskie	—	0 ¹	—	1 ¹	—	2	1	1	2 ¹	4 ²	1	7	19 ⁵
Rosya	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2
Wielkie Ks. Poznańskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Węgry	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Razem	9	7 ²	5	5 ¹	10 ¹	8 ¹	8	4 ¹	2 ¹	6 ³	3	12	79 ¹⁰
7. Liczba uczniów według stanu rodziców.													
Synowie:													
właścicieli i dzierż. dóbr	1	1 ¹	—	0 ¹	1	—	1	—	—	4 ¹	1	3	12 ³
właścicieli realności	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	1	2	6
właścicieli realności	—	—	—	1	—	2	1	1	—	—	0 ¹	1 ¹	6 ²
kapitaistów	1	0 ¹	—	1	—	—	—	—	0 ¹	1 ¹	—	0 ¹	3 ⁴
rzemieślników	2	2	1	—	—	—	1	—	2 ¹	3 ¹	1	1	13 ²
przemysłowców	1	1	0 ¹	1	0 ¹	5	—	—	—	—	1 ¹	5	14 ³
kupców	2	5	—	3	—	2	1	1	—	—	2	—	16
urzędników państw. i aut.	3	3 ¹	1	4	2	1 ¹	3	2	4	2	1	4	30 ²
urzędników kolejowych	—	2	3	—	2	—	1	0 ¹	1	1	1	1	12 ¹
ślug państw. i autonom.	6	1 ¹	—	2	3	2	1	—	—	—	—	3	18 ¹
ślug kolejowych	3	—	4	1	5	2	3	4	—	2	2	2	28
przyw. urzęd. i oficyalist.	7	4	3	3 ¹	—	4	2	4 ¹	1	—	1	4	31 ¹
techników	—	—	—	2	1 ¹	2	1 ¹	1	1 ¹	2	1	3	14 ³
nauczycieli	3	1	—	1	1	3	1	1	1 ¹	1 ¹	2	—	15 ²
lekarzy	—	1	—	1	—	2	—	—	—	0 ¹	1	—	5 ¹
notaryuszów i adwokatów	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3
oficerów i urzęd. wojsk.	—	1	—	—	—	—	—	2	1	—	0 ¹	—	4 ¹
zarobników dziennych	7	3	4	3 ¹	5	4	6	2	1 ¹	1 ¹	—	2	38 ³
wdów	6	—	1	1	—	1	2	1	1	1	1 ¹	1	16 ¹
sieroty po obojgu rodzic.	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	3 ¹	—	5 ¹
Razem	43	27 ⁴	18 ⁴	24 ³	19 ³	32 ¹	24 ¹	17 ²	14 ⁵	20 ⁶	19 ⁴	32 ³	289 ³²

8. Uczęszczanie na naukę przedmiotów nadobowiązkowych:	K L A S A												Razem
	I.	II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.	
		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b		
Język angielski	—	—	—	—	—	3	4	3	4	—	—	—	14
Śpiew	16	7	6	4	4	4	1	2	2	3	8	2	59
Stenografia	—	—	—	—	—	12	7	4	4	1	—	—	28
Ćwiczenia w laboratorium chemicznem	—	—	—	—	—	—	—	8	4	3	3	3	21
9. Wynik klasyfikacji za rok szk. 1912/13.													
Do egzaminu poprawcz. przeznaczono	9	5	3	4	4	3	5	3	5 ¹	7 ²	3	3 ²	54 ⁵
Egzamin popraw. złożyło	7	5	3	4	4	3	5	3	5 ¹	7 ²	3	3 ²	52 ⁵
Egzam. popr. nie złożyło	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Zatem ostateczny wynik klasyfik. za rok 1912/13 jest:													
Chlubnie uzdolnionych	3	2 ¹	1	6	1	2	1	3	1	—	1	1	22 ¹
Uzdolnionych	34	18 ¹	14	15	17 ²	14 ⁴	12 ¹	16	13 ³	14 ²	13	21 ²	201 ¹²
Nieuzdolnionych	4	6	9	2 ¹	4	5 ¹	3 ¹	7 ²	4	5 ¹	4 ⁴	5	58 ¹⁰
Nie klasyfikowano	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0 ¹	—	0 ¹
Razem	41	26 ²	24	23 ¹	22 ²	21 ²	16 ³	26 ²	18 ³	19 ³	18 ⁵	27 ²	281 ³⁴
10. Klasyfikacja za rok szkolny 1913/14.													
Chlubnie uzdolnionych	3	2	1	1	3	4	1	1	1	2	1	3	23
Uzdolnionych	27	13	8	13 ¹	7	19 ¹	12	8	7	9 ¹	9	15 ¹	147 ⁴
Do egzaminu poprawcz. przeznaczono	10	11 ¹	3	7	5 ¹	7	5	5	2	5 ¹	3	9	72 ³
Nieuzdolnionych	3	1	9	3	4	2	6 ¹	3	4	4	4 ¹	4	44 ²
Do egz. uzup. przeznaczono	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Nie klasyfikowano	—	0 ³	0 ¹	0 ²	0 ¹	—	—	0 ²	0 ⁵	0 ⁴	1 ³	0 ²	1 ³
Razem	43	27 ⁴	18 ¹	24 ³	19 ²	32 ¹	24 ¹	17 ²	14 ⁵	20 ⁶	19 ⁴	32 ³	289 ³²

11. Opłata szkolna (uczniów publ. i pryw.).

Z całej liczby uczniów zkońcem II półrocza:

Opłatę szkolną płaciło 116¹⁰ uczniów

Od opłaty szkolnej było uwolnionych 173 „

b) od połowy — „

Opłata szkolna wynosiła:

w I półroczu 5320 K

w II „ 5760 „

Razem 11080 K

Dochód na środki naukowe.

a) Taksy wstępne po 4 K 20 h wynosiły 420 K

b) Datki naukowe po 2 K wynosiły 708 „

c) Taksy za duplikaty świadectw wynosiły 18 „

Razem 1146 „

13. Stypendyści.

Liczba stypendystów w I półroczu 5 — w II półroczu 5.

Ogólna kwota pobrana w I półroczu 1315 K — II półroczu 1315 K.

XIII.

Kronika Zakładu.

Rok szkolny 1913/14 rozpoczął się dnia 3 września 1913 r. uroczystem nabożeństwem w kościele św. Marka.

Wpisy do klasy pierwszej odbyły się dnia 27 czerwca, do wszystkich klas (I—VII) w dwóch ostatnich dniach sierpnia 1913 roku.

Egzamin wstępny do klasy I odbył się dnia 28 czerwca i 1 września 1913 roku.

Na początku roku 1913-14 zapisało się 341 uczniów. Klasy II, III, IV, V i VI podzielono na 2 oddziały; zakład liczył 7 klas głównych i 5 równorzędnych.

Dnia 9 września i 19 listopada 1913 r. odprawiono żałobne nabożeństwo za spokój duszy ś. p. cesarzowej Elżbiety.

Dnia 4 października 1913 r. obchodził nasz zakład uroczystość Imienin Najjaśniejszego Pana.

Dnia 19 października 1913 r. z powodu uroczystości, poświęconej pamięci ks. Józefa Poniatowskiego, a dnia 8 grudnia 1913 r. z powodu jubileuszu edyktu Medyolańskiego, młodzież naszego zakładu była na nabożeństwie szkolnem w kościele św. Marka, gdzie do niej w obu tych dniach wypowiedział podniosłe i do okoliczności zastosowane kazanie ks. prof. dr. Julian Gołab.

Z powodu setnej rocznicy trziedniowej bitwy pod Lipskiem w dniach od 16 do 18 października 1913 r. profesorowie tutejszego zakładu w czasie nauki historii powszechnej, zwłaszcza w klasach wyższych, podali uczniom doniosłość tej bitwy.

W dniach od 15 do 19 września 1913 r. odbył się piśmienny, a dnia 22 września 1913 r. ustny egzamin dojrzałości. (Termin jesienny). Egzamin dojrzałości w terminie lutowym w roku 1914 nie było.

W dniach od 26 do 29 maja 1914 r. odbył się piśmienny, a w dniach od 15 do 22 czerwca 1914 r. ustny egzamin dojrza-

łości. (Termin letni). Sprawozdanie o egzaminie dojrzałości umieszczone jest w rozdziale XIV.

Dnia 12 listopada 1913 r. odwiedził nasz zakład JWP. Wiceprezydent c. k. Rady szk. krajowej dr. Ignacy Dembowski i był na lekcji religii w kl. VII, oraz na lekcji języka niemieckiego w kl. V a i jęz. francuskiego w kl. VI a + b. Na lekcji religii w kl. VII było jeszcze obecnych około 20 księży katechetów z powodu kursu katechetycznego z całego kraju, które w tym czasie przez kilka dni w Krakowie odbywał się.

Dnia 21 grudnia 1913 r. odbyło się w sali posiedzeń c. k. Rady szk. kraj. we Lwowie uroczyste pożegnanie ustępującego ze służby publicznej J. Wielm. Pana Radcy Dworu Jana Nep. Frankego, c. k. krajowego Inspektora szkół, który przez długi szereg lat z całym poświęceniem pracując, niepospolite położył zasługi dla szkolnictwa, a zwłaszcza dla szkół realnych. Na uroczystość tę z tutejszego zakładu udali się dyrektor Jan Bidziński i prof. Karol Pepkowski.

Dnia 23 lutego 1914 r. był w naszym zakładzie JW. Pan Radea Michał Rembacz, pełniący obowiązki c. k. krajowego Inspektora, dla zapoznania się z tutejszym gronem, a dnia 28 lutego był na lekcjach historii powszechnej w kl. VII i fizyki w kl. IV b.

Dnia 4 kwietnia 1914 r. odbył się w tutejszym zakładzie obchód trzydziestoletniej pracy nauczycielskiej dyrektora tegoż zakładu Jana Bidzińskiego.

Dnia 6 kwietnia 1914 r. przysłuchiwał się nauce religii w kl. IV a, VI b i VII, a dnia 20 kwietnia w kl. II a i III a komisarz książęco-biskupi, przewielebny ks. kanonik dr. Adam Podwin.

W czasie od 18 do 21 marca 1914 r. odbyli uczniowie rekolekcyje wielkopostne i przystąpili do św. Sakramentów Pokuty i Ołtarza. Egzorty do młodzieży miał X. Kazimierz Konopka T. J. W ciągu roku szk. 1913-14 przystąpili uczniowie trzy razy do spowiedzi i Komunii św.

Dnia 18 maja 1914 r. odbyło się żałobne nabożeństwo w kościele św. Anny za duszę ś. p. dra Henryka Jordana, na której było obecnych po kilku uczni z każdej klasy ze wszyst-

kich tutejszych szkół średnich, oraz po kilku profesorów z każdego zakładu.

Dnia 21 czerwca 1914 r. odbyła się uroczystość odsłonięcia pomnika ś. p. dra Henryka Jordana w parku Jego Imienia. W uroczystości tej wzięli udział uczniowie i grono nauczycielskie wszystkich szkół krakowskich.

Dnia 13 czerwca 1914 r. w kościele św. Marka odprawiona została Msza św. za duszę ś. p. Wiktora Blinstruba, ucznia zakładu, zmarłego dnia 13 czerwca 1906 r.

Dnia 27 czerwca 1914 r. odbyło się żałobne nabożeństwo za duszę ś. p. cesarza Ferdynanda.

Rok szkolny 1913/14 zakończono dnia 28 czerwca 1914 r. uroczystym nabożeństwem w kościele św. Marka i rozdanie świadectw.

W b. r. szk. zakład tutejszy poniósł bolesną stratę, albowiem we wrześniu umarli dwaj uczniowie, którzy w r. szk. 1912/13 byli uczniami naszego zakładu. Mianowicie dnia 10 września 1913 r. umarł Rożeczki Wacław z klasy VII, który w czerwcu tegoż roku złożył w tut. zakładzie egzamin dojrzałości, a dnia 14 września 1913 r. Dawid Ignacy z klasy II a. W oddaniu ostatniej przysługi w dniach 12 i 16 września, jak również w Nabożeństwach żałobnych, odprawionych za spokój Ich dusz w dniach 13 i 17 września 1913 r. przez ks. katechetę Zakładu w kościele św. Marka, wzięła udział młodzież szkolna i grono nauczycielskie.

Cześć Ich pamięci!

XIV.

Wynik egzaminu dojrzałości.

1) W terminie jesiennym 1913.

a) Egzamin piśmienny.

Do piśmiennego egzaminu dojrzałości przystąpił 1 eksternista.

Egzamin odbył się w czasie od 16—19 września 1913.

Tematy były następujące :

Z języka polskiego.

Podano abiturjentowi {następujące trzy tematy do wyboru :

- 1) Miłość ojczyzny w dziełach Mickiewicza.
- 2) Stan wewnętrzny Polski w czasie rozbiorów.
- 3) Rozwinać myśl zawatrą w znanem zdaniu Brodzińskiego : „Czyń każdy w swoim kółku, co każe duch Boży, a całość sama się złoży”.

Wybrał temat 1.

Z języka niemieckiego :

Przekład z jęz. polskiego na niemiecki. Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych I. 3 wyd. str. 129 w. 9—30. od słów „we wszystkich” aż do słów „do Italii”.

Z języka francuskiego :

Przekład na jęz. polski z podręcznika francuskiego Wękowski i Szarota, La France II str. 126. ustęp 48 „La paix universelle” p. Fr. Passy.

Z geometryi wykresłej :

- 1) Dane są trzy proste wchrowate wyznaczyć czwartą któraby dwie przecinała a do trzeciej była równoległa.

- 2) Dany jest stożek pochyły i prosta; wyznaczyć cień prostej na stożek przy oświetleniu równoległym.
- 3) Dana kula i płaszczyzna; wyznaczyć płaszczyzny styczne do kuli a równoległe do danej płaszczyzny.

b) Egzamin ustny.

Egzamin ustny odbył się pod przewodnictwem dyrektora zakładu radcy Rządu Jana Bidzińskiego d. 22 września 1913.

Do egzaminu przystąpiło 3 uczniów publ., 2 prywatystów i 1 eksternista.

L.p.	Imię i nazwisko abiturienta	Data urodzenia
Uczniowie publiczni.		
2	Halaburda Rudolf Floryan	11/12 1892, Babice (W. ks. Krak.)
2	Krysl Alojzy Franciszek	9/6 1892, Prądnik czerwony (W. ks. Krak.)
3	Szumiński Zdzisław Maryan	26/3 1893, Krowodrza (W. ks. Krak.)
Uczniowie prywatni.		
4	Lepiarz Ludwik	6/8 1891, Sierczy (Gal.)
5	Zacharias Stefan Jan	12/8 1891, Grzegórzki (W. ks. Krak.)
Eksternista		
6	Zathey Antoni	20/5 1890, Kamionka Strumiłowa (Gal.)

2) W terminie letnim 1914 r.

Do piśmiennej egzaminu dojrzałości przystąpiło ogółem 51 abiturientów (31 publ. 2 prywat. 3 eksternistki 15 eksternistów).

Egzamin odbył się w czasie 26—29 maja włącznie w 3 oddziałach.

Tematy były następujące :

Z języka polskiego :

Podano abiturientom następujące trzy tematy do wyboru :

Oddział I.

- 1) Świat fantastyczny w polskiej poezji romantycznej.
- 2) Rok 1831 w historii a poezji.
- 3) Znaczenie r. 1812 w dziejach Europy i w dziejach naszych (obrało temat 1szy 7, temat 2 — 5, temat 3ci — 5 abitur).

Oddział II.

- 1) Idea ofiary w poezji polskiej.
- 2) Europa wobec sprawy polskiej.
- 3) Wykazać, że wielkie wypadki wogóle są zawsze następstwem głębokich i długotrwałych przyczyn. (obrało temat 1-szy 2, temat 2-i 8, temat 3-i 5 abitur.)

Oddział III.

- 1) Przez złość terażniejszość i przyszłość Polski w poezji naszych wieszczów.
- 2) Wielcy ludzie potrzebują korzystnych warunków, aby uzyskać dla swego geniuszu odpowiednie pole działania.
- 3) Idea budowa w historii a poezji polskiej XIX w. (obrało temat 1szy 10, 2 — 3, 3 — 5 abitur).

Z języka niemieckiego :

Tłómaczenie z języka polskiego na niemiecki.

Oddział I.

Gebert i Gebertowa, opowiadania z dziejów nonarchii, str. 82 „Eugeniusz książę Sabaudzki” do słów „bohaterskiego worka”.

Oddział II.

Gebert i Gebertowa, opowiadania z dziejów monarchii, str. 91 od słów „Maryę Teresę” do słów „poza granicami monarchii.”

Oddział III.

Zakrzewski t. I. str. 238 „Początki chrześcijaństwa” do słów „uwagą powszechną”.

Z języka francuskiego :

Oddział I.

Przełożyć na język polski część ustępu: Węckowski Szarota La France II p. ustęp 45 str. 121 *Developpement de l'empire colonial du XIX siècle*, od początku do słów „par le lac Tehad str. 122. 6.

Oddział II.

Węckowski-Szarota, La France II. ustęp 3 str. 5 „*Proclamation a l'armee d'Italie*”, od początku do słów *der rivières a passer*. str. 6. linia 23.

Oddział III.

Węckowski-Szarota, La France II, ustęp 48 str. 126 „*La paix universelle*” (cały ustęp).

Z geometrii wykresnej :

Oddział I.

- 1) Dany jest stożek pochyły spoczywający na płaszczyźnie równoległej do płaszczyzny pionowej rzutów i punkt na nim, a nadto dana jest prosta. Wyznaczyć taką prostą, która w danym punkcie styka się ze stożkiem a daną prostą przecina.
- 2) Wyznaczyć cień paraboloidy obrotowej, spoczywającej na płaszczyźnie pionowej rzutów przy oświetleniu równoległym.
- 3) Wyznaczyć w rzutach środkowych najkrótszą odległość dwu prostych wchrowatych.

Oddział II.

- 1) Dana kula i obok niej leżąca prosta ; wyznaczyć płaszczyzny styczne do kuli, przechodzące przez daną prostą oraz punkty styczności tych płaszczyzn.
- 2) Wyznaczyć przekrój stożka pochylego spoczywającego na płaszczyźnie pionowej rzutów płaszczyzną dowolną według hiperboli.

- 3) Wyznaczyć rzut aksonometryczny bryły, która składa się z płyta podstawowej w kształcie prostopadłościanu ($a=4$, $b=2.5$, $c=2$) i z z umieszczonego na niej prostokątnego ostrosłupa ściętego ($a=4$, $w_c=7.7$, $w_d=1.5$), a której rzuty prostokątne są dane.

Oddział III.

- 1) Dane są trzy proste wichrowate; wyznaczyć czwartą, która dwie z nich przecina, a do trzeciej jest równoległa.
- 2) Dana prosta i walec obrotowy, spoczywający na płaszczyźnie prostopadłej do płaszczyzny poziomej rzutów; wyznaczyć cień rzucony walca oraz cień prostej na walec.
- 3) Przez punkt, leżący poza obrębem elipsoidy spłaszczonej (sferoidy), poprowadzić płaszczyzny styczne do tej powierzchni i wyznaczyć miejsce geometryczne punktów styczności tych płaszczyzn.

b) Egzamin ustny.

Egzamin ustny odbył się pod przewodnictwem Rady Michała Rembacza c. k. krajowego Inspektora szkół w dniach od 15 do 22 czerwca b. r.

Do egzaminu przystąpiło 21 abiturientów (19 publicznych i 2 eksternistów).

Świadectwo dojrzałości otrzymali:

L.p.	Imię i nazwisko abiturienta	Data urodzenia	Przyszły zawód
Uczniowie publiczni			
1	Bierer Abraham	17/11 1896 Kraków	Akademia handlowa
2	Gaczol Eugeniusz	40/7 1896 Wieliczka (Gal.)	Akademia górnicza
3	Górski Stefan	11/12 1895 Petersburg (Rosya.)	Architektura
4	Groele Władysław	7/11 1896 Kraków	Akademia handlowa

Lp.	Imię i nazwisko abiturienta	Data urodzenia	Przyszły zawód
5	Hercok Władysław	brak w metryce dnia i miesiąca 1895 Kraków	Akademia górnicza
6	Münnich Kazimierz	24/2 1895 Lwów (Gal.)	Elektro- technika
7	Paruszewski Józef	19/3 1895 Rzeszkowie (W. Ks. Pozn.)	Akademia handlowa
8	Pokraka Waleryan	2/11 1893 Kraków (W. Ks. Krak.)	Do kolei
9	Prauss Tadeusz (z odzn.)	21/12 1896 Warszawa (Król. Pol.)	Politechnika
10	Riszka Emil Tadeusz Stanisław	5/7 1894 Kraków	Agronomia
11	Sachse Karol	24/6 1896 Zawiercie (Król. Pol.)	Elektro- technika
12	Schönowitz Ale- ksander Rudolf	14/12 1894 Kraków	Agronomia
13	Stanak Władysław Józef	9/6 1897 Kraków	Akademia górnicza
14	Tasicki Mieczysław	21/9 1893 Kraków	Akademia górnicza.
15	Wachal Tadeusz (z odzn.)	18/11 1896 Chorkowce (Gal.)	Politechnika
16	Wachal Władysław (z odzn.)	25/12 1895 Chorkowce (Gal.)	Politechnika
	Eksternistki.		
17	Geppertówna Jadwi- ga Teresa	23/8 1896 Lwów (Galicya).	Ogrodnictwo
18	Kirchmayerówna Anna	26/7 1895 Gruszka (Rosya).	Ogrodnictwo
19	Medveczkówna Ma- rya Albina	18/2 1896 Kraków.	Akademia handlowa

L.p.	Imię i nazwisko abiturienta	Data urodzenia	Przyszły zawód
Eksterniści.			
20	Bagieński Czesław Jan	29/5 1894 Zawady (Król. Pol.)	Poletachnika
21	Galuźka Józef Aleksander	17/3 1893 Szczurowa (Gal.)	Nauczyciel- stwo
22	Jaroszewski Stanisł.	23/1 1895 Warszawa (Król. P.)	Politechnika
23	Walenty Niemczyk	15/2 1894 Komorowice (Gal.)	Filozofia

Reprobowano na pół roku 2 uczn. i 4 ekst., 1-ego ekst. na rok 3 eksternistów odstąpiło w ciągu ustnego egzaminu.

Wykaz książek na rok szkolny 1914/15

w c. k. II. szkole realnej w Krakowie.

I. klasa.

Religia. — Wielki katechizm religii katolickiej. (Zatwierdzony przez episkopat austriacki). Kraków 1910. Opr. 60 hal.

Język polski. — Konarski, Zwięzła gramatyka języka polskiego, Lwów 1911. Opr. 50 hal. — Dr. Maryan Reiter: Czytania polskie dla I klasy z ilustracyami, Lwów 1910. Opr. 3 Kor.

Język niemiecki. — German, Petelenz, Gayczak: Ćwiczenia niemieckie dla I klasy. Wyd. 7. Lwów 1910. 2 Kor. 40 h.

Geografia. — Romer: Geografia. Wyd. 2 z atlasem, Lwów 1908. 3 Kor. 20 hal.

Historia powszechna. — B. Gebert i G. Gebertowa: Opowiadania z dziejów ojczystych, Lwów 1912. Opr. 2 Kor. 50 hal. (Wyd. 2).

Matematyka. — Ignacy Kranz: Arytmetyka na klasę I, Kraków 1911. Opr. 1 Kor. 50 hal. — Ign. Kranz: Geometrya poglądowa na kl. I. Opr. 1 Kor. 30 hal. Kraków 1912. (Wyd. 2).

Historia naturalna. — Nusbaum-Wisniowski: Wiadomości z zoologii dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 3. Lwów 1910. Opr. 3 Kor. 60 hal. — Rostafiński: Botanika szkolna na klasy niższe. Wyd. 6. Kraków 1907. Opr. 2 Kor. 60 hal.

II. klasa.

Religia. — Wielki katechizm religii katolickiej. (Zatwierdzony przez Episkopat austriacki). Kraków 1910. Opr. 60 hal.

- Język polski. — Małecki : Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 11. Lwów. Opr. 2 Kor. 40 hal. — Reiter : Czytania polskie dla II klasy. Lwów 1911. 3 Kor. 40 hal.
- Język niemiecki. — German, Petelenz : Gayczak Ćwiczenia niemieckie dla II klasy. Wyd. 6. Lwów 1912. Opr. 2 Kor. 80 hal.
- Geografia. — Siwak : Geografia dla II i III klasy. Lwów 1911. Opr. 3 Kor. 20 hal. (Wyd. II).
- Historia. — Gebert Br. i Dr. Gebertowa G. : Opowiadania z dziejów monarchii austr.-węg. Lwów 1912. Opr. 2 Kor. 50 hal.
- Matematyka. — Ignacy Kranz : Arytmetyka na klasę II. Kraków 1911. Opr. 1 Kor. 50 hal.
- Historia naturalna. — Rostafiński : Botanika szkolna dla klas niższych. Wyd. 6. Kraków 1907. 2 Kor. 60 hal. — Nusbäum-Wiśniowski : Wiadomości z zoologii dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 3. Lwów 1910. 3 Kor. 60 hal.
- Geometria i rysunki geometryczne. — Ign. Kranz : Geometria pogładowa, na klasę II szkół średnich. 1914. (Wyd. 2). Opr. 1 Kor. 40 hal.

III. klasa.

- Religia. — Ks. Jougan : Liturgika. Wyd. 4. Lwów 1910. Opr. 1 Kor. 40 hal. — Ks. Szydelski : Dzieje biblijne starego zakonu. Lwów 1908. 1 Kor.
- Język polski. — A. Małecki : Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. II. Lwów 1910. Opr. 2 Kor. 40 hal. — Reiter : Czytania polskie dla III klasy z ilustracjami. Lwów 1912. Opr. 3 Kor. 40 hal.
- Język niemiecki. — German, Petelenz, Gayczak : Ćwiczenia niemieckie dla klasy III. Wyd. 5. Lwów 1911. Opr. 2 Kor. 80 hal. — Jahner : Deutsche Grammatik, Wyd. 4. Lwów 1911. Opr. 2 Kor. 20 hal.
- Język francuski. — Dr. Stanisław Węckowski : Książka do nauki języka francuskiego. Część I, Wyd. 3. Lwów 1913. Opr. 2 Kor. 20 hal.
- Geografia. — Siwak : Geografia dla II i III klasy. Lwów 1913. (Wyd. 2). Opr. 3 Kor. 20 hal.

- Historia. — Gebert Br. i Dr. Gebertowa G.: Jak w klasie II.
Zipper: Opowiadania z mitologii Greków i Rzymian. Lwów
1897. Opr. 2 Kor. 40 hal.
- Matematyka. — Ignacy Kranz: Arytmetyka dla kl. III. Kra-
ków 1910. 1 Kor. 80 hal.
- Fizyka. — Wład. Żłobicki: Wiadomości z fizyki dla klasy III
i IV. Lwów 1913.
- Geometria i rysunki geometryczne. — Kranz Ignacy: Geome-
tria pogładowa na kl. III. Kraków 1910. Opr. 1 Kor. 80 hal.

IV. klasa.

- Religia. — Ks. Dąbrowski: Historia biblijna zakonu nowego.
Wyd. 4. Lwów 1910. Opr. 1 Kor. 70 hal.
- Język polski. — Małecki: Gramatyka języka polskiego szkolna.
Wyd. 11. Lwów 1910. Opr. 2 Kor. 40 hal. Próchnicki:
Wzory poezji i prozy. Wyd. 2 i 3. Lwów 1906. Opr. 3 Kor.
(Wyczerpane). — Franciszek Próchnicki: O ważniejszych
gatunkach poezji i prozy. Dodatek do wypisów polskich.
Tom V. 25 hal.
- Język niemiecki. — German, Petelenz i Gayczak: Ćwiczenia
niemieckie dla IV klasy. Wyd. IV. Lwów 1910. 3 Kor.
Jahner: Deutsche Grammatik. Wyd. 4. Lwów 1911. Opr.
2 Kor. 20 hal.
- Język francuski. — Dr. Stanisław Węckowski: Książka do nauki
języka francuskiego. Część II. Lwów 1910. 2 Kor. 80 hal.
- Geografia. — Stanisław Majerski: Geografia austr.-węgierskiej
monarchii. Wyd. 6. Lwów 1912. Opr. 2 Kor. 20 hal.
- Historia. — Zakrzewski: Historia powszechna. Część I. Wyd. 7.
Kraków 1911. Opr. 2 Kor. 40 hal.
- Matematyka. — Dziwiński: Podręcznik arytmetyki i algebry
dla klas wyższych. Wyd. V. Lwów. Opr. 4 Kor. 50 hal.
- Fizyka. — Jak w kl. III.
- Chemia. — Duchowicz-Wisniowski: Wiadomości z chemii i mi-
neralogii dla klas niższych. Lwów 1911. Opr. 2 Kor. 80 hal.
- Geometria i rysunki geometryczne. — Suppantisch-Hor-
dyński: Podręcznik geometrii dla IV i V klasy. Lwów
1912. 4 Kor. 50 hal.

V. klasa.

- Religia. — Ks. Jeż : Nauka wiary. Część I. Kraków 1911. Opr. 2 Kor.
- Język polski. — Tarnowski i Bobin : Wypisy polskie dla szkół realnych i seminariów nauczycielskich. Tom I. Wyd. 5. Lwów 1912. Opr. 3 Kor. — Wybór z dzieł pisarzy greckich i łacińskich w przekładach. Część I. Lwów 1902. Opr. 5 Kor. Zathy : Antologia rzymska. Lwów 1898. Opr. 3 Kor.
- Język niemiecki. — Ippoldt und Stylo : Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen I. Teil V. Klasse. Wyd. 3. Lwów 1912. 3 Kor. 80 hal.
- Język francuski. — Dr. Stanisław Węckowski : Książka do nauki języka francuskiego. Część III. Lwów 1910. 3 Kor. 20 hal.
- Historia. — Zakrzewski : Historia powszechna. Część II. Wyd. 5. Kraków 1911. Opr. 2 Kor. 40 hal.
- Geografia. — Dr. Stanisław Pawłowski : Geografia dla klas wyższych. Część I. Lwów 1914. 2 Kor. 30 hal.
- Matematyka. — Dziwiński : Podręcznik arytmetyki i algebry dla klas wyższych. Wyd. V. Lwów. Opr. 4 Kor. 50 hal. Suppantich-Hordyński, jak w kl. IV. Kranz : Logarytmy. Wyd. 2. Kraków 1912. 1 Kor. 30 hal.
- Historia naturalna. — Rostafiński : Botanika szkolna dla klas wyższych. Wyd. 4. Kraków 1911. 3 Kor. 20 hal.
- Chemia. — Brunner-Tolłoczko : Chemia nieorganiczna. Kraków 1908. Wyd. 3. 3 Kor. 40 hal.
- Geometria i rysunki geometryczne. — Łazarski : Zasady geometrii wykreślnej (z atlasem). Wyd. 4. Lwów 1914. 3 Kor. 40 hal.

VI. klasa.

- Religia. — Ks. Szczeklik : Etyka katolicka. Wyd. 5. Kraków 1912. Opr. 2 Kor. 20 hal.
- Język polski. — Tarnowski i Bobin : Wypisy polskie dla szkół realnych i seminariów nauczycielskich. Tom I. Wyd. 5. Lwów 1912. Opr. 3 Kor. — Tarnowski i Bobin : Wypisy polskie dla szkół realnych i seminariów nauczycielskich.

- Tom II. Wyd. 4. Lwów 1900. Opr. 3 Kor. — Zathey :
Antologia rzymska. 1898. Opr. 3 Kor.
- Wybór dzieł pisarzy greckich i łacińskich w przekładach. Część I.
Lwów 1902. 5 Kor.
- Język niemiecki. — Ippoldt u. Stylo : Deutsches Lesebuch für
die oberen Klassen der gal. Mittelschulen. III. Teil. VII.
Klasse. Lwów 1911. Wyd. 2. 4 Kor.
- Język francuski. — Dr. Stanisław Węckowski i Dr. J. Sza-
rota : La France I. Lwów 1910. Opr. 3 Kor. 50 hal.
- Historia. — Zakrzewski : Historia powszechna. Część III.
Wyd. 4 skrócone. Kraków 1908. Opr. 2 Kor. 80 hal.
- Geografia. — Dr. Stanisław Pawłowski : Geografia dla klas
wyższych. Część II (w druku).
- Matematyka. — Dziwiński : Podręcznik arytmetyki i algebra
dla klas wyższych. Wyd. 5. Lwów. Opr. 4 Kor. 50 hal.
- Geometria. A. Łomnicki. Część III i IV. Lwów 1912.
Opr. 3 Kor. 80 hal. — Kranz : Logarytmy. Wyd. 2. Kra-
ków 1912. Opr. 1 Kor. 30 hal. Kranz : Trygonometria
kulista w zadaniach. Wyd. 2. Kraków 1907. 36 hal.
- Historia naturalna. — Petelenz : Zoologia dla wyższych szkół
średnich. Wyd. 3. Lwów 1907. Opr. 3 Kor.
- Chemia. — Brunner-Tolloczko. Chemia organiczna. Kraków.
Opr. 3 Kor. 40 hal.
- Fizyka. — Kawecki i Tomaszewski : Fizyka dla wyższych klas
szkół średnich. Wyd. 4. Kraków 1906. Opr. 3 Kor. 40 hal.
- Geometria i rysunki geometryczne. — Łazarski : Zasady geome-
tryi wykreślnej (z atlasem). Wyd. 4. Lwów 1914. Opr.
3 Kor. 40 hal.

VII. klasa.

- Religia. — Ks. Jougan : Historia kościoła katolickiego. Lwów
1907. Wyd. 3. 2 Kor.
- Język polski. — Tarnowski-Bobin. — Wypisy polskie. Część II.
Wyd. 4. Lwów 1909. Opr. 2 Kor. — Zathey : Antologia
rzymska. Lwów 1898. Opr. 3 Kor.
- Język niemiecki. — Ippoldt u. Stylo : Deutsches Lesebuch für
die oberen Klassen der galiz. Mittelschulen, III. Teil. VII.
Klasse. Wyd. 2. Lwów 1911. Opr. 4 Kor. — Ippoldt : Deut-

- schcs Lesebuch fur die oberen Klassen der galiz. Mittelschulen IV. Teil. VIII. Klasse. Lwów 1909. Opr. 4 Kor.
- Język francuski. — Dr. S. Węckowski i Dr. J. Szarota: La France II. Lwów 1910. Opr. 4 Kor.
- Historya. — Zakrzewski: Historya powszechna. Część III. Wyd. 4 skrócone. Kraków 1908. Opr. 2 Kor. 80 hal. — Lewicki: Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Wyd. 4. Kraków 1910. Opr. 2 Kor. — Głębiński-Finkel: Historya i Statystyka austriacko-węgierskiej monarchii. Wyd. 4. (W druku).
- Matematyka. — Dziwiński: Zasady algebry. Wyd. 5. Lwów 1912. Opr. 4 Kor. 50 hal. — Geometrya jak w klasie VI. — Kranz: Zbiór zadań matematycznych dla klas wyższych. Wyd. 2. Kraków 1911. Opr. 3 Kor. 50 hal. — Kranz: Logarytmy. Jak w klasie VI. — Kranz: Trygonometrya kulista w zadaniach. Wyd. 2. Kraków 1907. 36 hal.
- Historya naturalna. — Wiśniowski: Zasady mineralogii i geologii. Wyd. 3. Lwów 1912. 3 Kor.
- Fizyka. — Kawecki i Tomaszewski: Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wyd. 3 i 4. Kraków 1906. Opr. 3 Kor. 40 hal.
- Geometrya i rysunki geometryczne. — Łazarski: Zasady geometryi wykreślnej (z atlasem). Wyd. 4. Lwów 1914. Opr. 3 Kor. 40 hal.
- Podręczniki dla nauki religii mojż. — Z. Kammerling: Wiara i ustawa, nauka o wierze i powinnościach izraelickich. Lwów 1906. — S. Spizter: Modły izraelitów, Kraków 1907. S. Spizter: Historya biblijna oraz zasady wiary i moralności. Kraków 1907.
- Podręcznik dla nauki stenografii. — Bojarski: Podręcznik stenografii polskiej. Lwów 1909.
- Podręczniki dla nauki kaligrafii. — Czarnecki: Podręcznik dla nauki kaligrafii.
-

XVI.

Bursy i internaty.

Bursy i internaty, w których mieszkają uczniowie naszego zakładu :

Bursa akademicka. Jest pod zarządem Uniwersytetu Jagiellońskiego. Fundusz na utrzymanie składa się z dawnych legatów i z jednorocznych opłat uczniów po 26 K. 50 h. Seniorem bursy jest prof. Uniw. Jag. Dr. K. Żórawski. Oprócz mieszkania otrzymują uczniowie jeszcze światło, opał i obsługę. W bież. roku szk. mieszkał w niej 1 uczeń naszego zakładu.

Bursa dla synów nauczycieli ludowych im. ks. Stan. Spisa, założona przez Tow. nauczycieli szkół ludowych. Prezes : Radca Józef Spis, c. k. inspektor szkolny okręgowy. Wiceprezes : Szulc Ignacy. Sekretarz : Zacharski Kazimierz. Skarbnik : Olas Szymon. Do Wydziału należy 6 osób. Regensem bursy jest : Pawłowski Franciszek. Bursa utrzymuje się ze składek nauczycieli, oraz opłat uczniów po 30 K. dla synów nauczycieli, a po 45 K. dla synów ludzi innych stanów. W bursie tej mieszkało w b. r. 4 uczniów naszego zakładu.

Bursa niewiast katolickich im. św. Stanisława Kostki. Uczniowie płacą po 24 K. miesięcznie, za co mają mieszkanie z całym utrzymaniem. W bursie tej w bież. roku szk. mieszkało 2 uczni naszego zakładu.

Internat XX. Zmartwychwstańców, założony dla uczniów szkół średnich. Rektor : X. Teodor Dembiński. W internacie tym mieszkało w bież. roku szk. 14 uczniów naszego zakładu.

Zakład im. X. Siemiaszki dla biednych i opuszczonych chłopców. Utrzymuje się z ofiarności publicznej i subwencji krajowej. W zakładzie tym mieści się przeszło 200 wychowanków, około 50 z nich uczęszcza do szkół średnich. Zakład zostaje pod zarządem XX. Misyonarzy. Dyrektorem zakładu jest X. Rzymelka Jan. W zakładzie tym w bież. roku szk. było 5 uczniów naszego zakładu.

XVII.

Imienny spis uczniów.

Klasa I.

Brand Arnold	Łoboda Augustyn
Brzózka August	Makuta Stanisław
Buczyński Romuald	Nalepa Józef
Cichalewski Tadeusz	Namysłowski Eugeniusz
Cieszyński Józef (8/2 1914)	Odrzywałek Ludwik
Cieźobka Karol	Orzechowski Mieczysław
Czech August	Pacek Tadeusz
Derstling Wiktor	Paul Tadeusz
Dębicki Zdzisław	*Piętka Hazimierz
Foltin Antoni	Plizga Franciszek
Friedhuber de Grubenthal R.	Sadło Wiktor
Fussek Rudolf	Salač Franciszek
Galek Aleksander	Schönowitz Rudolf
Gergovich Zygmunt	Sowa Julian
Gąbik Jan	Szydlowski Alfred
Jaromin Witold (3/2 1914)	Trenner Maksymilian
Kabicz Edmund	Ulreich Reich
Kleinwachs Michał	Wilkosz Wacław
*Krasnowiecki Zygmunt	*Wodecki Józef
Krupiński Julian	Wolf Jan
Landau Filip	Wacharewicz Wawrzyniec
Łach Wiktor (26/3 1914)	Zaczyński Bolesław
Łekawski Jan	Żróbek Tadeusz

Klasa IIa.

Brand Artur	Goldfinger Momusz
Ciaćma Michał	Gumplowicz Elias
Czechowicz Karol	Hayder Edward
Fuchs Jan	Jasiński Kazimierz

Kleinmann Edmund
 Klotz Józef (1/5 1914)
 Kordas Jan
 *Krieger Baruch
 Ludwig Henryk
 Łojek Władysław
 Palusiński Tadeusz
 *Pazdanowski Jerzy
 Pleszowski Salomon
 Pollek Karol
 Pułczyński Józef
 Putniarz Wiktor
 Rosenzweig Albin

Rzepa Józef
 Schönberg Samuel
 Sokolowski Wiktor
 Spira Józef
 Starzewski Bronisław
 Teysler Tadeusz (3/2 1914)
 Trojanowski Tadeusz
 Waldmann Jakób
 Wójtowicz Witold
 Wróblewski Piotr
 Zachwieja Stefan
 Zajac Józef
 Zakrzewski Stefan

Klasa IIb.

Bielecki Henryk
 Bromowicz Mieczysław
 Chwastek Władysław (3/2 1914)
 Ciaputa Władysław
 *Grabowski Jan
 Hermann Edwin
 Iwanciów Zenon (23/3 1914)
 Jaźwicki Franciszek (3/2 1914)
 Jeżek Mieczysław
 Koźbiał Józef
 Krupa Władysław
 Kurecz Kazimierz
 Lasota Antoni (8/2 1914)

Ludwig Stanisław
 Łagosz Czesław
 Nytko Edward (27/4 1914)
 Pindelski Leszek
 Radosz Jan (14/5 1914)
 Schindler Adolf
 Schönowitz Stanisław
 Strychalski Antoni
 Tatina Leopold
 Temnicki Jan
 Wujcik Stefan (13/5 1914)
 Zalesiński Tadeusz
 Żurowski Adam

Klasa IIIa.

Abrahamer Falem
 Biliński Stanisław
 Byszewski Włodzimierz
 Dutkiewicz Wincenty
 Fischhof Emil
 Joachimsman Falko
 Kleinmann Aleksander

Koza Władysław
 Koza Zygmunt
 Kraus Józef
 Langmann Andrzej
 Mikucki Władysław (13/9 1914)
 Nalepa Kazimierz
 Nastek Józef

Owsianka Władysław
 Palusiński Zdzisław
 Piątek Mieczysław
 Reim Gustaw
 Scherbaum Kazimierz
 Sokołowski Władysław
 Sliwiński Józef

Teslar Aleksander
 Wildstosser Jakób
 Wojakiewicz Tadeusz
 Wolański Jan
 *Zacher Rudolf
 Zalesiński Wiesław
 Zięba Leon

Klasa IIIB.

Bieńkowski Ludwik
 Chwirut Kazimierz
 Darasz Maksymilian
 Gabrys Jerzy
 Garlicki Józef
 *Gergovich Stanisław
 Glończyk Stanisław
 Jagusiński Mieczysław
 Janas Roman
 Kabicz Edmund
 Kociołek Władysław
 Kozłowski Jerzy

*Lenkiewicz Waleryan
 Pstrusiński Józef (26/4 1914)
 Słomski Kazimierz
 Sokołowski Konstanty
 *Śeda Franciszek
 Szubert Zefir
 Trojanowski Stefan (3/2 1914)
 Teysler Edward
 Ulrich Jakób
 Wanat Julian
 Żak Adolf

Klasa IVa.

Bętkowski Józef
 *Bieroński Kazimierz
 Bisanz Rudolf
 Böhm Jozua
 Chrzanowski Zygmunt
 Cyganik Wincenty
 Gabrys Mieczysław
 Głownia Stanisław
 Górski Aleksander
 Gurgul Wincenty
 Janiszewski Tadeusz
 Kavka Władysław
 Königsberger Hugo
 Kraus Rudolf

Krzywacki Stefan
 Nussbaum Arnold
 Obtułowicz Czesław
 Ochs Wiktor
 Okoński Leonard
 Pardalewicz Eugeniusz
 Pastuszka Henryk
 Schein Rojal
 Schönowitz Władysław
 Sikora Stefan
 Skotnicki Władysław
 Stachowicz Antoni
 Stanek Zenon
 *Sucheni Tadeusz

*Waligóra Bolesław
 *Walloschke Fryderyk
 Wyczoseny Bolesław

Zimowski Jan
 Żyła Henryk

Klasa IVb.

Chachół Józef
 Ciaputa Antoni
 Cikowski Edward
 Ciołkowski Bronisław
 Dosła Franciszek
 Drohomirecki Jarosław
 Foltin Karol
 Gużkowski Kajetan (23/3 1914)
 Hrabik Stanisław
 Karpiński Józef
 Kobyliński Roman
 Langmann Antoni
 Małachowski Ignacy
 Montowicz Jan

Nieniewski Feliks
 *Nossek Tadeusz
 Nowak Józef
 Piwowarczyk Mieczysław
 Riszka Tadeusz
 Rozsypal Karol
 Rzepecki Jan
 Stec Jan
 Szczyrbuła Maryan
 Węgrzyn Zygmunt
 Wnorowski Kazimierz (22/11
 1913)
 Tomaszewski Michał
 Zarzycki Jerzy

Klasa Va.

Amster Roman
 Bień Michał
 Dworzak Adam
 Galler Izrael
 Gottfried Maks (9/5 1914)
 Klebert Zenon
 Kowalski Stefan
 Kuha Stanisław
 Myszel Zygmunt
 *Piętka Adam
 Pindelski Władysław
 Rybka Józef

Schrager Jakób
 Spitz Leon
 Steinlauf Maurycy
 Sliwiński Antoni
 Śnieżek Tadeusz
 Świszczowski Adam (3/2 1914)
 Zach Włodzimierz
 Zając Leon
 Zipper Zygmunt
 Żychowicz Tadeusz
 Żmudziński Jan

Klasa Vb.

Adwent Zbigniew
 Bałuk Józef

Biborski Władysław
 Bobotek Jerzy

Bojarski Zygmunt	Sachse Feliks
Brożek Józef	Sękowski Ignacy
Dyrkiński Karol	*Sieprawski Władysław
Gollenhofer Henryk	Sokołowski Kazimierz
Grzegorzewski Karol	Studencki Stanisław
Hayder Arnold	Teslar Antoni
Kara Władysław (14/3 1914)	Wilkosz Lester
Kijowski Zygmunt	Winiarczyk Teodor
Niedźwiecki Sławomir	Ziomek Ferdynand

Klasa VIa.

Bobek Zygmunt	Nieniewski Ludwik
Charaszkiewicz Edmund	*Pachel Stanisław
Cikowski Tadeusz	Pasek Mieczysław
Cybulski Bogusław	Podgórski Tadeusz
Damasiewicz Jan	Pomianowski Zygmunt
Grałowicz Karol	Radoński Zygmunt
Heydel br. Wojciech	Sielski Stanisław
Ivits Józef	Szufa Mieczysław
Jordan Franciszek	Szymczykowski Tadeusz
Karpowicz Adam	Wilezyński Kazimierz
Korzeń Henryk	Worytkiewicz Feliks
*Królik Stanisław	Zimowski Witold (21/11 1913)
Kudas Czesław (13/1 1914)	Ziobro Franciszek
Łączyński Zygmunt	Żuk-Skarszewski Eugeniusz

Klasa VIb.

Abrahamer Józef	Meutmer Ernest
Brzeziński Witold	Mrozowski Feliks
Dittrych Maksymilian	Porębski Stanisław
Feiner Józef	Rajter Tadeusz (25/9 1913)
Goldstein Jakób	Rakower Marek
Harajewicz Henryk	*Rausz Stanisław
Hönich Ignacy	Simmler Edward
Jaskóła Ignacy	Sopiński Stanisław
Matuschek Karol (9/5 1914)	Rojowski Witold
Mejer Mieczysław	Statter Maksymilian

Temnicki Aleksander
 Urbańczyk Antoni
 Weinberger Maksymilian

Zaremba Zdzisław
 Zarzycki Jerzy

Klasa VII.

Adamczewski Jerzy (14/11 14)	Offen Abraham
Andel Bogumił	Paruszewski Józef
Armer Benjamin	Passendorfer Edward
Bąkowski Kazimierz	Peterseim Roman
Bierer Abraham	Pokraka Waleryan
Borecki Józef	*Prauss Tadeusz
*Gaczol Eugeniusz	Riszka Emil
Gottlieb Wadya	Sachse Karol
Górski Stefan	Sambor Feliks
Groele Władysław	Schönowitz Aleksander
Hahn Henryk (3/12 1914)	Skwirczyński Stanisław
Hereok Władysław	Stanak Władysław
Hlawa Rudolf	Sutkowski Henryk
Kalicki Stefan	Szeląg Ludwik
Korpak Ludwik	Tasiecki Mieczysław
Kunachowicz Andrzej	Wachel Tadeusz
Mańkowski Jan (1/2 1914)	*Wachel Władysław
Matuszewicz Władysław	Wardaszka Wacław
Münnich Kazimierz	Wąsik Józef (30/3 1914)
Mysłowski Mieczysław	

XVIII.

Ogłoszenie Dyrekcyi.

Wpisy uczniów na rok szkolny 1914/15 odbywać się będą w trzech ostatnich dniach sierpnia od godziny 9—12 rano. Późniejsze zgłoszenia uwzględnione być mogą tylko w razie **ważnych** powodów i to tylko na mocy zezwolenia c. k. Rady szkolnej krajowej.

Każdy uczeń składa przy wpisie 2 K. na zbiory naukowe. Uczniowie nowo wstępujący do zakładu, płacą nadto takse wstępną 4 K. 20 hal.

Uczniowie tutejszego zakładu mają przy wpisie wykazać się świadectwem szkolnem z ostatniego półroczu.

Uczniowie nowo wstępujący mają zgłaszać się do zapisu w towarzystwie rodziców lub opiekunów i przedłożyć świadectwo szkolne tego zakładu, w którym dotychczas byli, tudzież metrykę urodzenia i świadectwo szczepienia. Ostatnie świadectwo szkolne ucznia, przechodzącego z innej szkoły realnej, lub z gimnazjum, ma być opatrzone przepisaną klauzulą odejścia. Uczeń taki ma także przedłożyć i poprzednie świadectwa.

Według postanowienia trzeciego ustępu § 13 ustawy krajowej z dnia 24 sierpnia 1899, określającego granice wieku uczniów publicznych szkół realnych, do klasy I. przyjęci być mogą uczniowie, którzy urodzili się w roku słonecznym oznaczonym cyfrą mniejszą co najmniej o 10, a co najwięcej o 14 od cyfry oznaczającej bieżący rok kalendarzowy. Zatem dla kl. I. w roku 1914/15 granicę wieku są 1904 - 1900.

Te granice wieku posuwa się dla każdej klasy następnej o jeden rok. (Okólnik c. k. Rady szk. kraj. z dnia 20 października 1908 L. 52.395).

Równocześnie z wpisami odbywać się będą także wpisy na bezpłatną naukę przedmiotów nadobowiązkowych (jęz. ruski, jęz. angielski, śpiew i stenografia). Uczniowie klas niższych mogą zapisywać się na tę naukę tylko z wiedzą i wolą rodziców, względnie nadzorów domowych.

Egzamina wstępne do I. klasy odbywają się w dwóch terminach, mianowicie, przed feryami 27 czerwca, po feryach 1 i 2 września.

Zgłosić się należy przynajmniej jeden dzień przed egzaminem.

Powtórzenie wstępnego egzaminu ani w tym, ani w innym zakładzie nie jest dozwolone przed upływem roku. Powtórzenie takiego egzaminu w innym zakładzie jest nieważne.

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do I. klasy.

(Rozp. c. k. Rady szk. kraj. z dn. 16. maja 1887. l. 2764).

- a) Z religii : Wiadomości, których uczeń nabyć powinien w szkołach ludowych czteroklasowych.
 - b) Z języka polskiego : Czytanie płynne i wyraźne, objaśnienie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli ; opowiadanie treści większymi ustępami ; znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni zgody i rzędu ; poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom i gramatyczny rozbiór zdania.
 - c) Z języka niemieckiego : Czytanie płynne i zrozumiałe, znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników, zaimków osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych, odmiana słów posilkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej ; odmiana najzwyczajszych czasowników mocnych ; zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych ; poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed dyktowaniem podano uczniowi w języku polskim.
 - d) Z rachunków : Pisanie liczb do miliona włącznie ; biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi ; pewność w tabliczce mnożenia, znajomość ważniejszych miar metrycznych
- Do sali, gdzie odbywa się egzamin, nie mają wstępu obce osoby.*

Egzamina wstępne do klas od II—VII. odbywać się będą 2, 3, ewentualnie 4 i 5 września.

Egzamin ten składają uczniowie przechodzący z gimnazjum, uczniowie ze szkoły realnej, którzy przez dłuższy czas naukę przerwali, uczniowie innych szkół, lub wreszcie przybywający z nauki prywatnej. Uczeń przybywający po dłuższej przerwie w naukach, musi przedłożyć świadectwo moralności za czas, w którym nie chodził do szkoły.

Warunki przyjęcia uczniów z gimnazjum do szkoły realnej.

(Rozp. c. k. Rady szk. kraj. z dn. 15. maja 1888, l. 2774).

A) Uczeń gimnazyalny, ubiegający się o przyjęcie do II, III, IV. i V. klasy realnej, może być uwolniony od egzaminu wstępnego; 1) z religii, 2) z języka polskiego, 3) niemieckiego, 4) z historii powszechnej, 5) z historii naturalnej i 6) fizyki, jeżeli w świadectwie gimnazyalnem za ostatnie półrocze, poprzedzające bezpośrednio odnośną klasę realną, oprócz ogólnego stopnia dobrego, otrzymał z wymaganego dla tej klasy przedmiotu i odnośnego materiału nauki przynajmniej stopień „dostateczny”. Z reszty przedmiotów, t. j. 1) matematyki, 2) chemii, 3) geografii, 4) geometrii, 5) rysunków, 6) języka francuskiego należy egzamin wstępny odbywać z wszelką ścisłością, by w interesie szkół realnych nie dopuszczać do tych zakładów uczniów nieuzdolnionych.

B) Co do uczniów, którzy w gimnazjum tylko wskutek niedostatecznych cenzur z języków klasycznych otrzymali ogólny stopień drugi, zastrzega sobie Rada szkolna krajowa według okoliczności prawo rozstrzygania w poszczególnych wypadkach, czy takiego ucznia przypuścić do egzaminu wstępnego do następnej klasy realnej, przyznając mu zresztą powyżej wskazane ulgi.

Prywatysi i eksternisi, przystępujący do jakiegokolwiek egzaminów, jak do egzaminu prywatnego, wstępnego do klasy wyższej, niż do pierwszej, oraz chcący przystąpić do egzaminu dojrzałości, lub do egzaminu nadzwyczajnego, mają stwierdzić tożsamość swej osoby, załączając swą fotografię, zaopatrzoną na odwrotnej stronie stwierdzeniem identyczności osoby, którą fotografia wyobraża, przez władzę polityczną, t. j. przez c. k. Starostwo, c. k. Dyrekcyę Policji, Magistrat miasta Krakowa, Magistrat miasta Lwowa, wedle tego, gdzie petent jest osiadłym. (Rozp. c. k. Rady szk. d. 6. kwietnia 1906, L. 14.381).

Egzamina poprawcze odbędą się 31 sierpnia popołudniu.

Publiczni uczniowie **klasy pierwszej** winni uiścić opłatę szkolną za **pierwsze półrocze** przed końcem listopada. Publiczni uczniowie klasy I, chcący uzyskać **warunkowe** uwolnienie od opłaty szkolnej, mają wnieść przed 15 września nieostemplowane podania do c. k. Rady szk. krajowej na ręce Dyrekcyi

i załączyć do nich dokładne świadectwo ubóstwa. Jednak tylko ci z nich będą w pierwszych dniach listopada przedstawieni do uwolnienia, którzy otrzymają z „zachowania się“ jedną z dwu pierwszych not obowiązującej skali oceny, a we wszystkich obowiązkowych przedmiotach (z wyjątkiem gimnastyki), okażą postęp przynajmniej „dostateczny“.

Tym uczniom, którzy nie uczynią zadość tym wymaganiom, zwróci się ich prośby i ci muszą opłatę szkolną uiścić w ciągu miesiąca listopada. Uczeń, który uzyskał warunkowe uwolnienie od opłaty szkolnej, traci je, jeżeli w świadectwie półrocznem otrzyma z „zachowania się“ jedną z dwóch ostatnich not, albo też jeżeli otrzyma choćby tylko z jednego przedmiotu obowiązkowego notę niedostateczną i wtedy opłatę za **pierwsze** półrocze winien złożyć przed rozpoczęciem drugiego półrocza.

Opłata szkolna za **pierwsze półrocze przez uczniów publicznych klas II — VII**, a za **drugie przez uczniów klas I — VII** ma być złożoną w ciągu 6 pierwszych tygodni po rozpoczęciu półrocza. Ubodzy uczniowie, mający z „zachowania się“ jedną z dwu pierwszych not, a ze wszystkich przedmiotów obowiązkowych noty przynajmniej „dostateczne“, mogą uzyskać uwolnienie od opłaty szkolnej, jeżeli w ciągu dwóch pierwszych tygodni półrocza wniosą podania nieostemplowane do c. k. Rady szk. kraj. na ręce Dyrekcyi. Do podania należy dołączyć ostatnie świadectwo szkolne i świadectwo ubóstwa.

Uczniowie, których podania o uwolnienie nie zostały uwzględnione, mają w ciągu 14 dni od uwiadomienia ich o tem złożyć opłatę. Uwolnienie od opłaty szkolnej zatrzymuje dopóty moc obowiązującą, dopóki uczeń uczyni zadość wyżej określonym wymaganiom.

Dobrowolni repetenci w bezpośrednio poprzedzającym półroczu uwolnieni od opłaty szkolnej, nie tracą uwolnienia, jeżeli mają warunki, od których zawisło uwolnienie.

Prywatyści przed rozpoczęciem egzaminu, mają złożyć opłatę szkolną za ubiegłe półrocze.

Opłatę szkolną uiszcza się za pomocą czeku pocztowego, który wydaje Dyrekcyja bezpłatnie.

Z początkiem drugiego półrocza składają uczniowie po 1 K. na gry i zabawy szkolne.

Uczniom zamiejscowym wolno mieszkać tylko pod nadzorem tych osób, które ściśle stosować się będą do przepisów regulaminu dla odpowiedzialnych nadzorców, wydanego przez Wysoką Radę szkolną krajową.

Rok szkolny 1914|15 rozpocznie się 3 września uroczystem nabożeństwem, w którym wszyscy uczniowie wpisani muszą wziąć udział.

Tabela statystyczna ilości godzin nauki tygodniowej.

PRZEDMIOT	K L A S A							Razem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	
Religia	2	2	2	2	2	2	2	14
Język polski	3	4	3	3	4	3	4	24
Język niemiecki	6	6	5	4	4	3	3	31
Język francuski	—	—	4	3	3	3	3	16
Geografia	2	2	2	2	1	1	—	10
Historia	2	2	2	2	3	2	4	17
Matematyka	3	3	3	4	4	4	5	26
Historia naturalna	2	2	—	—	2	2	2	10
Fizyka	—	—	3	2	—	4	4	13
Chemia	—	—	—	3	2	2	—	7
Geometria i rysunki geometryczne	—	2	2	2	3	3	2	14
Rysunki odręczne . . .	4	4	4	3	3	2	2	22
Kaligrafia	2	—	—	—	—	—	—	2
Gimnastyka	2	2	2	2	2	2	2	14
Razem	28	29	32	32	33	33	33	220
Język ruski	—	—	—	2	2	2	—	6

W Krakowie, dnia 28 czerwca 1914.

Jan Bidziński
c. k. dyrektor.

